

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Suzan DEMİR

YÜKSEKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ ALGISI VE VERGİ BİLİNCİ:
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Maliye Ana Bilim Dalı

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Suzan DEMİR

YÜKSEKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ ALGISI VE VERGİ BİLİNCİ:
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Danışman

Doç. Dr. Servet AKYOL

Maliye Ana Bilim Dalı

Antalya, 2023

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Suzan DEMİR'in bu çalışması, jürimiz tarafından Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mehmet Mert (İmza)

Üye (Danışman) : Doç. Dr. Servet Akyol (İmza)

Üye : Doç. Dr. Mesut Sert (İmza)

Tez Başlığı: YÜKSEKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ ALGISI VE VERGİ BİLİNCİ: AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 08/02/2022

Mezuniyet Tarihi : 09/03/2023

(İmza)

Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergi Algısı ve Vergi Bilinci: Akdeniz Üniversitesi Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Suzan DEMİR

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Suzan DEMİR
Öğrenci Numarası	202052034016
Enstitü Anabilim Dalı	Maliye
Programın Türü	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Servet AKYOL
Tez Başlığı	YÜKSEKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ ALGISI VE VERGİ BİLİNCİ: AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2025507251
Rapor Tarihi	28/02/2023
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: % 15 Alıntılar dahil: % 20
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,	
Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 143 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Doç. Dr. Servet AKYOL	

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Vergi Kavramı	3
1.2. Verginin Önemi	4
1.3. Vergi ve Demokrasi İlişkisi	5
1.4. Mali Sosyoloji	7
1.4.1. Mali Psikoloji	9
1.4.2. Vergi Psikolojisi	9
1.4.2.1. Vergi Psikolojisinin Vergi Politikalarına Etkileri	11
1.5. Vergi Algısı	12
1.6. Vergi Bilinci	13
1.7. Vergi Bilincini ve Vergi Algısını Etkileyen Faktörler	14
1.7.1. İçsel (Bireysel) Faktörler	15
1.7.1.1. Demografik Özellikler	16
1.7.1.2. Vergi Ahlakı (Etiği)	19
1.7.1.3. Subjektif Vergi Yüğü (Vergi Tazyiki)	21
1.7.1.4. Vergi Ödeme Gücü (Mali Güç)	22
1.7.1.5. Siyasi İktidara Bakış	24
1.7.1.6. Devlete Olan Bağlılık ve Güven	25
1.7.1.7. Kamu Harcamalarının Algılanma Düzeyi	26
1.7.1.8. Mükelleflerin Diğer Mükellefler Hakkındaki Görüşleri	27
1.7.2. Dışsal (Çevresel) Faktörler	28
1.7.2.1. Objektif Vergi Yüğü	28
1.7.2.2. Vergi Adaleti	29
1.7.2.3. Vergi Kültürü	30
1.7.2.4. Vergi Afları	31

1.7.2.5. Vergi Sistemi ve Vergilerin Yapısı	33
1.7.2.6. Vergi Denetimi ve Cezaları	36
1.7.2.7. Mali Aldanma	37
1.8. Vergiye Karşı Gösterilen Tepkiler	38
1.8.1. Vergiye Karşı Dolaylı (Pasif) Tepkiler	39
1.8.1.1. Aylaklığı Tercih Etme (İkame Etkisi)	39
1.8.1.2. Üretimi Azaltma ve Yatırımdan Vazgeçme	39
1.8.1.3. Tüketimi ve Tasarrufu Azaltma.....	40
1.8.1.4. Verginin Yansıtılması.....	41
1.8.1.5. Vergiden Kaçınma.....	42
1.8.1.6. Kolektif Karar Alma Mekanizmasını Yönlendirme	43
1.8.1.7. Vergi Borcunun Geç Ödenmesi (Geciktirme)	45
1.8.1.8. Vergi Cennetlerine Göç	45
1.8.2. Vergiye Karşı Aktif Tepkiler.....	47
1.8.2.1. Vergi Kaçakçılığı.....	47
1.8.2.2. Kolektif Yükümlü Tepkisi: Vergi İsyanları	49

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEMSSEL VE METODOLOJİK ÇERÇEVE

2.1. Araştırmanın Amacı	52
2.2. Araştırmanın Önemi	52
2.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	52
2.4. Araştırmanın Kitle (Evren) ve Örneklem	52
2.5. Araştırmanın Yöntemi ve Anket Formu	53
2.6. Veri Analizi ve Kullanılan İstatistiksel Teknikler	54
2.7. Güvenilirlik ve Faktör Analizi Sonuçları	55
2.8. Araştırma Soruları	58
2.9. Literatür Taraması	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ ALGISI VE VERGİ
BİLİNCİ

3.1. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları.....	69
3.1.1. Demografik Bilgilere İlişkin Frekans Dağılımları.....	69
3.1.2. Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Ölçeğine İlişkin İfadelerin Frekans Dağılımları	74
3.1.3. Vergiye İlişkin Önermelere Verilen Cevapların Yorumlanması.....	81
3.1.4. Çapraz Dağılım Analizleri.....	86
3.1.4.1. Bağımsız t Testi ile Elde Edilen Bulgular	86
3.1.4.2. One Way Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Testi ve Kruskal Wallis Testi ile Elde Edilen Bulgular.....	103
SONUÇ	108
KAYNAKÇA.....	116
EK 1- ANKET FORMU.....	125
EK2- VERGİ ALGISI VE VERGİ BİLİNCİ ÖLÇEĞİ	129
Ö Z G E Ç M İ Ş	131

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2. 1 Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Ölçeği Faktör Analizi Sonuçları	56
Tablo 2. 2 Vergi Algısı ve Vergi Bilincini İl Bazında Araştıran Çalışmalar	59
Tablo 2. 3 Vergi Algısı ve Vergi Bilincini Üniversite Bazında Araştıran Çalışmalar	61
Tablo 3. 1 Cinsiyet, Uyruk ve Medeni Duruma Göre Frekans ve Yüzde(%) Dağılımları.....	67
Tablo 3. 2 Yaşa Göre Frekans ve Yüzde(%) Dağılımlar.....	69
Tablo 3. 3 Eğitim Görülen Fakülte/Enstitü/Yüksek Okul Göre Frekans ve Yüzde (%) Dağılımlar.....	70
Tablo 3. 4 Eğitim Görülen Bölüme Göre Frekans ve Yüzde (%) Dağılımları.....	71
Tablo 3. 5 Öğrenim Türü ve Düzeyine Göre Frekans ve Yüzde (%) Dağılımları	73
Tablo 3. 6 Sınıf Düzeyine Göre Frekans ve Yüzde(%) Dağılımları	73
Tablo 3. 7 Çalışma Durumu Frekans ve Yüzde (%) Dağılımları	73
Tablo 3. 8 Öğrencilerin Gelir Vergisi Mükellefiyeti Frekans ve Yüzde(%) Dağılımları.....	74
Tablo 3. 9 Vergi Algısına İlişkin Cevapların Frekans ve Yüzde (%) Dağılımları	74
Tablo 3. 10 Vergi Bilincine İlişkin Önermelere Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde(%) Dağılımları.....	76
Tablo 3. 11 Türk Vergi Sistemine İlişkin Önermelere Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde(%)Dağılımları	77
Tablo 3. 12 Vergi Seçmen Davranışına İlişkin Önermelere Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde(%) Dağılımları	78
Tablo 3. 13 Vergi Affi- Kaçaklığa İlişkin Önermelere Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde(%) Dağılımları	79
Tablo 3. 14 Vergi Algısının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	86
Tablo 3. 15 Vergi Bilincinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	87
Tablo 3. 16 Türk Vergi Sistemine Bakışın Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	87
Tablo 3. 17 Vergi affi-Kaçakçılığa İlişkin Tutumun Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	88
Tablo 3. 18 Vergi- Seçmen Davranışına İlişkin Tutumun Cinsiyete Göre Karşılaştırılması ..	89
Tablo 3. 19 Vergi Algısının Gelir Vergisi Mükellefiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması...	89
Tablo 3. 20 Vergi Bilincinin Gelir Vergisi Mükellefiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması.	90
Tablo 3. 21 Türk Vergi Sistemine Bakışın Gelir Vergisi Mükellefiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	90

Tablo 3. 22 Vergi Affi-Kaçakçılığa İlişkin Tutumun Gelir Vergisi Mükellefiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	91
Tablo 3. 23 Vergi- Seçmen Davranışına İlişkin Tutumun Gelir Vergisi Mükellefiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	92
Tablo 3. 24 Vergi Algısının Öğrencilerin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması	92
Tablo 3. 25 Vergi Bilincinin Öğrencilerin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması	93
Tablo 3. 26 Türk Vergi Sistemine Bakışın Öğrencilerin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	93
Tablo 3. 27 Vergi Affi-Kaçakçılığa İlişkin Tutumun Öğrencilerin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	94
Tablo 3. 28 Vergi- Seçmen Davranışına İlişkin Tutumun Öğrencilerin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	94
Tablo 3. 29 Vergi Algısının Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması.....	94
Tablo 3. 30 Vergi Bilincinin Öğrencilerin Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması.....	95
Tablo 3. 31 Türk Vergi Sistemine Bakışın Öğrencilerin Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması.....	95
Tablo 3. 32 Vergi Affi-Kaçakçılığa İlişkin Tutumun Öğrencilerin Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması.....	96
Tablo 3. 33 Vergi- Seçmen Davranışına İlişkin Tutumun Öğrencilerin Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması.....	97
Tablo 3. 34 Vergi Algısının Öğrencilerin Sınıf Düzeyine (1.sınıf-4.sınıf) Göre Karşılaştırılması.....	97
Tablo 3. 35 Vergi Bilincinin Öğrencilerin Sınıf Düzeyine (1.sınıf-4.sınıf) Göre Karşılaştırılması.....	98
Tablo 3. 36 Türk Vergi Sistemine Bakışın Öğrencilerin Sınıf Düzeyine (1.sınıf-4.sınıf) Göre Karşılaştırılması.....	98
Tablo 3. 37 Vergi Affi-Kaçakçılığa İlişkin Tutumun Öğrencilerin Sınıf Düzeyine (1.sınıf-4.sınıf) Göre Karşılaştırılması	99
Tablo 3. 38 Vergi- Seçmen Davranışına İlişkin Tutumun Öğrencilerin Sınıf Düzeyine (1.sınıf-4.sınıf) Göre Karşılaştırılması.....	99
Tablo 3. 39 Vergi Algısının Maliye ve İlahiyat Bölümlerine Göre Karşılaştırılması	100
Tablo 3. 40 Vergi Bilincinin Maliye ve İlahiyat Bölümlerine Göre Karşılaştırılması	100
Tablo 3. 41 Türk Vergi Sistemine Bakışın Maliye ve İlahiyat Bölümlerine Göre Karşılaştırılması.....	101

Tablo 3. 42 Vergi Affi-Kaçakçılığa İlişkin Tutumun Maliye ve İlahiyat Bölümlerine Göre Karşılaştırılması.....	101
Tablo 3. 43 Vergi- Seçmen Davranışına İlişkin Tutumun Maliye ve İlahiyat Bölümlerine Göre Karşılaştırılması.....	102
Tablo 3. 44 Vergi Algısının Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Fakültelere Göre Karşılaştırılması.....	103
Tablo 3. 45 Vergi Bilincinin Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Fakültelere Göre Karşılaştırılması.....	104
Tablo 3. 46 Türk Vergi Sistemine Bakışın Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Fakültelere Göre Karşılaştırılması.....	105
Tablo 3. 47 Vergi Affi-Kaçakçılığa İlişkin Tutumun Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Fakültelere Göre Karşılaştırılması.....	106
Tablo 3. 48 Vergi-Seçmen Davranışına İlişkin Tutumun Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Fakültelere Göre Karşılaştırılması.....	107

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AFA	:Açıklayıcı Faktör Analizi
AÜ	:Akdeniz Üniversitesi
DFA	:Doğrulamalı Faktör Analizi
GV	:Gelir Vergisi
GVM	:Gelir Vergisi Mükellefi
İİBF	:İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
KDV	:Katma Değer Vergisi
KMO	:Kaiser-Mayer-Olkin
KYK	:Kredi Yurtlar Kurumu
MÖ	:Milattan Önce
MYO	:Meslek Yüksek Okulu
OECD	:Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖTV	:Özel Tüketim Vergisi
SSPS	:Statistical Package for the Social Sciences
TVS	:Türk Vergi Sistemi
VUK	:Vergi Usul Kanunu
YL	:Yüksek Lisans

ÖZET

Vergi, sosyal hayatın her aşamasında varlığını hissettiren sosyal bir olgudur. Vergileme devlet tarafından tek taraflı egemenlik gücüne dayanır ancak pratikte bireylerin vergiye gönüllü uyumu bu gelirlerin toplanması açısından son derece önemlidir. Vergilerin toplanmasında bireylerin vergiye gönüllü uyumu esastır. Bireylerin vergiye gönüllü uyumu ise vergiyi nasıl algıladıkları ve sahip oldukları vergi bilinciyle alakalıdır. Bu nedenle bireylerin vergiyi olumlu algılayarak belirli bir düzeyde vergi bilincine sahip olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda vergileme politikalarının bireyler üzerindeki etkisi, bireylerin vergiyi nasıl algıladığı ve vergi bilinç düzeyleri araştırılmalı ve bu araştırmalar ışığında etkin ve verimli bir vergi sistemi oluşturulmalıdır.

Akdeniz Üniversitesi ölçeğinde yapılan bu çalışmanın amacı öğrencilerin vergi algısını ve bilincini ölçmektir. Çalışma üç bölüm olarak tasarlanmıştır. İlk bölümde verginin teorik ve kavramsal çerçevesini açıklamaktadır. İkinci bölümde araştırmanın yöntemi ve metodolojisi ortaya konmuştur. Son bölümde ise potansiyel vergi mükellefi olan üniversite öğrencilerinin vergiye ilişkin davranışlarını belirlemeye yönelik yapılan anket çalışmasından elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle Akdeniz Üniversitesi'nde 619 öğrencinin katılım sağladığı anket çalışmasında birinci bölümde ele alınan teorik bilgiler ışığında öğrencilerin vergiyi nasıl algıladığı, vergi bilinç düzeyleri, Türk Vergi Sistemini nasıl değerlendirdikleri ve uygulanan vergi politikalarının öğrencilerin vergiye ilişkin tutum ve davranışlarını hangi yönde etkilediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 27 paket program kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışmadan elde edilen bulgular birkaç noktada ifade edilebilir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu vergiyi bir vatandaşlık görevi olarak algılamakta vergiler ve kamu hizmetleri arasında mali bağlantı kurabilmektedirler. Öğrencilerin çoğunlukla hangi vergiyi ne oranda ödediklerini ve aylık gelirlerinin ne kadarını vergi olarak ödediklerini tamamen bilmedikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin önemli bir bölümü vergilerin ödenmemesi durumunda kamu hizmetlerinin aksayacağını düşünmektedir. Öğrenciler yüksek oranlarda vergi ödediklerini düşünmektedir, bu ise vergi yükünü çok fazla hissettiklerini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vergi Algısı, Vergi Bilinci, SPSS, Akdeniz Üniversitesi

SUMMARY
TAX PERCEPTION AND TAX AWARENESS OF HIGHER EDUCATION
STUDENTS: CASE OF AKDENİZ UNIVERSITY

Tax is a social phenomenon that makes its presence felt at every stage of social life. Taxation is based on the unilateral sovereignty of the state, but in practice, the voluntary compliance of individuals with taxation is extremely important for the collection of these revenues. Voluntary compliance of individuals with taxes is essential in collecting taxes. Voluntary compliance of individuals with tax is related to how they perceive tax and their tax awareness. For this reason, individuals should have a certain level of tax awareness by perceiving tax positively. In this context, the effect of taxation policies on individuals, how individuals perceive tax and their level of tax awareness should be investigated and an effective and efficient tax system should be established in the light of these researches.

The aim of this study, which was carried out on the scale of Akdeniz University, is to measure the tax perception and tax awareness of students. The study consists of three parts. In the first part, it explains the theoretical and conceptual framework of tax. In the second part, the method and methodology of the research are presented. In the last part, the findings obtained from the survey conducted to determine the tax-related behaviors of university students who are potential taxpayers are interpreted. In the survey study in which 619 students participated in Akdeniz University by simple random sampling method, in the light of the theoretical information discussed in the first part, it was aimed to determine how the students perceive tax, their tax awareness levels, how they evaluate the Turkish Tax System and how the applied tax policies affect the attitudes and behaviors of the students towards tax. has been studied. The data obtained from the research were analyzed using the SPSS 27 package program.

The findings obtained from the study can be expressed in several points. The vast majority of students perceive tax as a civic duty and can establish a financial link between taxes and public services. It has been determined that most of the students do not fully know which tax they pay and how much of their monthly income they pay as tax. A significant portion of the students think that public services will be disrupted if taxes are not paid. The learners think that they pay high tax rates, which reveals that they feel the tax burden too much.

Key Words: Anahtar Kelimeler: Tax Perception, Tax Awareness, SPSS, Akdeniz University

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında öncelikli olarak desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, tezimin her aşamasında yanımda olan, sabır gösteren ve her daim beni motive eden değerli hocam ve danışmanım Doç. Dr. Servet Akyol'a, çalışmanın ampirik kısmı için desteğini ve önerilerini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Mert'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecinde maddi manevi desteğini esirgemeyen sevgili eşim Murat Demir'e, bu süreçte zaman zaman ihmal ettiğimi düşündüğüm, teknoloji konusunda bana destek veren çocuklarım Tuana ve Yağmur'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Suzan DEMİR
Antalya, 2023

GİRİŞ

Vergi insanlık tarihinin en eski dönemlerinden beri var olan sosyal bir olgudur. İnsanların topluluklar halinde yaşamaya başladıkları dönemden itibaren gelişen ortak ihtiyaçların karşılanması için vergiye ihtiyaç duyulmuştur. İlk dönemlerde hediye şeklinde alınan vergiler, toplumların siyasi, sosyal ve kültürel değişimlerine paralel olarak şekillenmiştir. Toplumların siyasi ve sosyal dönüşümleriyle birlikte artan kamu harcamalarının finansmanı için vergiler, kurumsallaşarak ülkelerin bütçelerinde en önemli gelir kaynağı haline gelmiştir. İlk dönemlerinde ortak ihtiyaçların finansmanı için alınan vergiler iktisat politikalarının değişimiyle birlikte sosyal ve ekonomik amaçlar için kullanılan bir araç haline gelmiştir.

Günümüzde vergi, devletin sosyal ve ekonomik görevlerini yerine getirmek için birey ve kurumlardan, devletin hükümlerle gücüne dayanarak cebren ve karşılıksız olarak aldığı para şeklindeki iktisadi değerler olarak tanımlanmaktadır. Modern devletin bir gereği olan vergiler, devletin fonksiyonlarını yerine getirmesi için ihtiyaç duyduğu finansmanın en önemli ve olağan gelir kaynağıdır. Devletin vergiler dışında borçlanma ve emisyon gibi gelir kaynakları da bulunmaktadır. Fakat vergilerin ekonomik dengeler üzerindeki etkilerinden dolayı bir ülkenin vazgeçilmez en önemli olağan gelir kaynağıdır. Devlet ve toplum için bu denli öneme sahip olan vergilerin toplumda nasıl algılandığı son derece önemlidir.

Vergi, devlet ile toplum ve toplumun değişik kesimleri arasındaki ilişkilerde etkin rolü olan sosyal bir olaydır. Bir toplumda yaşayan bireyleri tek noktada birleştiren en geniş ağ vergi ile kurulabilmektedir. Bireyler farklı sektörlerde ekonomik faaliyetlerini sürdürebilir, farklı gelir düzeyine sahip olabilir, farklı cinsiyet ve farklı yaş gruplarında olabilir, farklı uyruklara sahip olabilir hatta farklı dine ve farklı bakış açısına sahip olabilir, ancak aynı toplumda tüm bireyleri ortak noktada birleştiren şey, söz konusu toplumda kamu otoritesinin koyduğu vergilerdir. Öte yandan güçlü bir devlete sahip olmanın ilk şartı güçlü bir ekonomiye sahip olmaktır. Güçlü ekonomiye sahip olmak içinde devletlerin en önemli gelir kaynağı olan vergi gelirlerinde kayıp ve kaçakları azaltarak bireylerin vergiye gönüllü uyumu sağlanmalıdır. Bir ülkede potansiyel vergi kapasitesine ulaşmak için toplumda yaşayan bireylerin vergiyi nasıl algıladığı ve vergi bilincinin oluşması önem kazanmaktadır. Bireylerin vergi ödevlerini yerine getirmesi için verginin diğer tarafı olan devlet de vergileri etkin ve verimli bir şekilde kullanıp adil bir vergi politikası izleyerek bireylerin vergiye uyumuna katkı sağlamalıdır.

Vergiler demokratik bir toplum düzeninde hem devletin finansman ihtiyacı hem de ekonomik ve toplumsal yaşamın istikrarlı bir biçimde sürdürülmesi açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda vergi, hem kamusal hem de bireysel ve toplumsal boyutları ile birlikte değerlendirilmelidir. Maliye literatüründe her ne kadar vergilerin devletin tek taraflı hükümlerle gücüyle toplandığı belirtilse de pratikte yükümlülerin vergilere ilişkin tutum ve davranışları da etkin bir vergi sistemi için son derece önemlidir. Bu sebeple vergi uygulamalarının sadece kamu tarafından değerlendirilip vatandaş boyutunun ihmal edilmesi vergi politikalarından sağlıklı sonuçlar almayı zorlaştıracaktır. Bu noktadan hareketle toplumda yaşayan bireylerin vergiyi nasıl algıladığı, vergi bilinçlerinin hangi düzeyde olduğu, uygulanan vergi politikalarının toplum bireyleri üzerinde nasıl etkiler yarattığı araştırılmalıdır.

Bu çalışmada potansiyel vergi mükellefi olan üniversite öğrencilerinin vergiyi nasıl algıladığı, öğrencilerin sahip olduğu demografik faktörlere göre vergi bilinci ve vergi algısının farklılaşıp farklılaşmadığı, öğrencilerin Türk vergi sistemine bakışı ve uygulanan bazı vergi politikalarının vergiye ilişkin yaklaşımlara etkisi araştırılmaktadır. Literatürde farklı üniversitelerde benzer çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Çalışma Akdeniz Üniversitesi ölçeğinde yapılmıştır. Çalışmada mevcut çalışmalardan faydalanılarak beş alt boyuttan oluşan yeni bir ölçek kullanılmıştır. Bu çalışmanın mevcut literatürden farklı yönü öğrencilerin vergi seçmen davranışları ile vergi af ve kaçakçılığa ilişkin tutumlarının araştırılmış olmasıdır. Çalışmanın mevcut literatürden bir diğer farklılığı ise örneklem sayısının büyüklüğü, katılım sağlanan fakülte ve bölüm sayısının fazla olmasıdır.

Çalışma üç bölüm olarak tasarlanmıştır. Birinci bölümde vergi kavramı, vergi bilincini etkileyen içsel ve dışsal faktörler, vergiye ilişkin davranışları inceleyen vergi psikolojisi, vergiye karşı tepkiler ele alınarak teorik ve kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. İkinci bölüm çalışmanın yöntemine odaklanmaktadır. Bu çerçevede araştırma soruları, araştırma kapsamı ve sınırlılıkları, örneklem kitlesi, anket formları ve çalışmada kullanılan istatistiksel teknikler açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde verilerin analizinden elde edilen sonuçlar açıklanmakta ve tartışılmaktadır. Sonuç bölümünde ise araştırmadan elde edilen bulgular yorumlanmakta söz konusu bulgular ışığında bazı öneriler sunulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Vergi Kavramı

Vergi köken olarak Türkçe bir kavramdır ve anlamı karşılıksız verilen, hediye edilen bir değer olarak ifade edilmektedir (Sayar, 1975: 77). Vergi çok eski dönemlerden beri uygulanan, tarihsel ve sosyolojik nitelikleri olan bir olgudur. Eski Sümer ve Roma uygarlıklarında önemli önemsiz birçok vergi bulunmaktadır. Uygulandıkları dönem itibarıyla devletin egemenliğini elinde bulunduranların keyfi olarak uyguladığı vergiler, genellikle krallara hediye şeklinde veriliyordu. Devletin ekonomideki payının sınırlı olması ve kamu harcamalarının gelişmemiş olması nedeniyle bu vergiler yeterli oluyordu. Ancak merkezi devletlerin gelişimi ile birlikte devletin sunmuş olduğu mal ve hizmetlerin artmasıyla bu gelirler yetersiz kalmıştır. Nihayetinde en başta keyfi olarak uygulanan vergiler zamanla zora dayanan bir nitelik kazanmıştır (Erginay, 1979: 25-26).

Vergi farklı isimler altında insanlığın her döneminde gönüllü veya gönülsüz olarak alınmış, başlangıcı ve sonu olmayan sosyal bir olaydır. Literatürde vergi ile ilgili kavramlar yardım, görev, özveri ve zora dayalı şeklinde gelişerek devletin gelişimine paralel olarak nihai halini almıştır (Kayan, 2000:85). Günümüzdeki amaç ve fonksiyonları düşünülerek vergi; kamunun ve kamudan vergilendirme yetkisini alan diğer kamu kuruluşlarının egemenlik gücüne göre, hukuki cebir altında, karşılıksız olarak alınan ve geri dönüşü olmayan nakdi ödemelerdir (Ay, 2008:141).

Vergi tarihsel süreç içerisinde farklı aşamalardan geçerek bugünkü niteliğini kazanmış bir kavramdır. Vergi kavramı farklı ekonomik görüşlere bağlı olarak farklı şekillerde tanımlanmıştır. Söz konusu ekonomik görüşler devletin iktisadi yapılanmasını etkilediği gibi, verginin gelişimini etkilemiştir. Klasik maliyeciler vergiyi sadece kamusal malların finansmanı için alınmasını savunmuşlardır. Buna karşılık modern maliyeciler ise vergiyi kamu harcamalarının finansmanı ile birlikte devletin bir takım amaçlara ulaşması için kullanılan mali bir araç olarak değerlendirmişlerdir (Türk, 1992:135-136).

Vergi TC. 1982 Anayasa'sının 73 Md. ile hüküm altına alınmıştır. Anayasa'nın 73. Md. göre; *“Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir”* şeklinde ifade edilmiştir. Vergi zorunlu ve

devletin egemenlik gücüne dayanarak alınan bir ödemedir. Devlet vergi toplarken gücünü yasalardan almaktadır. Bu bağlamda verginin oranı, miktarı ve kimlerden alınacağı yasalarla belirlenmektedir (Edizdoğan vd., 2011: 149). Vergi parasal bir yükümlülüktür. Tarihsel süreçte vergi hediye veya mal şeklinde alınmış fakat mali hayattaki değişimler (para ekonomisinin yaygınlaşması) vergilere de yansımış ve zamanla vergiler nakdi olarak alınmaya başlanmıştır.

Vergi karşılığı olmayan bir parasal yükümlülüktür. Kişi veya kurumlar ödedikleri vergi karşılığında devletten herhangi bir şey isteyemezler. Devlet aldığı vergiyle bireysel olarak değil, toplumun bütününe hizmet etmektedir. Vergi mali, ekonomik, sosyal ve siyasi amaçlarla alınır. Mali amaç olarak devletin ihtiyaç duyduğu harcamaları finanse etmek için alınır. Ekonomik amaç devletin çeşitli makroekonomik hedeflere (ekonomik istikrar, ödemeler dengesini sağlamak) ulaşmak için vergiyi bir araç olarak kullanmasıdır. Vergi alınmasındaki sosyal amaç ise gelir dağılımını düzeltmek, sosyal güvenliği sağlamak vb. olarak ifade edilebilir. Devlet aynı zamanda siyasal amaçlarla da vergiyi bir araç olarak kullanabilmektedir. Örneğin AB'ne uyum sürecinde yeni vergi politikalarının belirlenmesi siyasi amaç olarak değerlendirilebilir (Yüksel, 2021: 32-33).

1.2. Verginin Önemi

Vergi, mali, sosyal ve ekonomik amaçları olan devletin ihtiyaç duyduğu finansmanın en önemli kaynağıdır. Vergiler aynı zamanda gelir sağlama ve kamu harcamalarının finansmanı gibi amaçların yanında, devletin iç ve dış ekonomik istikrarı sağlamak için kullandığı önemli bir maliye politikası aracıdır. Maliye politikası amaçlarından adil kaynak ve gelir dağılımını sağlamak için bir sosyal politika aracı olarak kullanılmaktadır (Altay, 2019:165-166).

Güçlü bir devlete sahip olmanın ilk şartı güçlü bir ekonomiye sahip olmaktır. Güçlü ekonomiye sahip olmanın temelinde ise devletin en büyük gelir kaynağı olan vergiler konusunda toplumda yaşayan bireylerin duyarlı olması yatmaktadır. Toplumun her bir ferdi vergiye yönelik olumlu bir algıya sahip ise ülkenin ekonomik ve toplumsal kalkınması önemli gelişmeler kaydedecektir. Bununla birlikte verginin diğer tarafı olan devlet de vergileri etkin ve verimli bir şekilde kullanarak, bireylerin vergi ödeme uyumuna katkı sağlamalıdır. Aksi durumda ödediği verginin verimsiz alanlara harcandığını düşünen mükellef vergiye karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergileyip, vergi gelirlerinin azalmasına neden olabilecektir (Erol, 2011:23).

Vergiler toplumun her alanında etkileri olan sosyal, siyasi ve ekonomik olgulardır. Demokratik bir toplum düzeni oluşturmak, devletin ihtiyaç duyduğu gelirin finansmanı ve ekonomik ve sosyal hayatı düzenlemek açısından vergilerin büyük rolü bulunmaktadır. Bu sebeple vergilerin uygulanması ve vergileme politikalarının farklı açılardan değerlendirilmesi gerekmektedir. Vergilerin devletin tek taraflı egemenlik gücüyle toplandığı ifade edilse de pratikte bireylerin vergiye ilişkin tutum ve davranışları etkin ve verimli bir vergileme için son derece önem arz etmektedir. Dolayısıyla vergi uygulama ve politikalarının yalnız devlet tarafından değerlendirilip mükellef boyutunun ihmal edilmesi vergi politikalarından sağlıklı sonuçlar almayı zorlaştıracaktır (Şahin, 2016:53).

1.3. Vergi ve Demokrasi İlişkisi

Demokrasi siyasal bir kavramdır ve toplumun tamamını bağlayan kurallar ve politikalarla ilgilidir. Demokrasinin toplumu ilgilendiren her şeyle doğrudan ilişkisi vardır. Vergi de bu alanlardan biridir (Şişman, 2009: 46). Bu nedenle vergiler hem sosyolojik hem de siyasi olgulardır. Vergi ve demokrasi ilişkisi tam da bu nokta da ortaya çıkmaktadır. Çünkü vergi politikaları devlet tarafından yapılmaktadır ve söz konusu politikaların devletin yönetim biçiminden etkilenmemesi olanaksızdır. Bu nedenle vergi ile demokrasi arasında sıkı bir ilişki bulunmakta ve vergi demokrasisi olarak adlandırılmaktadır. Vergi ve demokrasi arasındaki ilişkiyi açıklayan vergi demokrasisi; vergiye ilişkin kararlar alınırken bireylerin tüm süreçlere dahil edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Ömercioğlu, 2017:28). Bireylerin özellikle vergi ile ilgili kararlara katılımı toplumun demokrasi düzeyine bağlı olarak farklılaşmakta ve vergileme süreçlerine katılım düzeyleri onların vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkilemektedir.

Vergi mükelleflerinin siyasal karar alma süreçlerine geniş katılımın olması vergiye gönüllü uyumu kolaylaştırmaktadır. Günümüzde temsili demokrasilerin araçlarının etkili ve çeşitli olması, harcanan vergilerin bireylerin tercihlerini yansıtmasını mümkün kılmaktadır. Siyasi iktidar demokrasinin gereği olarak kendi yetkilerini sınırlandırarak vergilendirme sürecine mükellefleri dahil edebilmektedir. Bu şekilde oluşturulan vergi mükellefi profili ile bireylerin devlete güven ve aidiyet duygularını arttırılarak vergi farkındalığı arttırılacaktır (Aybars vd., 2020:247). Bu konuda Dünya Değerler Araştırması (The World Value Survey) tarafından yapılan araştırmanın bulgularına göre en iyi yönetim biçimini demokrasi olarak kabul eden vatandaşların vergi kaçırmayı haksızlık olarak gördüğü ve vergi ödemeyi vatandaşlık ödevi olarak kabul ettiği ortaya koyulmuştur. Yine araştırmadan elde edilen sonuçlara göre demokrasinin temel özelliği ikincil gelir dağılımı olarak tanımlanmış, devletin

dar gelirliileri sübvans etmek için yüksek gelirliileri vergilendirilmesi gerektiğini düşünen vatandaşların, vergi ödemeyenlere göre daha yüksek düzeyde vergiye uyum gösterdiği ifade edilmiştir (OECD, 2013:3). Bu bulgular demokratikleşme düzeyinin vergiye uyum üzerindeki olumlu etkisini açıklamak bakımından anlamlı olmaktadır.

Devletin finansman ihtiyacını karşılamak için kullandığı vergi, bireyleri devlet üzerinde yine vergi aracılığı ile söz sahibi haline getirmekte ve devletin birey için var olduğu inancının yerleşmesine olanak sağlamaktadır. Buna bağlı olarak birey ve devlet arasındaki uyumun güçlendirilmesi, demokratik hak ve özgürlüklerde ilerleme sağlamakla mümkün olmaktadır. Bu noktada demokrasi düzeyi önem kazanmaktadır. Demokrasi düzeyindeki farklılıklar vergileme sürecine farklı biçimlerde yansımaktadır. Örneğin temsiliyetin oldukça zayıf olduğu bir veya birden fazla kişinin güç kullanma yetkisine sahip olduğu otokrasi rejiminde, vergi ödemeleri sosyal bir sözleşmenin ötesinde siyasi gücün toplum üzerindeki baskısından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla otokratik yapılarda ihtiyaç duyulan gelir siyasi iktidar tarafından topluma zorla kabul ettirilmektedir. Buna karşılık demokratik sistemlerde, vergi sistemlerinin daha demokratik olarak belirlenmesi ve uygulanması mümkündür. Ülkelerin demokrasi açısından gelişmişlik düzeyi ne kadar yüksek ise daha yüksek vergi gelirleri elde edilmesi ve yurttaşların vergiye uyumu daha kolay olmaktadır. Demokratik ülkelerde vergilemeye ilişkin kararlarda hükümet ile vatandaş arasında mali bir sözleşme söz konusudur. Demokrasi vergilemeye ilişkin kararlarda vatandaşlara vergileme politikalarının etkinliğini sorgulama imkanı tanığından etkin kamu politikalarının üretilmesine hizmet etmekte ve vergiye gönüllü uyumu güçlendirmektedir (Türedi ve Topal, 2016:66-67).

Vergileme ve demokrasi arasındaki ilişkiyi kanıtlayan pek çok ampirik çalışma bulunmaktadır. Türedi ve Topal (2016) tarafından yapılan 2006-2012 dönemini ve 60 ülkeyi kapsayan çalışmanın bulgularına göre demokrasi ve vergileme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu saptanmıştır. Yine aynı çalışmanın sonuçlarına göre, ele alınan ülkelerde vergi gelirlerindeki artış, hukukun gücünün, örgütlenme hakkının, düşünce ve inanç özgürlüğünün gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu durum ülke demokrasilerinin gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu konuda yapılan bir diğer çalışma Aydın (2019) tarafından gerçekleştirilmiştir. Demokrasi ve vergi ilişkisini Türkiye bağlamında ele alan çalışmanın bulgularına göre; demokratik yönetimlerde toplanan vergi miktarının ve vergi politikalarının etkinliğinin yüksek düzeyde olduğu, demokrasilerin gelişmediğı ülkelerde ise daha düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Literatürdeki çalışmalara göre bunun nedeni vergileme politikalarındaki saydamlık ve demokrasiyle yönetilen ülkelerdeki hak ve özgürlükler olarak ifade edilmiştir. Ayrıca çalışmanın diğer bulgularına göre dünyada ve Türkiye’de yapılan

uygulamalarda toplanan vergi gelirleri ile demokratikleşme düzeyi arasında aynı yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir (Aydın, 2019:183).

1.4. Mali Sosyoloji

Maliye bilimi, mali olayları ağırlıklı olarak devlet odaklı ve soyut bir yaklaşımla ekonomik olarak analiz etmektedir. Ancak mali olayların toplumdaki yeri, diğer sosyal olaylarla ilişkisi ve etkisi gibi tüm yönleriyle açıklanamaması, bütüncül ve dinamik kısacası sosyolojik bir bakış açısının önem kazanmasına neden olmuştur. Sosyal bilimlerde yapılan çalışmaların çoğunlukla tercümeyle dayalı olduğu bizim gibi ülkelerde mali olayların sosyolojik açıdan incelenmesi son derece önemlidir. Batı toplumlarının öncelikli olarak kendi sorunlarını çözümü için geliştirdiği iktisat teorileri ve mali çözümler dünya çapında doktrinleri kapsamaktadır. Söz konusu iktisat teorileri ve mali çözümler tarihleri, sosyo-kültürel yapıları ve sorunları farklı olan ülkelere tercüme edilerek aktarılmakta ve dünya çapında ülkelerin mali politikalarına yön vermektedir. Halbuki hiçbir teorik model ve çözüm önerisi her ülke için aynı etkiyi göstermeyecektir. Bu bağlamda mali sosyoloji uygulanan politikaların geçerliliği ve uygulanabilirliğine katkı sağlayacak bir disiplin olarak değerlendirilebilir (Çelebi, 2012:1).

Topluma ait her bir unsuru araştıran mali sosyoloji, ekonomik olayların bireyler ve kurumlar üzerindeki etkisini inceleyen bir bilim dalıdır. Bu nedenle mali sosyoloji maliye politikalarının belirlenmesinde önemli bir unsurdur. Bunun yanı sıra, devletin ve bireylerin yaşamlarında kamu gelirlerinin bileşimlerinin ne derece önemli olduğunu ortaya koymak ve toplumda vergi bilinci ve vergi ahlakının yerleşmesi açısından da son derece önemli bir konudur (Çiçek vd., 2008:19).

Mali olaylar toplumsal yaşamdaki bireyleri ve kurumları doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Özünde iktisadi ve mali gelişmeler bir ülkenin toplumsal yapısı ile yakından ilgilidir. Ekonomik ve mali gelişmeler ülkenin toplumsal, siyasal ve ekonomik durumuna bağlıdır ve mali araçlar da bu gelişmelere göre şekillenir. Ayrıca, ekonomik ve mali düzenlemelerin etkili ve başarılı olabilmesi, ülkenin toplumsal ve siyasal yapısının doğru kavranmasına bağlıdır. Sosyoloji, bir toplumun zaman içinde üretim biçimlerinin, toplumsal ilişkilerinin nasıl ve neden değiştiğini açıklar. Bundan dolayı, sosyoloji ekonomi ve toplumsal yapı ile çok yakından ilişkilidir. Örneğin, ekonomi bir malın üretiminde kullanılan üretim faktörlerini, bu üretim faktörlerinin payları ve üretilen mal ve hizmetin kimler tarafından tüketileceğini ele alır. Sosyoloji ise üretim, bölüşüm ve tüketim süreçlerinde bireylerin,

grupların ve sınıfların davranışlarını inceler. Sonuç olarak maliye biliminin sosyoloji ile sıkı bir ilişki içerisinde olması mali sosyoloji alt disiplininin doğmasına neden olmuştur.

Sosyal bilimlerdeki en temel sorunlardan bir tanesi araştırma konusunu ve nesnesini zamandan, mekandan ve özellikle toplumsal yapıdan bağımsık ve tek boyutlu olarak incelemektir. Mali bir olayın toplumsal, kültürel ve dinsel yönleri vardır ve bu durum dikkate alınmadığında toplumsal gerçekliği anlamak ve açıklamak mümkün olmaz. Mali olaylar doğası gereği siyasetle de iç içedir ve hem siyasal ve iktisadi gelişmelerden hem de toplumsal gelişmelerden etkilenir. Geleneksel kamu maliyesi yaklaşımında mali olaylar sadece iktisadi yönleriyle ele alınmaktadır. Bu sürecin önemli bir aktörü olan devlet, kültürel ve siyasal yapılar ihmal edilmektedir. Bundan dolayı mali olayların daha geniş bir çerçeveden incelenmesi mali sosyoloji yaklaşımı ile mümkündür. Mali sosyoloji, mali olayların incelenmesinde iktisadi, sosyo-psikolojik ve hukuki yaklaşımların etkin bir sentezini sağlayan sosyoloji biliminin bir alt disiplini olarak tanımlanmaktadır (Çelebi, 2012:1-9).

Mali sosyoloji I. Dünya Savaşı sonrasında yaygınlık kazanmıştır. Bu durum savaşın özellikle mağlup devletlerin savaş finansmanı üzerinde yarattığı yıkımla ilgilidir. Savaş finansmanı sadece Alman ve Avusturya devlet kurumlarını tahrip etmekle kalmamış, bununla birlikte savaşı kaybeden devletlerin savaş öncesi durumlarıyla fonksiyonlarını yerine getiremeyeceği de görülmüştür. Savaş sonrası dönemde yeni bir dünya düzeninin nasıl olması gerektiği tartışmaları sürerken öne çıkan isimler Goldscheid (Kamu Maliyesine Sosyolojik Yaklaşım) ve Schumpeter (Vergi Devleti) mali sosyolojinin öncüleri kabul edilmektedir. Ayrıca 1970'li yıllarda ortaya çıkan krizle birlikte O'Connor (Devletin Mali Krizi), krizi teşhis etmekle kalmayıp sosyolojik açıdan analiz ederek mali sosyolojinin tekrar gündeme gelmesine katkıda bulunmuştur. Bundan dolayı O'Connor mali sosyolojiye çok önemli bir katkı sağladığı söylenebilir (Sert, 2011:5-6). Mali sosyoloji alanına önemli katkıları olan isimlerden biri diğeri de İbn-i Haldun'dur. Bu bağlamda sosyal bilimlerin kurucusu olarak kabul edilen İbn-i Haldun, toplumu, toplumsal örgütlenmeyi, devleti ve devletin değişimini, mali olayları ilk defa bilimsel ve kapsamlı bir şekilde inceleyen, toplumsal yapının genel yasalarını ortaya çıkaran kişi olarak nitelendirilmektedir.

Mali olayların önemli enstrümanı olan vergiler aynı zamanda sosyolojik olgulardır. Mali sosyoloji iktisadi olayların birey ve toplum üzerindeki etkilerini sosyolojik açıdan incelerken, mali psikoloji kamu harcamaları ve kamu gelirlerine ilişkin politikaların bireyler üzerindeki psikolojik etkilerini incelemektedir. Mali sosyoloji altında ele alınan vergi psikolojisi ise, daha dar anlamda vergilemenin birey ve toplum üzerindeki etkilerini incelemektedir.

1.4.1. Mali Psikoloji

Psikoloji, bireylerin davranışlarını, zihinsel süreçlerini ve bu süreçlerle ilişkin sosyal ve psikolojik yönleri inceleyen bir bilim dalıdır. Psikolojide birey yaşadığı toplumdan ayrı olarak ele alınmaktadır. Bu noktada psikologlar bireylerin bireysel duygu ve düşüncelerinin nasıl ve neden değiştiğini inceleme noktasında bireylerin kişilik yapısına odaklanırlar. İkinci değerlendirmede ise, bireyin hiçbir zaman yalnız yaşamadığından hareketle, toplumun bireyi şekillendirdiği ve hayatının her aşamasında etkilediği ve bireyinde bulunduğu toplumu etkilediği ifade edilmiştir. Bu nedenle vergiye ilişkin tutum ve davranışları incelenen bireylerin bireysel ve toplumsal davranışları ele alınmalıdır. Böyle bir analiz ise olaylara sosyo-psikolojik bir bakış açısı gerektirmektedir. Bu noktada mali olayları sosyo-psikolojik açıdan değerlendiren mali psikoloji söz konusu olmaktadır (Şenyüz, 1995:4).

Mali psikoloji, mali olayların bireyler üzerindeki etkileriyle, bireylerin mali araç ve olaylar karşısındaki tepkilerini araştıran bir disiplindir. Bu disiplin vergileme, vergilerin yapısı, devlet bütçesi, kamu harcamaları bileşenleri, devlet borçlanması birey ve toplum üzerindeki etkileri ve toplumun bu uygulamalara ilişkin tepkilerini konu edinmektedir. Başka bir ifadeyle mali psikoloji diğer maliye politikası araçlarıyla birlikte çoğunlukla vergi politikalarının bireyler tarafından nasıl algılandığı ve toplumun bu politikalara karşı tutum ve davranışlarını incelemektedir (User, 1992a:63).

Ekonomik olayların birey ve toplum üzerindeki sosyal, hukuki ve ekonomik etkilerini incelemek, bu alandaki sorunları sadece bu açılardan değerlendirmek çözüm noktasında fayda sağlamayacaktır. Bu nedenle bu alandaki sorunların psikolojik yönden ele alınması mali psikolojinin amacı doğrultusunda faydalı olacaktır. Mali psikoloji, bir bütün olarak mali olayların ve araçların etkilerini incelemektedir. Söz konusu araştırma alanları, halkın vergi algısının araştırılması, devlet borçlanması altında yatan temel sebepler olarak ifade edilebilir (Şenyüz, 1995:4).

1.4.2. Vergi Psikolojisi

Kamu maliyesi alt disiplinleri içerisinde günümüze kadar belki de en az gelişme gösteren alanlardan bir tanesi “davranışsal kamu maliyesi”dir (behavioral public finance). Başka bir deyişle “vergi psikolojisi” (tax psychology) olmuştur. Davranışsal kamu maliyesi (mali psikoloji) mali olayların toplumda ne gibi etkiler yarattığını inceleyen bir alandır. Vergi psikolojisi ise daha dar anlam içermekte ve sadece bireylerin vergilere ilişkin tepkilerini incelemektedir. Verginin insan psikolojisi üzerindeki etkilerini araştıranların başında Alman maliyeci G. Schmolders gelmektedir. 1970’li yıllar sonrasında hem Avrupa’da hem de

Amerika’da vergi psikolojisi alanında yapılan çalışmaların artış gösterdiği söylenebilir (Aktan, 2006:125).

Vergi psikolojisi sadece bir bilim dalı değildir. Birey ve toplumun vergi algısı, vergiyi nasıl değerlendirdikleri ve vergiye karşı gösterdikleri tepkileri konu edinir. Vergi psikolojisinin kullandığı yöntemler sosyal psikolojiye dayalıdır, araştırdığı kavramlar ise hem mali hem de psikolojik niteliklere sahiptir. Bu nedenle bu iki alanın birlikte ele alınması son derece önemlidir (User, 1992a:64).

Kamusal mal ve hizmetlerin finansmanında önemli yeri olan vergilerin alınması yükümlülerin çeşitli davranışlar sergilemesine neden olmaktadır. Bu davranışlar, vergiye ilişkin ulaşılması planlanan amaçlarda bazı sapmalara neden olur. Şöyle ki mükelleflerin bu davranışları, politika değişimine neden olacak kadar büyük çaplı olabilmektedir. Bundan dolayı, bireylerin tutum ve davranışları göz ardı edilerek yapılan vergileme politikaları etkinsiz ve yetersiz olacaktır. Vergi psikolojisi bu sorunlara çözüm getirerek etkin ve verimli bir vergi politikası oluşturmaya katkı sağlayacaktır. Vergi politikaları oluşturulurken vergi psikolojisi argümanları dikkate alınarak söz konusu politikalar oluşturulmalıdır. Oysa ekonomi ve maliye bilimlerinin tarihsel sürecine baktığımızda, insan ve servet arasındaki ilişkiler incelendiği, daha çok maddesel problemler üzerinde durulmuş ve çoğunlukla insan unsuru göz ardı edildiği görülmektedir. Çünkü söz konusu alan ile ilgilenen bilim adamlarına mali olayları maddesel olarak incelemek, psikolojik olarak incelemekten daha kolay gelmiştir. Kuşkusuz bu kolaylığın arkasında insan davranışlarının yere, zamana göre değişken olması ve ölçülebilirliğinin zor olması yatmaktadır. Bu noktada sosyal bir bilim olması nedeniyle iktisat ve maliyenin rasyonel davranış varsayımını terk etmesi gerektiği ve kamu maliyesi alanının psikolojik yaklaşıma daha uygun olduğu ifade edilmektedir (Şenyüz, 1995:6).

Yükümlü psikolojisine ilişkin ilk araştırmalar Alman maliyecisi Schmölders tarafından yapılmış, farklı toplumların vergiye ilişkin tutum ve davranışları ve katlanma düzeyi ölçülmeye çalışılmıştır. Bu araştırmalar vergi psikolojisine bugünkü hatlarını kazandırmıştır. Sonrasında bazı Avrupa ülkeleri ve ABD’de benzer çalışmalar yapılmış, sosyo-psikolojik yöntemlerle bireylerin vergiye ilişkin görüşleri incelenmiştir (User, 1992a:64). Toplumsal ve kültürel unsurların yanında bireyin psikolojisi vergileme açısından son derece önemlidir. Bireyler vergi ile kamu harcamaları arasında mali bağlantı kurabilirse vergiye yaklaşımı daha olumlu olacaktır. Her toplumun vergiye yaklaşımı farklı olduğundan vergi ile ilgili sorunlarında toplum özelinde değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla her toplumun kendine has vergi anlayışı olsa da vergi psikolojisi çalışmalarının vergiye karşı davranışlara olumlu etkisi olacağı noktasında bir fikir birliği söz konusudur.

Vergi psikolojisi verginin bireysel ve toplumsal psikolojik boyutunu inceler. Mükelleflerin vergilere niçin tepki verdiğinin incelenerek konuya ilişkin çözüm yollarının araştırılması, vergiden beklenen amaç ve hedeflere ulaşılması, vergiye gönüllü uyumun sağlanabilmesi için son derece önem arz etmektedir. Çünkü vergi devletin diğer mali araçlarından farklıdır ve bireylerin harcanabilir gelirini azalttığından bireyler üzerinde doğrudan doğruya etkisini hissettiren bir araçtır (Aydoğan, 2017:15).

Vergi psikolojisini vergi uyumu, vergi etiği, vergi adaleti, mali bağlantı ve karşılıklılık, sosyal normlar, vergi kültürü vb. kavramlar ile açıklamak mümkündür. Vergi uyumu bireylerin gönüllü veya zorla uyumu arasındaki iki ucu temsil eden bir kavramdır. Vergi psikolojisi kapsamında olan vergi uyumu klasik model ve sosyo-psikolojik model ile açıklanmaktadır. Klasik modelde (Ceza her şeyi çözer mi?) daha büyük cezaların vergi kaçakçılığını azalttığı, mükelleflerin uyum kararının genellikle tespit edilen ve ceza ihtimali doğrultusunda şekillenen riskli bir seçim görüldüğü belirtilmiştir. Sosyo-psikolojik modelde ise temel soru vergi denetim ve cezaların yetersiz olmasına karşın bazı bireylerin neden vergi ödediğidir. Çünkü vergi uyumu literatürde uzun bir süre “toplumun niçin vergi ödediği” sorusundan daha çok “toplumun niçin vergi kaçırdığı” sorusu araştırılarak mükelleflerin vergiye uyumunun sağlanamamasına çözüm aranmıştır. Ancak baskı cezaya dayalı vergi politikalarının uzun vadede vergiye gönüllü uyumu sağlamada yetersiz kaldığı görülmüştür (Kitapçı, 2017:442-444). Verginin kara kutusu olarak nitelendirilen vergi etiği (ahlakı) ise vergi psikolojisini açıklayan kavramlardan biridir ve vergiye karşı davranışları etkileyen içsel faktörlerdendir. Vergi ahlakı (etiği) çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınacaktır.

1.4.2.1. Vergi Psikolojisinin Vergi Politikalarına Etkileri

Bireylerin vergiye ilişkin tutum ve davranışlarını inceleyen vergi psikolojisi araştırmaları farklı amaçları gerçekleştirmek için kullanılabilir. Burada öncelikli amaç vergi politikalarının etkinliğini arttırmaktır. Ayrıca vergi psikolojisi, küreselleşme sürecinde dünya ile bütünleşmeyi, vergiye uyumu kolaylaştırmak ve sosyal hayatı düzenleme noktasında vergilerin insanlar üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkileri azaltmak gibi birçok amaca hizmet etmektedir.

Devletin iktisadi gelişmedeki rolü arttıkça daha çok gelire ihtiyaç duymaktadır. Vergi ise devletin ihtiyaç duyduğu finansmanın en önemli ve olağan kaynağıdır. Kamu otoritesi artan gelir ihtiyacını karşılayabilmek için vergi gelirlerini arttırma amacıyla vergi oranlarını arttırabilir veya yeni vergiler koyabilir. Fakat siyasi iktidar oy kaybı endişesiyle bunu yapmak istemeyebilir, bunun yerine vergi kayıp ve kaçaklarını azaltacak uygulamalara yer verecek ya

da bireyin vergiye uyumunu sağlayacak politikalar geliştirerek vergi gelirlerini arttırabilecektir. Bireyin vergiye uyumunun sağlanması vergi psikolojisi ile alakalıdır. Mükellefin vergiye ilişkin psikolojik davranışları gözetilerek yapılacak vergi politikaları vergi gelirlerini arttırmada etkili olacaktır. Bireylerin vergiye ilişkin davranışlarını etkileyen faktörlere çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Verginin ekonomik ve sosyal amaçlarına ulaşılmasında etkin ve verimli bir vergileme politikası uygulanmalıdır. Bu nedenle bireyleri memnun edecek politikalara yer verilmelidir. Devletin vergi toplamadaki başarısı, mükellef davranışlarının önceden tahmin edilmesinin yanı sıra, vergi yükümlülerine bazı ekonomik çıkarlar sağlamasıyla da ilişkilidir (Aydoğan, 2017:17). Bu noktada vergileme politikaları oluşturulurken bireylerin vergiye ilişkin tutum ve davranışları araştırılmalı, bireylerin vergiyle kamusal mal ve hizmetler arasında mali bağlantı kurabilmesine imkan tanıyacak uygulamalara yer verilmelidir. Sonuç olarak vergi psikolojisi dikkate alınarak yapılacak vergi uygulamaları vergi politikalarını etkin ve verimli kılacaktır.

Vergi uyumu, vergi idaresi ile mükellefler arasında gerçekleşmesi hedeflenen süreç mükellefin herhangi bir baskı hissetmeden içsel motivasyon göstererek vergi ödemesi olarak ifade edilebilir (Saygın, 2013:3). Vergi bireylerin kullanılabilir gelirlerini azaltan bir olgu olduğundan bireylerin kendiliğinden vergiye gönüllü uyum sağlaması beklenemez. Fakat verginin taraflarından olan kamu idaresinin bireylerde vergilerin etkin kullanıldığı düşüncesini uyandıracak bir vergileme anlayışı sergilemesi vergiye uyumu kolaylaştıracaktır. Bu noktada bireylerin tutum ve davranışları araştırılarak vergi politikaları oluşturulması vergi psikolojisinin vergi uyumunu kolaylaştırma amacına hizmet edecektir.

Kanun koyucunun vergi kanunlarıyla koyduğu vergiler yurttaşlara yeni sorumluluklar yüklemektedir. Konulan vergiler hem gelir dağılımını bozabilmekte hem de bazı toplumsal kesim ve gruplar üzerinde daha baskın bir şekilde hissedilerek toplumsal huzuru bozabilmektedir. Konulan vergiler nedeniyle vergi yüklerinin arttığını düşünen sınıf ve gruplar devlete direnç göstereceklerdir. Vergi psikolojisi alanındaki çalışmalar ile bu doğrultudaki yönelimleri tespit etmek mümkün olabilmektedir. Bu tespitlere bağlı olarak vergisel düzenlemeler yapılarak bireylerin vergi uyumu arttırılabilir (Şenyüz, 1995: 13-14).

1.5. Vergi Algısı

Bireyin tutum ve davranışlarını belirleyen en temel unsur psikolojik algılamadır. Vergi ve algılama ise birbiriyle yakın ilişki içindedir. Psikolojide algılama soyut ya da somut olayları fark etme, nitel veya nicel olarak değerlendirme ve zihnimize yerleştirme sürecidir. Ayrıca psikoloji bilimine göre bireyin davranışları uyarılma ve karşılık vermeye bağlı olarak

oluşmaktadır. Dolayısıyla bireylerin vergi ödeme ya da ödememe konusunda nasıl bir tutum sergilediği vergiyi nasıl algıladığıyla yakından ilişkilidir (Aktan, 2006: 6).

Vergi algısı bireylerin vergiye bakışını yansıtan ve vergi psikolojisi içerisinde yer alan bir kavramdır. Vergiyi doğru algılamak kamusal hizmetlerin karşılığı olarak algılamakla ilişkilidir. Vergiyi bu şekilde algılayan bireyler vergi ödemede daha sağduyulu olacaklardır. Vergilerin toplumun yararına kullanılacağı ve topluma hizmet olarak yansıyacağının bilincine varılması vergi gelirlerine de olumlu yansıyacaktır. Buna karşılık vergiyi zorla alınan bir yük olarak algılamak bireylerin vergi ödemede isteksiz olmalarına neden olacaktır. Vergi ödemeye istekli olmayan yükümlü kayıt dışılığa başvuracaktır. Sonuç olarak toplumun vergiyi doğru algılaması, vergi gelirlerinin kayıt dışı ekonominin azaltılması açısından son derece önemlidir. Bu durum vergi gelirlerinin artırılmasına da katkı sağlayacaktır (Sağbaş ve Başoğlu, 2005: 126).

Vergi bilincinin oluşabilmesi için verginin olumlu bir şekilde algılanması gerekmektedir. Vergi algısı bireylerin içsel ve dışsal uyarıcıların etkisiyle vergiye dair zihninde oluşturduğu yargı olarak ifade edilebilir (Sağlam, 2013:319). Verginin toplumda olumlu bir şekilde algılanarak vergi bilincinin oluşması, toplanacak vergi gelirlerini doğrudan etkileyecektir. Vergiyi doğru algılamak vergiyi kamu hizmetlerinin karşılığı olarak kabul etmekle ilişkilidir. Verginin kamu harcamalarının karşılığı olarak algılandığı ve buna ilişkin olarak yüksek düzeyde vergi bilincine sahip toplumlarda bireyler vergiye ilişkin yükümlülüklerini yerine getirecek ve devletin ihtiyaç duyduğu gelirin sürekliliği sağlanacaktır.

1.6. Vergi Bilinci

Vergi bilinci, kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesi bakımından verginin önemini bilen yurttaşların vergi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmedeki isteklilik düzeyidir. Verginin gerekliliği konusunda toplumsal düzeyde bir farkındalık olması vergi bilincinin yerleşmesi için son derece önemlidir. Siyasal iktidarlar topladıkları vergilerin topluma tekrar ve etkin bir şekilde kamu hizmeti olarak döneceğine toplumu ikna etmelidir. Bireylerin vergiye ilişkin davranışları sonuca katkı sağlamaktadır ancak vergi bilinci, bireysel değil toplumsal bir nitelik taşımaktadır (Akdoğan, 2014:192-193).

Vergi bilincinin oluşması için bireyler kamu harcamaları ile ödedikleri vergiler arasında bağlantı kurabilirse vergi ödemenin gerekli olduğuna kanaat getirebilirler. Bireyler piyasa mallarından doğrudan fayda sağlarken kamu mallarından dolaylı olarak ve soyut fayda sağlamaktadırlar. Bu durum kamusal malların piyasa mallarına göre çok daha az kabul

görmesine neden olmaktadır. Şüphesiz bu durum vergiye ilişkin davranışları olumsuz etkilemektedir. Ancak bireyin en yüksek düzeyde fayda elde etmek istemesi onun vergiye karşı davranışını belirleyen tek faktör değildir. Bireyin vergi yükünü psikolojik olarak nasıl algıladığı (subjektif vergi yükü), ahlaki duyarlılığı ve bazı zihinsel süreçlerin de etkisi olabilmektedir. Başka bir ifadeyle verginin ekonomik maliyetinin yanında birtakım ahlaki maliyetlerinin olduğu söylenebilir. Vergi bilincinin oluşturulmasında mali bağlantı anlayışı çerçevesinde bir psikolojik anlaşma söz konusudur. Ayrıca yüksek vergi bilincinin oluşturulmasında vergi mükelleflerinin algı, tutum ve davranışlarının etraflıca analiz edilmesi gerekmektedir (Kitapçı, 2015: 23-91).

Vergi bilinci, vergi ödeyenlerin ödediği vergiler ile topluma sunulan kamusal mal ve hizmetler arasında bağlantı kurabilmesidir. Bu bilinç düzeyi kişinin içinde yaşadığı toplumdan etkilenmektedir. Vergi bilincinin oluşturulması için vatandaşların devletin fonksiyonlarını yerine getirmek için ihtiyaç duyduğu finansmanın sadece vergiler ile karşılanabileceğinin bilincinde olması gerekmektedir (Savaşan ve Odabaş, 2005:9-10). Bu farkındalık kapsamında mükelleflerin vergiye ilişkin tüm alanlarda bilgi sahibi olması vergi bilinci olarak ifade edilebilir. Ayrıca vergi bilinci mükelleflerin verginin neden alındığını bilmesidir. Fakat vergi bilinci sadece vergi ödeme bilinci olarak algılanmamalıdır. Çünkü vergi bilinci eş zamanlı olarak bireylerin ödedikleri vergilerin nasıl kullanıldığının bilinmesine ilişkin verginin alacaklısı olan kamu kurumlarının denetimini ifade eden bir kavramdır (Teyyare ve Kumbaşı, 2016):4).

Günümüzde devlet bütçeleri büyük oranda vergilerden oluşmaktadır. Bu nedenle vergiler devletler için vazgeçilmez olağan gelir kaynaklarıdır. Ayrıca mütemadiyen artan devlet harcamalarını finanse etmek ülkeler açısından zamanla güçleşmektedir. Kamu harcamalarındaki bu artışı, vergi kayıp ve kaçakları nedeniyle vergiler vasıtasıyla finanse etmek olanaksız olmakta ve devletler bu finansman açığını kapatmak için borçlanmaya başvurmaktadır. Verginin nasıl algılandığı ve vergi bilincinin önemi tam olarak bu noktada kendini göstermektedir (Güler, 2017:6). Vergi bilincinin oluşması devlet, toplum ve birey için son derece önem arz etmektedir. Bir toplumda vergi bilincinin yeterli düzeyde olması vergi gelirlerini arttırarak kamusal mal ve hizmetlerin finansmanını kolaylaştıracak ve borçlanmaya başvurulmayacaktır (Altun vd., 2017: 46).

1.7. Vergi Bilincini ve Vergi Algısını Etkileyen Faktörler

Vergilerin etkin bir şekilde toplanması ve vergilendirilebilir kapasitenin en üst düzeye çıkarılabilmesi için bireylerde vergi bilincinin gelişmesi gerekmektedir. Son dönemlere kadar

bireylerin vergi ödemesi daha çok devletin egemenlik gücü ve hukuki cebir unsurundan yararlanarak; denetim, yakalama ve cezalandırma yöntemleri ile sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak çoğu ülkede caydırıcılık seviyesi artan vergi uyumunu açıklamada yetersiz kalmıştır. Günümüzde bu tür dışsal yaptırımların tek başına yeterli olmadığı anlaşılmış, bireylerin vergiye gönüllü uyumunu sağlayacak içsel yaptırımlara başvurulmuştur (Şahbaz ve Saruç, 2012:58). Devletin vergi gelirlerini toplamadaki gayreti çerçevesinde uyguladığı vergi cezaları ve denetimlerinin bireyleri vergi ödemeye zorlayacak nitelikte olmaması durumunda dahi birçok insanın vergisini düzenli ödediği gözlemlenmiştir. Bu noktadan hareketle vergiye ilişkin tutum ve davranışların sadece ekonomik faktörlerden etkilenmediği, sosyo-psikolojik açıdan incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Bireyin vergiyi nasıl algıladığı ve buna bağlı olarak bireyde oluşacak vergi bilinci hem psikolojik hem de sosyolojik birçok faktörden etkilenmektedir. Vergi denetim ve cezaları belli bir seviyeye kadar vergi bilincini arttırırken, toplumun vergi bilincini arttırmak çoğunlukla sosyolojik ve psikolojik faktörlere bağlıdır. Vergi mükelleflerinin vergi karşısındaki davranışları vergiye uyumun ve dolayısıyla vergi bilincinin bir yansımasıdır. Bu yansımanın toplum açısından belirlenebilmesi için mükelleflerin tutum ve davranışlarını etkileyebilecek faktörlerin bilinmesi gerekir (Bağdigen ve Erdoğan, 2010: 106). Literatürde mükelleflerin vergi ile ilgili davranışlarını etkileyen çok sayıda unsur ele alınmıştır. Bu unsur içsel ve dışsal faktörler olarak incelenecektir.

Devletin vergileri toplamasındaki başarısı bireylerin vergiye yönelik tutum ve davranışlarıyla doğru orantılıdır. Bireylerin vergi algısı ve vergi bilincini etkileyen çok sayıda unsur vardır. Bu unsurlar, bireylerin devletin uyguladığı politikalara bakışları, toplanan vergilerin siyasi iktidar tarafından ne amaçla kullanıldığı, vergi suç ve cezalarına yönelik değerlendirmeleri, diğer mükelleflerin vergiye ilişkin davranışları, vergi yükü olarak ifade edilebilir (Çelebi vd., 2019:3).

1.7.1. İçsel (Bireysel) Faktörler

Vergiye karşı tutum ve davranışları etkileyen bireysel unsurlar bireyin kendisinden kaynaklanan faktörlerdir. Bu faktörler bireyden bireye değişiklik gösteren subjektif faktörlerdir (Aydoğan, 2017:17). Çalışmada vergi bilinci ve vergi algısını belirleyen faktörler; bireyin sahip olduğu demografik özellikler (cinsiyet, yaş eğitim, gelir düzeyi vb.), vergi ahlakı, subjektif vergi yükü, vergi ödeme gücü, siyasi iktidara bakış, devlete olan bağlılık ve güven, kamu harcamalarının algılanma düzeyi ve mükelleflerin diğer mükellefler hakkındaki görüşleri olarak ele alınmıştır.

1.7.1.1. Demografik Özellikler

Bir toplumda yaşayan bireylerin yaşı, cinsiyeti, mesleği, medeni hali ve eğitim ve gelir düzeyi, aile ölçeği gibi demografik özellikleri bireyin vergi algısını ve buna bağlı olarak vergi bilincini etkilemektedir.

Yapılan araştırmalar bireylerin vergiye ilişkin davranışlarına cinsiyet faktörünün etkisi kanıtlamıştır. ABD’de yapılan araştırmalar, erkeklerin kadınlardan evli bireylerinde bekarlara göre daha fazla vergi kaçırdıkları, yaş ilerledikçe bireylerin vergi ödeme eğilimlerinin daha fazla olmasına karşılık genç bireylerin vergi kaçırma faaliyetlerinde daha istekli olduğunu ortaya koymaktadır (Çelikkaya ve Gürbüz, 2006:5). Genel olarak kadınların vergiye uyumunun daha fazla olduğu bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle erkek ve kadınların sosyal statüleri, gelirleri farklı olduğundan vergiye karşı tutum ve davranışlarının farklı olması da olası bir durumdur. Kadınların vergiye uyumunun erkeklere göre daha fazla olduğu bilinse de literatürde tersi sonuçlara ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Son dönemlerde kadınların sosyal statüleri iyileştirildiğinden erkeklerle aynı pozisyonlarda çalışabildiği ortamda vergi ödevleri konusunda kişisel çıkar açısından erkeklere benzediği ifade edilmiştir (Sofracı ve Güney, 2017:166-167).

Bireylerin meslekleri dolayısıyla hissettikleri vergi yükü farklılık gösterebilmektedir. Bazı mesleklerin gelir yaratma esnekliği ve gelirin elde edildiği şartların durumu farklı vergi yükü yaratmaktadır. Bazı meslekler gelir yaratma (elde etme) açısından esnekler. Tüccarlık ve serbest meslek bu tür meslekler için örnek verilebilir. Gelir yaratma esnekliği yükümlünün vergi ödeme gücünü arttıran bir olgudur. Ödeme gücü yüksek olan bireyler vergileri lüks tüketim ile tasarruflarından ödedikleri için düşük gelirli bireylere göre daha az subjektif vergi yükü hissedecektir. Dolayısıyla söz konusu bireylerin vergiye karşı tepkileri düşük gelirli bireylere göre daha düşük düzeyde olacaktır. Diğer taraftan bireyin gelirini elde ederken göstermiş olduğu çaba ve fedakarlıklar da vergiye ilişkin davranışlarını etkileyecektir. Aynı geliri elde eden ancak farklı mesleklerde olan bireyler, farklı çalışma şartları nedeniyle farklı zorluklara maruz kalacaklardır. Çalışma şartları daha zor mesleğe sahip olan bireyler ödedikleri vergileri daha fazla hissedeceklerdir. Çiftçilerin vergiye dirençlerinin fazla olmasının sebebi bu durumdur. Bireyler çalışma şartlarının zorluğu nedeniyle, vergi sonucu azalan refah kayıplarını daha çok çalışarak (gelir etkisi) değil ikame etkisiyle çalışmamayı tercih edebilmektedirler. Vergilerin bazı meslekleri daha avantajlı duruma getirmesi, bireylerin bilgi ve yeteneklerinin dışındaki mesleklerle yönelmesine, dolayısıyla kaynakların etkin dağılımının bozulmasına neden olmaktadır (Şenyüz, 1995: 43-44).

Gelir düzeyi, vergi mükelleflerinin sosyal sınıflarını belirleyen temel göstergelerinden biridir. Bu sebeple bireylerin vergiye karşı tutum ve davranışları sahip oldukları gelir düzeyine bağlı olarak farklılaşacaktır. Konu ile ilgili Yeniçeri yapmış olduğu ampirik çalışmasında farklı düzeyde gelire sahip olan bireylerin vergiye karşı tutum ve davranışlarının farklılaştığını ve yüksek gelirlilerin vergiye karşı daha memnuniyetsiz oldukları tespit etmiştir (Yeniçeri, 2011:283).

Bireylerin aile yapısı ve aile anlayışı vergiye tutumunu şekillendirmektedir. Vergiye karşı davranışlarda ödeme gücünün etkisi büyük önem taşımakla birlikte, ailede yaşayan kişi sayısı, fert başına düşen gelir de vergiye karşı tutumu etkilemektedir. Kişi sayısının fazla olduğu ailelerde ailenin geçiminden sorumlu vergi yükümlüsü, daha az kişiden sorumlu vergi yükümlüsüne göre, aynı vergi diliminde olsa bile daha fazla vergi yükü hissedecek ve buna bağlı olarak vergiye tepkisi farklı olacaktır. Diğer taraftan bireylerin evli ve bekar olmasına bağlı olarak vergi anlayışı farklılaşabilmektedir (Çataloluk, 2008:217). Bekar veya az sayıda çocuk sahibi bireyler vergi öderken yeterli gelir nedeniyle vergi ödemeyi fedakarlık olarak kabul etmeyecek, evlilik ve çocuk sahibi olma durumunda geliri yetmeyeceği için vergi ödemeyi ciddi bir fedakarlık olarak algılayacaktır. Bu sebeple bireylerin vergiye ilişkin tutumu incelenirken bireyin toplam ne kadar gelir ettiğine değil yaşadığı ailede fert başına düşen gelir düzeyine bakılmalıdır (Şenyüz, 1995:30-31).

Eğitim, bireyin topluma fayda sağlamasına yönelik çaba ve faaliyetler şeklinde tanımlanabilir. Eğitimle sorumluluk sahibi bir toplum oluşturabilir. Bir toplumda yaşayan herkesin potansiyel vergi mükellefi olduğu düşünülürse, toplumun vergiyi olumlu algılamasına ve vergi bilinci oluşturmaya yönelik eğitim programlarının gerçekleştirilmesi faydalı olacaktır. Eğitimle vatandaş olmanın gerekleri, devlete olan görevler bireylere erken yaşlarda kazandırılarak toplumun medeni kültür seviyesi artırılabilir. Bir toplumda medeni kültür düzeyi düşük ise bireylerin vergiye ilişkin tutumları olumsuz olacaktır. Mükelleflerin mali konularda eğitilmiş olması vergiye uyumu kolaylaştıracak ve bireylerin vergiyi olumlu algılamasını sağlayacaktır (Carley ve Maxwell'den akt. Çataloluk, 2008:217). Nitekim Çiçek (2006), çalışmasında yükseköğretim ve üzerinde eğitim düzeyinde olanların vergiyi kamu harcamalarının bir karşılığı olarak gördüklerini, eğitim düzeyi düştükçe bireylerin vergiyi bir yük olarak algıladıklarını ortaya koymuştur.

Genel olarak eğitim düzeyinin yüksek olmasının vergiye uyum konusunda olumlu etkisinin olduğu kabul edilmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin vergi işlem maliyetleri azalacak ve vergilemeye ilişkin bilgi seviyesi artacaktır. Dolayısıyla bu durum bireyin vergiye karşı davranışlarını olumlu yönde etkileyecektir (Aktan ve Çoban, 2006:147-

148). Buna karşılık eğitim düzeyinin bireylerin vergiye yönelik davranışları üzerinde olumlu etkileri olmasına rağmen olumsuz etkileri de olabilmektedir. Bunun nedeni eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin vergi konusunda daha bilinçli olabilmesine bağlı olarak vergi kanunlarındaki boşluklardan yararlanıp vergiden kaçınma fırsatı bulabilmesidir. Eğitim düzeyi yüksek olan toplumların vergi bilincinin yüksek olması vergi hasılatının yüksek düzeyde gerçekleşmesi olası bir durumdur. Fakat eğitim düzeyi yüksek toplumlarda yasalardaki boşluklar iyi bilineceği için vergi hasılatı düşük düzeyde gerçekleşebilmektedir (Demir, 2009:3-4).

Bireylerin yaşı vergiye ilişkin tutumlarını etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Mükelleflerin yaşları ilerledikçe vergiye daha olumlu bakmaktadırlar. Buna karşılık genç bireyler vergiye daha tepkili olabilmektedirler. Bunun nedeni ise gençler gelirlerinin büyük kısmını ya tüketirler ya da tüketime yönelik olarak tasarruf etmek zorundadırlar. Bununla birlikte genç yaştaki bireyler daha düşük düzeyde gelir elde etmektedir ve gençler daha iyi bir yaşam sürdürmek istediklerinden vergi ödemede isteksiz olmaktadır. Yaşlı bireylerin gençlere nazaran daha yüksek gelir elde ettiklerinden vergiye karşı olumsuz tepkileri genç bireylerden daha düşük düzeyde olabilmektedir (Şenyüz, 1995:47). Literatürde bu konuda yapılan birçok ampirik çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Yurdakul (2013) çalışmasında bireylerin yaşı ilerledikçe mükelleflerin vergi uyumu ve vergi ahlakının arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Gelir ödeme gücünün en önemli göstergelerinden biridir. Ekonomik olarak bireyler dar, orta ve yüksek gelirli şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bireylerin elde ettikleri gelir düzeyine bağlı olarak vergiye karşı davranışları şekillenmektedir. Gelir düzeyi yüksek olanların vergiden kaçınma eğilimleri daha fazla olmasına karşılık gelir düzeyi düşük olanlar vergi cezalarına maruz kalmamak için vergiye zorunlu bir uyum göstermektedirler (Torgler ve Schneider'den akt. Akkara ve Gencel, 2016:31). Bireyler devlet ve toplum arasındaki kamu harcamaları ve vergiler arasındaki değişimde eşitsizlik olduğunu ve haksız vergilendirildiğini düşünen bireylerin vergiye yönelik davranışlarını olumsuz etkilenmektedir. Bu durumda bireyler eşitsizliği gidermek için vergi kaçırarak reaksiyon gösterebilmektedirler. Colorado Üniversitesi'nde yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, ortalamanın üzerinde vergi ödeyen öğrencilerin vergi kaçırma yüzdesi en fazla olan öğrenciler olduğu tespit edilmiştir. Ortalamanın altında vergi ödeyen öğrencilerin ise vergi kaçırma yüzdesi en az olan öğrenciler olduğu görülmüştür (Spicer ve Becker'den akt. Bilgin, 2011:270-271).

Bir toplumda ahlaki faktörler din, gelenek, görenek ve inanç gibi unsurlardan oluşmaktadır. Vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı gibi vergi davranışlarını engellemek

adına uygulanan cezai işlem ve denetim gibi uygulamalar yetersiz kalabilmektedir. Bu durumda toplumun kendi içinden kaynaklanan din kavramı vergi davranışları üzerinde etkili olabilmektedir (Öztürk, 2019:795). Şöyle ki, Yeşilyurt (2015) yapmış olduğu araştırmanın sonucunda dini referansları daha çok benimseyen İlahiyat Bölümü öğrencilerinin vergi bilincinin Maliye Bölümü öğrencilerinden daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Sonuç olarak bireyin sahip olduğu din ve inanç gibi değerler bireylerin vergi ödevlerini yerine getirmesi noktasında önem kazanmaktadır. Kişi sadece bireysel çıkarı için hareket eden bencil bir varlık (homo economus) değildir bununla birlikte başkalarına yardım etmeyi arzulayan, dinin emrettiği şekilde yaşamayı kendine görev edinen bir “homo religioud” dur. Bu bağlamda dinin vergiye bakışına bağlı olarak vergi bilincini etkilediği söylenebilir (Aktan, 2006:132).

1.7.1.2. Vergi Ahlakı (Etiği)

Bireylerin vergi kanunlarından doğan sorumluluklarını, yasaların emrettiği gibi yerine getirme komusundaki davranışlarının düzeyi vergi ahlakı olarak ifade edilmektedir. Vergi bilinci ile ilişkili olan vergi ahlakı, vergi ödevlerinin yasaların emrettiği gibi yapılması ile anlamlı olmaktadır. Mükelleflerin vergi ödevlerini yerine getirebilmesi için gerekli uygulama koşullarının en etkin düzeyde sağlanması gerekmektedir. Söz konusu koşullar sağlandıktan sonra bireyler vergi ödevlerini yerine getirmede hala isteksiz davranırlarsa, vergi idaresinin hizmet sunum şartlarındaki yeterliliğinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bir ülkede vergi ahlakının düşük olması bu durumun genel ekonomi düzeyine dağılmasına dolayısıyla devletin en büyük gelir kaynağı olan vergi hasılatının düşük düzeyde gerçekleşmesine neden olmaktadır (Akdoğan, 2014:193).

Bireylerin siyasi otorite ile ilişkilerinde vergiye karşı tepkilerini etkileyen, bireylerin vergi algısı ve vergi bilinci üzerinde büyük oranda etkisi bulunan içsel motivasyon ya da yaptırımların tespit edilmesi son derece önemlidir (Ayrangöl vd., 2019:23). Vergi ahlakı bireylerin vergiye ilişkin yaklaşımını etkileyen içsel faktörlerden biridir. Vergi zihniyeti, vergi kültürü ve vergiye bakışın bir diğer ifadesi olan vergi ahlakı, genel ahlaktan ayrılmaktadır. Genel ahlakı yüksek olan bir bireyin vergi ahlakı düşük olabilmektedir. Bir ülkede etkin ve verimli vergileme için toplumun yüksek bir vergi ahlakına sahip olması gerekmektedir. Çünkü vergi ahlakının yüksek olduğu toplumlarda, vergiye karşı psikolojik direnme en alt düzeyde olacaktır (Şenyüz, 1995:32-33).

Vergi devlet açısından bir alacak, vergi ödeyen açısından bir borçtur. Yükümlülerin vergi ödevlerini vergiyi kaçırmadan tam olarak ve zamanında ödemeleri kamu faaliyetlerinin sürekliliği için önemlidir. Bir ülkede vergi ahlakının zayıflaması bireylerin vergi kaçırdığı

anlamına gelmektedir. Vergi ahlakının zayıf olması sadece bireylerin vergi kaçıyor olmasını açıklamaz, aynı zamanda bir nevi vatandaşlık görevi olan vergi ödevini yerine getirmemeleri anlamına da gelmektedir. Bu durum bireylerin vatandaşlık duygularının zayıfladığının göstergesidir. Vergi ödevlerini yerine getirme isteğinin düzeyine bağlı olarak vatandaşlık duygusu gelişip şekillenmektedir. Bu sebeple vatandaşlık duygusunun gelişmediği toplumlarda vergi ahlakı düşük olmaktadır (Türk, 2011:160-161). Ayrıca bu hususta toplumdaki bireyler birbirlerinden etkilenebilmektedirler. Bireyler vergi öderken en çok referans gruplarından (aile, arkadaş, eş vb.) etkilenebilmektedir. Referans grupları arasında vergi ödemek sosyal bir kural olarak kabul ediliyorsa bireyin davranışı bu yönde olacak ve toplumun vergi ahlakı düzeyine de olumlu katkı sağlayacaktır (Kitapçı, 2015:66).

Vergi ahlakı (tax morale/tax ethics) vergi ödeme konusunda bireyin iç dünyasından kaynaklanan bir motivasyondur (Aktan, 2006:2). Vergi ahlakı aynı zamanda verginin içselleştirilmesi ile ilişkili bir kavramdır. İçselleştirme (kendine mal etme/benimseme) kişinin bir takım değerleri doğru olduğuna inandığı için uyması olarak ifade edilmektedir. İçselleştirmede birey herhangi bir çevresel faktörden etkilenmez söz konusu unsuru doğru ve değerli bulduğu için uyum göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 2014: 97). Verginin içselleştirilmesi, vergi ödeyicisinin çevresel baskı olmadan içinden gelerek vergi vermenin gerekli olduğunu hissetmesi olarak ifade edilebilir. Verginin içselleştirilmesi kurallar, değer yargıları, vatandaşlık duygusu, toplumsal güven, adil bir vergi sisteminin varlığı gibi unsurların bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Ayrıca Marmier'in yasalardan korkanın namuslu insanı ortaya çıkaracağı fakat erdemli insanı ortaya çıkarmayacağını ifade etmesi, bireylerin değer yargılarını ve erdemli olmasını sadece kendi içinden kaynaklanabileceğini kanıtlar niteliktedir (Kitapçı, 2015: 72-73). Sonuç olarak bireyin vergiye ilişkin oluşturduğu içsel motivasyon referans grupları aracılığıyla tüm topluma sirayet ederek toplumun vergi ahlak düzeyini arttıracaktır. Bu içsel motivasyonu sağlamak büyük ölçüde devletin vergileri etkin ve verimli kullanması ve bunu vatandaşlara yansıtması ile yakından ilişkilidir.

Bir toplumda vergi ahlakının sağlanmasında öncelikle yapılması gereken vergi kaçırmanın toplumda büyük bir suç olduğunun bireyler tarafından benimsenmesidir. Bireyler vergilemenin adil olmadığına, toplanan vergilerin doğru kullanılmadığına, vergi ödeme konusunda haksızlığa uğradıklarını düşündüklerinde bireyler vergi kaçırmayı olağan bir durum olarak kabul edebilmektedirler. Sonuç olarak toplumun vergi suçlarına bakışı vergiye yönelik davranışlarda belirleyici olmaktadır. Toplumdaki vergi ahlak düzeyinin yüksek olması vergi bilincinin yüksek olduğunu göstermektedir. Çünkü vergi ahlakı ve vergi bilinci arasında pozitif bir yönlü bulunmaktadır (Kitapçı, 2015:96).

1.7.1.3. Subjektif Vergi Yüğü (Vergi Tazyiki)

Vergi, bireyin kazandığı gelir için bir gider kalemidir. Bireylerin gelirini azaltan bu gider kalemi “vergi yüğü” olarak tanımlanmaktadır. Bireyin vergi dolayısıyla katlandığı bu yükün hissetme derecesi, ödenen vergi ile pozitif yönlü, bireyin vergi ödeme gücüyle negatif yönlü bir ilişki vardır. Vergi yüğü kavramı objektif ve subjektif vergi yüğü olarak iki şekilde incelenmektedir (Aktan ve Çoban, 2006:140). Objektif vergi yüğü çalışmanın ilerleyen bölümlerinde dışsal faktörler başlığı altında ayrıntılı incelenecektir.

Psikoloji ve sosyoloji disiplinleri vergileme amaçlarına ulaşmak için etkin bir araç olarak kullanılabilir. Subjektif vergi yüğü psikolojik bir olgudur ve bireylerin vergi algısı ve vergi bilinci üzerinde hissetme derecesine göre önemli etkileri olmaktadır. Ayrıca bireylerin mali sosyolojik yapı ile uyumlu olabilmesi için subjektif vergi yükünün toplum tarafından hafif hissedilmesi sağlanmalıdır. Bunun için yapılması gereken vergilemenin tahammül sınırlarının iyi tespit edilmesidir (Kitapçı, 2015:132). Literatürde subjektif vergi yüğü bireylerin ödediğı vergiler nedeniyle hissettikleri psikolojik yük olarak ifade edilmektedir. Bu yük bireylerin vergi ödemeden duyduğu memnuniyet ile yakından ilgilidir. Bu memnuniyet düzeyine bağılı olarak bireylerin hissettiğı vergi yüğü vergiye ilişkin davranışlarını belirleyecektir. Bununla birlikte vergi sitemlerinin yapısına bağılı olarak bireylerin yüklenmiş olduğı vergi yükünden daha fazla yük hissedebilmesine karşılık bazen de maruz kaldığı vergi yükünün altında bir vergi yüğü hissedebilmektedirler. Özellikle dolaylı vergilerin ağırlık kazandığı bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde, mali anestezi sebebiyle hissedilen vergi yüğü objektif vergi yükünün altında gerçekleşmektedir (Demir, 2016:81). Subjektif vergi yüğü, hissetme derecesine bağılı olarak bireyin vergi algısını ve vergi bilincini etkileyen bir olgudur. Subjektif vergi yükünün hesaplanması bireylerin meslekleri, gelirleri ve sosyal hayatlarının farklı olması nedeniyle mümkün değildir. Fakat bireylerin iktisadi ve sosyal olarak refah düzeyini arttıracak vergi politikalarına yer vermek, bireylerin çalışma şartlarını iyileştirmek hissettikleri vergi baskısını azaltacak dolayısıyla mükelleflerin vergiye ilişkin davranışlarına olumlu yansıyacaktır. Gelirini zor şartlarda elde edip yüksek oranlarda vergi ödeyen bir birey vergi yükünü daha fazla hissedecek ve vergiye karşı tepki verecektir. Vergiler bireylerin harcanabilir gelirini azaltacağından bireylerin vergiye ilişkin hissettiğı psikolojik yüğü tamamen ortadan kaldırmak mümkün değildir fakat söz konusu yük vergileme politikalarıyla azaltılabilmektedir.

Ülkemizde uygulanan vergileme uygulamaları toplum tarafından sıkça eleştirilmektedir. Bu eleştiriler vergi oranlarının yüksekliğı ve vergi sayısının fazla olması noktasında ortaya çıkmaktadır. Uygulanan vergilerin oranı ve miktarına bağılı olarak bireyin

hissettiği vergi yükü vergiye ilişkin tutum ve davranışlarında büyük oranda etkili olmaktadır. Bu durum ise bireylerin vergi yükünü nasıl algıladığı ile yakından ilişkilidir. Türkiye’ de vergi sisteminin karmaşık olması, vergi sayısının fazla olması ve vergi benzeri yükümlülüklerin bulunması, harcamalar üzerinden alınan vergilerin mali anesteziye uygun yapıları nedeniyle bireylerin ödediği vergi miktarının tespit edilmesini zorlaştırmakta ve vergi sistemindeki bu sorunlar nedeniyle vergi yükü eksik hissedilebilmektedir (Özevin, 2020:223).

Bireylerin hissettiği subjektif vergi yükü arttıkça vergiye karşı tepkilerinin dozu artabilmektedir. Vergi yükünün hissetme derecesine bağlı olarak bireyler vergiye karşı pasif ve aktif tepkiler verebilmekte, vergiye ilişkin ödevlerini yerine getirmede isteksiz olabilmektedirler. Bireylerin vergiye karşı tepkileri gerek pasif tepkiler gerekse aktif tepkiler olsun, her iki durumda da bu tepkiler vergi gelirlerini doğrudan ya da dolaylı olarak azaltacaktır. Tarihsel sürece baktığımızda bu tepkilerin ağır vergi kayıplarına ve sosyal ve demokratik düzenin bozulmasına neden olabilen vergi isyanlarına kadar ulaşabildiğini görebilmekteyiz. Şöyle ki, Fransa’da en düşük gelir seviyesindeki insanların bulunduğu kasabada çıkan Poujade Hareketi adı verilen vergi isyanı bu kapsamda meydana gelen ve vergiye karşı tepkilerin en üst düzeyde gerçekleştiği bir olaydır (Gergerlioğlu, 2015:99).

1.7.1.4. Vergi Ödeme Gücü (Mali Güç)

Vergi ödeme gücü, bireyin sahip olduğu gelir ve servetiyle orantılı bir şekilde vergi ödemesidir. Başka bir ifadeyle, bireylerin gelir ve servetlerinin kendilerine imkan sağladığı düzeyde vergi yüküne katlanmalarıdır. Eğer bireylerin imkanları yalnız kendilerine ve ailelerine yetiyorsa, bunların vergilendirilecek gelir ve servetleri bulunmuyor demektir. Vergiler bireyler açısından belirli kamu hizmetlerinin karşılığı olmadığı kabul edilse de, kamu giderlerinin genel faydası ödeme gücünün oluşmasında etkili olur. Genel olarak önemli olmalarına rağmen kamu hizmetlerinden farklı faydalar sağlanması, ödeme gücünün saptanmasında kolaylık sağlayabilir. Bu sebeple kamu hizmetlerinden sağlanan fayda bireysel olarak ödeme gücünün esas bir unsuru olarak görülmektedir. Şöyle ki gelirlerin kazanılması, biriktirilmesi ve tüketilmesinde kamu hizmetlerinin rolü bulunmaktadır. Görüldüğü üzere ödeme gücünün kamu hizmetleriyle ilişkilendirilmesi söz konusudur. Fakat bu ilişkilendirme ödeme gücünü açıklamada yetersiz kalmaktadır. Kimin kamu hizmetlerinden ne kadar faydalandığını tespit etmek imkansızdır. Bu nedenle vergi yükünün rasyonel bir şekilde dağıtılması gereği, onun değişimden ayrı bir ölçüyle belirlenmesini gerektirmektedir. Ödeme gücüne göre vergilendirme, kamu hizmetlerinden sağlanan faydalar göz ardı edilerek, kişinin

kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri geçindirecek miktarın üzerinde sahip olduğu servet ve elde ettiği gelire göre vergilendirilmesidir (Erginay, 1979: 54-55).

Vergi ödeme gücü göstergeleri gelir, servet ve harcama olan dinamik bir kavramdır. Söz konusu göstergeler vergi yükünün istenilen şekilde dağıtımı ile toplumsal maliyetleri dengeli bir biçimde dağıtmak için seçilmişlerdir. Bireyin geliri ödeme gücünü temsil ettiği için vergi yükünün dağılımında son derece önemli olmaktadır. Gelişmiş batı toplumlarında ödeme gücünün ilk göstergesi bireylerin ya da kurumların gelir düzeyindeki farklılıklar kabul edilmektedir. Nedeni ise bireylerin belli bir servete sahip olunması ve harcama yapabilmesi için yeterli bir gelirin elde edilmesiyle mümkün olabilmesidir. Dolayısıyla vergiler hangi kaynaktan alındığından bağımsız olarak sonuç olarak bireylerin gelirlerinden ödenmiş olmaktadır (Şenyüz, 1995:28). Bireylerin gelir, servet ve harcama düzeyleri birbirinden farklıdır. Vergi yükü dağılımında bu farklılıkların göz ardı edilmemesi, herkesin elde ettiği gelire göre vergilendirilmesi, vergi adaletinin sağlanmasına katkı sağlayacaktır. Mükelleflerin yaşam düzeylerinin, beklentilerinin, sosyo-ekonomik konumlarının, duygusal durumlarının farklı olması, isteklerinin ve buna bağlı olarak harcamalarının da farklı düzeylerde gerçekleşmesine sebebiyet vermektedir. Başka bir ifadeyle, yaşamı sürdürecektaki düzeydeki gelirin belirlenmesi farklı istek ve beklentilerin ışığında gerçekleştirmek olanaksızdır. Ayrıca bireyin yaşamını sürdürmeye ancak yetecek gelirin vergi dışında tutulması gerekmektedir. Aksi durumda mükellefler vergi yükünü aşırı hissedecek ve yaşamlarından daha fazla fedakarlık etmek zorunda kalacaklardır (Akdoğan, 2014: 223-224). Bu durum toplumun vergiyi olumsuz algılamasına ve buna bağlı olarak vergiye karşı tepkilere neden olacaktır.

Vergi ödeme gücü anayasamızda ödeme gücü ilkesi adı altında güvence altına alınmıştır. 1982 Anayasası'nın 'Vergi Ödevi' başlıklı 73. Md. 'Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür' ifadesiyle ödeme gücüne vurgu yapılmıştır. Anayasamızda önemi vurgulanan ödeme gücü yaklaşımı, vergi yükünün dağılımının adil ve bireyleri ekonomik açıdan zorlamayacak şekilde yapılmasını öngörmektedir. Şöyle ki, ödeme gücü dikkate alınmadan yapılan vergilendirmeye karşı tepkiler kaçınılmaz olacaktır. Vergilendirmede ödeme gücünün belirlenmesi zor olmakla birlikte, bir takım teknikler kullanılarak ödeme gücüne tahmin edilmeye çalışılmaktadır. Özellikle dolaysız bir vergi olan gelir vergisi açısından daha etkili olan söz konusu teknik ve araçlar; en az geçim indirimi, artan oranlı vergi tarifesi ve ayırma ilkesi olarak sayılabilir. Ayrıca muafiyet, istisnalar ve vergi indirimleri de ödeme gücüne ulaşmada yararlanılan diğer tekniklerdir (Uruş, 2017:21-22).

Ödeme gücü herkesin ekonomik durumuna göre vergi vermesini gerektirmektedir. Bu durum vergilemede eşitlik ilkesini ifade etmektedir. Yani vergileme açısından ekonomik gücü aynı olanlardan aynı, ekonomik gücü farklı olanlardan farklı vergi ödemeleri şeklinde tanımlanabilir. Mali güç göstergeleri olarak gelir, servet ve harcamalar esas alınmaktadır. Mali güç göstergesi olarak sadece gelir üzerinden alınan vergilerle ilişkilendirilmesi durumunda, harcama ve servet unsurlarının mali gücün göstergesi olarak kabul edilmediğinden eksik ve yanlış olacaktır (Karakoç, 2014: 1286). Asgari geçim indirim, ücretlilerden alınan vergilerin sermaye gelirlerine göre daha az vergilendirilmesi, özellikle gelir vergisine uygulanan artan oranlı tarife, vergilere uygulanan indirim ve istisnalar, lüks tüketimden daha fazla vergi alınması ödeme gücü bağlamında yapılan uygulamalardır (Üstün, 2003: 260).

Sonuç olarak, vergilendirme ve psikoloji arasındaki bağlantı kurularak değerlendirilen vergi psikolojisinin Türk Vergi Sistemi uygulayıcıları tarafından izlenmesi vergi kapasitesine ulaşılması açısından gerekliliktir. Vergileme sonrası vergi yükünün adaletli bir şekilde paylaşılması, refah kayıplarının asgari düzeyde tutulabilmesi ödeme gücünün dikkate alınarak vergilendirilmesiyle mümkün olacaktır.

1.7.1.5. Siyasi İktidara Bakış

Vergi politikalarını uygulamaya yetkisine sahip olan siyasi iktidar, topluma sunmuş olduğu mali politikalarla kamusal finansmanın en önemli kalemini oluşturan vergilerin nasıl, niçin, ne kadar ve kim için harcadığını ortaya koymaktadır. Politika uygulayıcılarının öncelikleri ve tercihleri, seçmenlerin ve dolayısıyla vergi mükelleflerinin oy tercihleri ve ekonomik kararları üzerinde son derece etkili olmaktadır. Bilindiği üzere kamusal mal ve hizmetlerin miktarı, zamanı ve kimin için üretileceğinin belirlenmesi hükümet tarafından belli bir dönemdeki bütçeler vasıtasıyla yapılmaktadır. Bütçe sürecinde iktidar, siyasi görüşü çerçevesinde belirlediği öncelikli politikalarını uygulamaktadır. Bu politikaların uygulanmasında gerekli finansmanın en önemli kalemi olan vergilerin oranı, dağılımı ve kullanımını da siyasi iktidarın tasarrufundadır. İktidarın bu uygulamalarından memnun olmayan bireylerin vergilerin etkin ve verimli kullanılmadığını düşünmesi ve kamu harcamalarında savurganlık yapıldığını düşünmesi vergilemeye ilişkin psikolojiyi olumsuz etkileyecek ve bir sonraki aşamada vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyecektir (Aktan ve Çoban, 2006:144).

Bir ülkede herhangi bir siyasi partinin iktidara getirilmesi, söz konusu parti tarafından uygulanan ekonomi politikalarının toplum tarafından kabullenildiği anlamına gelmektedir. Seçimleri kazanan siyasi parti, öncelikleri doğrultusunda oluşturduğu politikaları uygulamaya çalışır. Söz konusu politikaların bir kısmı vergilemeye ilişkin yapılmaktadır. Mevcut iktidarı destekleyen yükümlüler vergiye ilişkin alınan kararları destekleme çabasına girerlerken, desteklemeyenler ise muhalefet partilerinin de yönlendirilmesiyle söz konusu kararları eleştirmektedirler. Dolayısıyla vergilemeye ilişkin olumlu ya da olumsuz tepkilerin altında yatan sebeplerden biri de bireylerin mevcut siyasi iktidarla ilgili düşünceleridir (Şenyüz, 1995:39).

Vergilendirme yetkisini elinde bulunduran siyasi iktidar, dönemin şartlarına ve zamana göre vergilemeye ilişkin kararlarını vererek bu yetkisini kullanır. Bir toplumun siyasi tercihi vergi gelirlerini dolaylı olarak etkilemektedir. İktidardaki partisini desteklemeyen bireyler sadece tepki amaçlı vergi ödememeyi tercih edebilmektedirler (Demir, 2009:4). Ayrıca bazı durumlarda siyasi iktidarın seçilmesine katkıda bulunmuş mükellefler de iktidara tepki gösterebilmektedirler. Özellikle ekonomik göstergelerin kötüye gittiği, fiyat istikrarının sağlanamadığı, işsizliğin arttığı dönemlerde bu tepkilerin dozu artabilmektedir. Bu durumlarda bireylerde toplanan vergilerin etkin ve verimli kullanılmadığı algısı oluşacağı için bireylerin desteklediği partiye ilişkin düşünceleri olumsuz yönde değişebilmektedir. Son dönemlerde ülkemizde toplumun önemli bir kısmı tarafından desteklenen siyasi iktidarın vergilemeye ilişkin politikalarına karşı yaşanan tepkiler bu duruma örnek verilebilir.

Vergi ile ilgili kararlar verme yetkisine sahip olan siyasi iktidarın toplum tarafından nasıl karşılandığı vergiden beklenen hasılatı ulaşma açısından önem arz etmektedir. Bu durumda söz konusu sorunların vergileme sürecindeki olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması için, siyasal karar alma sistemlerinin işleyiş süreci ve bu sürece bireylerin katılımının sağlanması, kamu harcamalarının yapılması, israf ve yolsuzluk gibi sorunlar, vergi mükelleflerinin ödedikleri vergilerin karşılığını aldıklarına inandırılması, iktidar partisinin meşruiyeti ve siyasi iktidara bağlılık gibi konuların hükümet vatandaş ilişkisi açısından öncelikle değerlendirilmesi gerekmektedir (Tunçer, 2002:104).

1.7.1.6. Devlete Olan Bağlılık ve Güven

Bireylerin devlete olan olumlu yaklaşımları vergiye gönüllü uyum olasılığını arttırmaktadır. Devlet ile toplum arasındaki vergi uyumsuzlukları devletin yapmış olduğu vergileme politikaları ile iyileştirilebilir. Bireyler ödedikleri vergiler ile kamu hizmetleri arasındaki değişimi adaletli bulduklarında vergiye karşı daha olumlu yaklaşabilirler. Ancak

denetim ve ceza gibi caydırıcı unsurların arttırılması dürüst mükellefler açısından karşılığa dayanan dengeyi bozabilecektir (Bilgin, 2011:272). Günümüzde verginin ödenmesine ilişkin olarak uygulanan caydırıcı uygulamalar yerine vergiye gönüllü uyumu sağlayacak politikalara yer verilmesi güvensiz vergi iklimini gerçek bir güvenin hakim olduğu vergi iklimine bırakabilecektir. Bu noktada sosyal sermaye unsuru olan devlete güven, bireyle devlet arasındaki psikolojik bir sözleşme şeklini alabilir (Kitapçı, 2017:44). Psikolojik vergi sözleşmesi, devlet ve mükellef arasındaki etkileşim tarafından belirlenmektedir. Şüphesiz sözleşmenin sürdürebilmesi için cezaların ve ödüllerin olması gerekir. Ancak güven ve duygusal bağlılıkların da değerlendirilmeye alınması gerekmektedir. Dolayısıyla caydırıcı nitelikteki vergi politikalarına karşılık mükelleflerin içsel motivasyon unsurlarından biri olan devlete güven ve bağlılık, vergiye ilişkin kararları olumlu yönde etkileyecektir.

Bireylerin devlete ilişkin düşünceleri, onların davranışlarına da yansımaktadır. Genel olarak bireyler devleti soyut bir kavram olarak tanımlarına karşı değerlendirmelerini somut olarak yapmaktadırlar. Bireyler kamu harcamalarından yeterince yararlanamadıkları ve daha fazla vergi ödediklerini, devletin kötü yönetildiğine inanmaları durumunda devlete olan güvenlerinin sarsılmasına ve bağımlılıklarının gevşemesine uygun bir ortam oluşturacaktır. Devlete olan bağlılığı zedelenen bireyler vergisini reddetmese de vergiye ilişkin düşünceleri olumsuz yönde değişecek ve devlet düşmanlığı ile vergi direnişi yaygınlaşacaktır. Dolayısıyla bireylerin kamu hizmetlerinden yeterli düzeyde fayda sağlaması devletin meşru varlığını kabullenmelerini sağlayacaktır. Devlete bağlılık ve güven durumunda yükümlülerin vergiye tahammül düzeyi artacaktır. Bu noktadan hareketle devlet vergileri devlete olan güven duygusunu zedelemeyecek şekilde kullanarak, vergilerin etkin ve verimli kullanılmasına imkan tanıyacak politikalara yer vermelidir (Şenyüz, 1995:38).

Devletin vatandaşlarının her türlü hak ve ödevlerine ilişkin yanlış uygulamaları devlete güven duygusunu zedeleyecektir ve yeniden güven oluşturma maliyeti kamu otoritesi tarafından dikkate alınacaktır. Şöyle ki, vatandaşların yasal yükümlülüklerinin yerine getirmesi güven algılarına bağlıdır (Turan vd., 2017:5). Bir toplumda devletin izlemiş olduğu vergi politikaları bireylerin sosyal ve ekonomik refahını sağlamıyorsa bireyler devlete güven duygusu azalacak ve söz konusu ülkede vergi kayıplarının önüne geçilmesi güçleşecektir.

1.7.1.7. Kamu Harcamalarının Algılanma Düzeyi

İnsanların topluluklar halinde yaşamaya başlaması toplumu oluşturmuş ve önceleri bireysel olan ihtiyaçlar yerini ortak ihtiyaçlara bırakmıştır. İnsanların bir arada yaşamasıyla oluşan toplumun ihtiyaç duyduğu bu ortak ihtiyaçlar kamusal ihtiyaçlar olarak ifade

edilmektedir. Bu bağlamda devletin kamusal ihtiyaçları karşılayabilmesi için yaptığı harcamalar kamu harcamaları olarak tanımlanabilir (Yüksel ve Tuncer, 2011:213-214). Kamu harcamaları büyük oranda vergilerle karşılandığı için vergi mükellefleri tarafından kamusal harcamaların nasıl algılandığı önem arz etmektedir.

Devlet bütçesinin bir tarafında kamu gelirleri diğer tarafında kamu harcamaları bulunmaktadır. Bütçenin başarısı, vergilerin ve harcamaların birbirleriyle uyumlu olmasına bağlıdır. Mali sistemin araçları olan vergiler ve harcamaların nasıl algılandığı bireylerin bu araçlara bakışı noktasında büyük önem taşımaktadır. Kamu gelirlerinin büyük oranda vergilerden oluştuğu düşünüldüğünde, vergiler kamu harcamalarının karşılığı (mali bağlantı) olarak değerlendirilmektedir. Vergilerin toplumda doğru bir şekilde algılanması için mali bağlantı bilincinin sağlanması gerekmektedir. Bu durum kamu otoritesinin hem vergileme politikalarında hem de kamu harcamaları yaparken daha özenli olmaya zorlayacaktır (Demir, 2009:212-223). Dolayısıyla bir ülkede vergilerin karşılıksız olmadığı bilincinin oluşturulması ve toplanan vergilerin toplumun tercihleriyle uyumlu kamusal hizmetler olarak bireylere yansıtılması vergiye karşı tutum ve davranışları olumlu yönde etkileyecektir.

Sosyologlara gerçek bireyin algıladığı gibidir. Bu noktada değerlendirildiğinde devletin aynası niteliğinde olan kamu harcamalarının mükellefler açısından nasıl algılandığı mali sistem açısından büyük önem arz etmektedir. Ödediği vergiden yeterli düzeyde kamusal fayda sağladığını düşünen bireylerin vergiye ilişkin tepkileri olumlu yönde şekillenecektir. Bireyler bu durumun aksine inandıklarında ise mali sömürüye maruz kaldığı için vergiye karşı tutum ve davranışları olumsuz yönde etkilenecektir. Ayrıca kamu harcamalarının özel fayda için kullanılması (yolsuzluk) ve savurganlık algısının oluşması da vergiden kaçınmanın psikolojik ortamını hazırlamaktadır (Demir, 2009: 211).

1.7.1.8. Mükelleflerin Diğer Mükellefler Hakkındaki Görüşleri

Mali yükümlülükler yerine getirilirken yasalara uygun davranılması gerekmektedir. Ancak, uygulamada her birey aynı hassasiyeti göstermemektedir. Örneğin, vergileri beyana dayalı vergilendirilen mükellefler, stopaj usulüne göre tarh edilenlerden daha esnek davranabilme olanağına sahiptirler. Vergisi stopaj usulüne göre kesilenlerin ödemesi gereken vergiler ödediği vergilere eşit olurken, diğer mükelleflerin ödediği vergiler ödenmesi gerekenden düşük olabilir. Böyle bir durumda mali yükümlülüklerini yasalara uygun olarak yerine getirenler ve yasalara uygun getirmeyenler olarak iki tür mükellef tipi ortaya çıkacaktır. Yasalara uygun davranan mükellefler, mali yaptırımlara maruz kalmayan yasalara aykırı davranan mükellefleri gördükçe haksızlığa uğradıklarını düşüneceklerinden ödedikleri

vergiler nedeniyle daha fazla yük hissedeceklerdir (Şenyüz, 1995:40). Bu durum vergisini ödeyen dürüst mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu azaltan psikolojik etmenlerden birini oluşturacaktır.

Bireylerin vergiye ilişkin tutum ve davranışlarını belirleyen etkenlerden biri referans gruplarıdır. Referans grupları bireyin ait olduğu, kendine yakın hissettiği ailesi, arkadaşları ve meslektaşlarından oluşmaktadır. Bu gruplar bireylerin davranışları üzerinde önemli düzeyde etkili olabilmektedir (Tabakan ve Avcı, 2021:544). Bireyler sosyal yaşamlarında aile, arkadaş vb. referans gruplarından olumlu ya da olumsuz olarak etkilenmekte ve davranışları ona göre şekillenmektedir. Toplumun vergi anlayışı kolektif etkiler yaratarak bireylerin vergi davranışlarını etkileyebilmektedir. Bir toplumda vergi kaçırma ve vergi kaçakçılığının yaygın olması durumunda bireyler özellikle referans grupları gibi yakın çevresinden etkilenerek aynı davranışlarda bulunabilmektedirler.

1.7.2. Dışsal (Çevresel) Faktörler

Vergi bilincini ve algısını etkileyen bireysel faktörlerin yanı sıra dışsal faktörlerde bulunmaktadır. Dışsal faktörler bireyin kendisinden kaynaklanmayan faktörlerdir. Dışsal faktörlerde kolektif bir etki söz konusudur ve ortaya çıkan etkiler benzerlik göstermektedir. Söz konusu faktörler objektif vergi yükü, vergi adaleti, vergi afları, vergi denetimi ve cezalarının etkinliği, vergi sisteminin ve vergilerin yapısı, vergi kültürü, mali aldanma başlıklarıyla incelenecektir.

1.7.2.1. Objektif Vergi Yükü

Bireyin ödediği verginin onun toplam gelirin oranı vergi yükü olarak tanımlanmaktadır. Objektif vergi yükü gelişimi takip edilebilen ve hesaplanabilen bir unsurdur. Bireyin üzerinden vergi alınan başka bir geliri olmadığı varsayılarak ortalama vergi oranı vergi yükünün göstergesi olarak kabul edilebilir. Bireyin ödediği vergi haricinde devletin bireye yüklemesi mali yük olarak tanımlanmaktadır. Mali yük vergi yükünü de kapsayan bir unsurdur (Sağbaş ve Saruç, 2010:85).

Vergi ödemek bireylerin kullanılabilir gelirlerini azaltacağından ekonomik kararları değişebilmektedir. Vergi ödeme sonucu geliri azalan birey ya harcamalarını kısacak ya da tasarruf düzeyini azaltacaktır. Her iki durumda da ekonomide farklı etkiler ortaya çıkacaktır. Harcamaların kısılması talep daralmasıyla sonuçlanırken tasarruf düzeyinin düşmesi yatırımların azalmasıyla sonuçlanmaktadır. Vergi yükünün bireyin geliriyle orantılı olması ve vergi sonrası bireyin ekonomik kararları olumsuz etkilememelidir. Dolayısıyla vergi yükünün

adil dağıtılması ve vergi yükü oranı bireylerin vergi davranışlarını etkileyen önemli unsur olmaktadır (Aktan ve Çoban, 2006:141).

Bireylerin ödeme gücü kimden hangi miktarda vergi alınacağına belirlenmesinde en temel unsurdur. Ödenen vergiler gerçek ya da tüzel kişiler üzerinde bir yük oluştururken, bireysel vergi yükünün tespitinde ödenen vergilerin gelire oranı esas alınmaktadır. Toplumun yüksek gelir grubunu oluşturan kesiminin marjinal tasarruf eğiliminin marjinal tüketim eğiliminden fazla olması; düşük gelir grubunun ise marjinal tüketim eğilimlerinin marjinal tasarruf eğilimlerinden fazla olması ve zorunlu tüketim için ayrılan fonların bütçelerinde geniş yer kaplaması, düşük gelirlileri daha ağır vergi yükü altında bırakmaktadır. Özellikle zorunlu tüketim üzerinden alınan vergilerin arttırılması düşük gelir gruplarında daha sert tepkiyle karşılanmaktadır. Vergi ödemesi sonucunda bireyin refahı azalmakta, vergi yükünün ağırlığına bağlı olarak vergiye karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergileyebilmektedir (Aydoğan, 2017:18).

1.7.2.2. Vergi Adaleti

Adalet kanunlarla belirlenen bir takım hak ve ödevlerin herkes tarafından eşit kullanılmasıdır. Vergi adaleti kavramı, tarih boyunca farklı biçimlerde değerlendirilmiş, topluma, zamana ve mekana bağlı olarak farklı anlamlar kazanmıştır. Herkes tarafından kabul görececek biçimde sınırlarını belirlemek olanaksızdır. Ancak vergi adaletinin ne olduğu ile ilgili bu belirsizlik vergilemede adaletin dikkate alınmamasına gerekçe olmamalıdır. Bu konuda vergi alacaklısı devlet ve verginin ödeyicisi mükellefler, vergi adaletini sağlayacak şartların oluşumunda tarihsel süreçte girişimler yapmışlar ve yapmaktadırlar. Devlet bu girişimlerini dönemin sosyal, ekonomik ve idari şartlarına uygun vergi reformları yaparak gerçekleştirirken, mükellefler ise adil olmayan vergi uygulamaların önlenmesi adına çaba göstermektedir (Akdoğan, 2014:208-209).

Vergi psikolojisinde vergi adaleti son derece önemli bir kavramdır. Vergi adaleti vergi yükünün mükellefler arasında nasıl dağıldığıyla ilgilidir. Mükellefler vergi adaletinin sağlanamadığını algılıyorlarsa kendi adaleti sağlama noktasında vergiye ilişkin tepkilerini ortaya koyacaklardır. Birey aynı şartlarda ya da konumda olduğunu düşündüğü başka bir bireyden farklı vergilendiriliyorsa, vergilendirmeye ilişkin adalet algısı değişecek ve bu algıya bağlı olarak davranışları şekillenecektir. Bu durumda birey haksızlığa uğradığını düşünerek kendisiyle karşılaştırdığı kişi ile şartlarını eşitleyene kadar vergiyi yasal veya yasal olmayan yöntemlere başvurarak ödememeyi tercih edecektir (Aktan ve Çoban, 2006:142-143).

Vergi adaleti sağlamak matematiksel adaletten (eşitlik) daha fazlasını içermektedir. Vergilemede matematiksel adalet eşitlik prensibinin uygulanmasına dayanmaktadır. Eşitlik adalet çağrışımında bulunan bir kavram olsa da her zaman adaleti simgelemez. Bunun nedeni ise eşitlik ve adalet kavramlarının farklı disiplinlere ait olmasıdır. Eşitlik matematik disiplininin kavramı iken, adalet psikoloji disiplininin bir kavramıdır. Vergilemede matematiksel adalet göre vergi yükümlüleri elde ettikleri gelir üzerinden aynı oranda vergi öderler. Zamanla matematiksel adaletin gerçek adaleti sağlayamadığı anlaşıldı ve matematiksel adalet yerine şahsi adaletin uygulamasının vergi adaletine daha uygun olduğu kabul edildi. Şahsi adalet anlayışına göre bireyler elde ettikleri gelirlere ve sahip oldukları kaynaklara göre değil, bireylerin ödeme gücüyle orantılı bir şekilde vergilendirilmesi gerekmektedir ki bu durum vergi adaletine daha fazla hizmet etmektedir. Çünkü vergi ödeme gücü değişken, zaman içinde yok olabilen, kişiden kişiye değişebilen bir kavramdır. Vergi politikaları oluşturulurken ödeme gücünün göz ardı edilmemesi adil bir vergi sistemi açısından önemlidir. Şöyle ki adaletin olmadığı ve adaletli olduğuna inanılmayan bir vergi sisteminin kendinden beklenen amaçları gerçekleştirebilmesi ve başarılı olması beklenemez (Türk, 1992:121).

Vergi adaletinin olmadığı ve vergilerin etkin kullanılmadığı bir toplumda bireylerin vergiye gönüllü uyumu azalacaktır. Bu konuda Bayraklı vd., (2004:255) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre vergi sistemini adaletsiz algılayanların vergi kaçırma olasılığının vergi sistemini adaletli algılayanlardan daha yüksektir. Bu sebeple devlet kamu harcamaları için ihtiyacı olan geliri toplarken adaleti sağlaması gerekmektedir. Vergide adaletin sağlanması için verginin yatay ve dikey eşitliğe katkı sağlaması ve vergilerin bireylerin katlandığı fedakarlığın dikkate alması gerekmektedir. Bir vergi sisteminin adalet katkısı sağlanması için aynı durumdaki bireylerin aynı şekilde vergilendirilmesi gerekmektedir. Ödeme gücü aynı olanların aynı oranda vergilendirilmesi yatay eşitliği, yüksek ödeme gücü bulunan bireylerin daha fazla vergilendirilmesi ise dikey eşitliği ifade etmektedir. Dikey eşitlik geliri az olandan az geliri çok olandan çok vergi alınmasını gerektirir. Geliri yüksek olan bireylerin vergiye karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergilemesinin bu yüzdendir (Sağbaş ve Saruç, 2010:97).

1.7.2.3. Vergi Kültürü

Vergi kültürü ilk kez yaklaşık yetmiş yıl önce Schumpeter tarafından ‘Gelir Vergisi ve Ekonomisi ve Sosyolojisi’ isimli makalesinde ele alınmıştır. Vergi kültürü, tarihsel olarak ülke kültürü ile etkileşimde olan vergi sistemi ve vergi uygulamalarıyla entegre olan resmi ve

resmi olmayan kurumların bütünü olarak tanımlanmaktadır (Nerre, 2001:12). Bireylerin vergiyi nasıl algıladıkları toplumdan topluma göre farklılıklar içermektedir. Din, dil, ırk, tarih, ekonomik anlayış, coğrafi özellikler gibi unsurları kapsayan kültür vergiye ilişkin davranışların alt yapısını oluşturmaktadır. Bu unsurların her toplumda aynı olması beklenemediğinden, bu unsurlar etrafında şekillenen vergi kültürünün de her toplumda aynı olması beklenemez. Bu nedenle her toplum kendine özgü bir vergi kültürüne sahiptir ve bireyin içinde bulunduğu toplumun vergi kültürü onun vergiye karşı davranışlarını etkileyecektir (Tosuner ve Cemil, 2009:10).

İnsanlar doğası gereği bir araya gelerek yaşayan sosyal varlıklardır. İnsanların bir arada yaşama ihtiyacı devlet ve kültürlerin doğmasına neden olmuştur. Devlet egemenlik gücünü, toplumsal ilişkilerden ve çevreden etkilenecek, kültürel yapısına uygun olarak kullanmaktadır. Bu bağlamda devlet politikaları içerisinde önemli bir yere sahip olan vergi uygulamaları, toplumsal yaşamın değişimlerinden ve toplumlar arası farklılıklardan etkilenecek ulusal kültürün altında vergi kültürünü oluşturmaktadır. Vergi kültürü mükellefin vergiye karşı gösterdikleri tutum ve davranışlarını büyük oranda etki eden bir unsurdur. Bundan dolayı vergi kültürü, vergileme politikalarına karşı mükelleflerin tepkilerinin anlaşılması ve öngörülmesi, vergi uyum maliyetlerinin düşürülmesi ve vergi uygulamalarının amaçlarına ulaşım başarılı olması açısından son derece önemli olmaktadır (Demir, 2018:99).

Vergi ödevlerini yerine getirmede sahip olunan kültürel düşünceler vergiye gönüllü uyum konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Vergi ve kültür kavramları birbirinden bağımsız incelendiklerinde iki kavramında evrim geçirdiği ve bu kavramların tarih kavramı ile arasında sıkı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu konu ile ilgili Schumpeter her vergi amacının sosyal hayatın her alanında bulunan unsurlarını kapsadığını ifade etmiştir. Burada kültür faktörünün etkisi ortaya çıkmıştır. Kültür unsurlarını kapsamayan bir vergi sisteminin dünya çapında ve nesnel amaçlarının gerçekleşmesi olanaksızdır. Çünkü dürüstlük, adalet ve vazife bilincini yansıtan kültürel değerler devlet ve vergi ödeyenlerin karşılıklı olarak birbirinden etkilenmesini hızlandırmaktadır (Nerre, 2004:3-4).

1.7.2.4. Vergi Afları

Vergi affı, vergi kanunlarının emrettiği şekilde uymayanların uygulanan idari ve hukuki yaptırımların ortadan kaldırılmasıdır (Kargı ve Yüksel, 2010:30). Vergi afları, çeşitli nedenlerle vergiye gönüllü uyum göstermeyen yükümlülere bir çağrı olarak değerlendirilmektedir. Vergisini ödemeyen mükelleflere vergi ödevini yerine getirmede maruz kalacağı yaptırımlarından (para cezası, ceza kovuşturması) kurtulmasına fırsat

verilmektedir. Vergi aflarına yönetimle ilgili zorunluluklar, politik nedenler ve kısa dönemde vergi gelirleri artışı sağlaması gibi nedenlerle sıklıkla başvurulmaktadır. Vergi afları özellikle gelişmekte olan ülkelerde kullanılmakta ve çoğunlukla kapsamlı bir vergi reformuyla birlikte uygulanmadığı için kısa dönemde vergi gelirlerini arttırsa da uzun dönemde olumsuz etkileri daha fazla olmaktadır (Savaşan, 2006:42).

Afları kaçınılmaz kılan nedenlerin varlığının göstergesi vergi aflarının birçok ülkede uygulanmasıdır. Söz konusu nedenler mali, ekonomik, politik ve sosyal nedenler olabilmektedir. Vergi aflarından yaralanan mükelleflerin af beklentisi içinde olmaları nedeniyle vergi ödevlerini yerine getirmemesi olası bir durumdur. Vergi affı uygulamalarını bekleyen mükelleflerin vergisinin zamanında ödeyen diğer mükelleflerden farklı özellikler taşıması olasıdır. Vergi ceza ve yaptırımlarından afla kurtulmayı alışkanlık haline getiren ve vergi ödevlerini af beklentisi nedeniyle yerine getirmeyen mükellef tipinin varlığı ile af mekanizması arasında bir ilişki kurulabilir. Bu tip mükellef tipinin toplumda büyük çoğunlukta olması vergi uygulamalarında zafiyet oluşturacağı için incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca aftan beslenen bir mükellef tipinin varlığı, vergi affı hedeflerinin tartışılmasına neden olacaktır. Vergi aflarına gelişmekte olan ülkelerde sıkça başvurulmasının en önemli nedeni acil finansman ihtiyacıdır. Ancak vergi affı vergi tahsilatını geçici olarak arttırsa da bu tahsilatın af beklentisi nedeniyle geciktirilmiş vergi borcundan kaynaklandığı unutulmamalıdır. Dolayısıyla af uygulamasıyla kısa dönemde artan vergi tahsilatı artışı bilinçli olarak geciktirilmiş vergi borcundan kaynaklanmaktadır. Görüldüğü üzere vergi afları uzun dönemde vergi gelirlerinin azalmasına, vergisini zamanında ödeyen mükellefin af kollayan mükellef tipine dönüşmesine neden olmaktadır. Bu durum toplumda kolektif etkiler yaratarak bireylerin vergiye ilişkin tutum ve davranışlarını olumsuz etkilemektedir (Savaşan, 2006: 43-44).

Vergi aflarının bireylerin vergiye bakışını etkilemesi olası bir durumdur. Vergi aflarını dürüst mükellefler vergi kaçırıcılara tanınan bir imtiyaz olarak değerlendirmekte ve adalet duyguları zedelenmektedir. Ayrıca sıklıkla başvuru alan vergi afları, bireylerin beklenti içerisine girmesiyle vergi ödeme isteğini azaltacak ve vergi ödevlerinden uzak bir mükellef kitlesi oluşturacaktır. Vergi ödeme ödevlerini zamanında yerine getirmeyen bireyler vergi nedeniyle gelirleri azalmadığından vergi ödeyenlere nazaran rekabet avantajı sağlayacaklardır. Bu durum toplumun vergi ahlakını zedelemekte bireylerin vergi idaresine dolayısıyla devlete olan güvenini sarsacaktır. Ayrıca vergi afları, bireylerde vergi kaçırmaya ilişkin bir anlamda meşrulaştırma duygusu yaratmakta, cezaların caydırıcılığını azaltmakta ve

nihayetinde bireylerde oluşmuş vergi algısını olumsuz etkilemektedir (Kargı ve Yüksel, 2010:33).

Vergi aflarını destekleyen görüşler olduğu gibi affa karşı olanlar da bulunmaktadır. Vergi afları dürüst mükellefi cezalandıran, vergi adaletini zedeleyen, vergi kaçakçılığına neden olan, vergi mevzuatına uyumu azaltan bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca vergi suçluları tasarlayarak devlet maliyesini zarara uğrattıkları için affa layık görülmemesi gerekmektedir. Toplumda vergi suçları affedilir algısının oluşması vergiye karşı tepkilerin olumsuz yönde etkilenmesine neden olacaktır (Edizdoğan ve Gümüş, 2013:108-109).

Türkiye açısından değerlendirildiğinde; vergi aflarına daha çok acil mali ve ekonomik sebeplerden dolayı başvurulduğu görülmektedir. Fakat bu mali ve ekonomik gerekçelerin ne denli doğru olduğu tartışmalı bir konudur. Ülkemizde son yirmi yılda her iki yılda bir vergi aflarına başvurulmuştur. Bu kadar sıklıkla başvurulması devletin uzun vadede öngördüğü amaçlara ulaşamadığının göstergesidir. Kuşkusuz zor durumda olan vergi mükelleflerinin bir kısmına konjonktürel açıdan dar bir boğazdan geçmesine yardımcı olmuştur. Fakat birilerinin ekonomik olarak ayakta kalmasının ekonominin düzelmesine katkı sağlayıp sağlamadığı tekrarlayan aflar nedeniyle olanaksız olmaktadır. Şöyle ki; ülkemizde kronikleşen vergi afları nedeniyle toplumda devamlı olarak af beklentisi oluşmuş, toplumda zaten düşük olan vergi ahlakı ve vergi bilinci kavramları erozyona uğramıştır. Dolayısıyla uzun vadede ekonomik ve mali amaçlara ulaşılması mümkün olamamıştır (Özgüven, 2018:40).

1.7.2.5. Vergi Sistemi ve Vergilerin Yapısı

Vergi sistemi, belli bir dönemde uygulanan tüm kamu gelirlerinin bütününe ilişkin hukuki rejim olarak tanımlanmaktadır. Vergi sistemlerinin yüklendiği çeşitli özellikler yükümlüler üzerinde farklı etkilere neden olur. Vergi sisteminin yapısı; vergilerin sayısal miktarı, vergi oranlarının düzeyi, vergilemenin sektörlere göre dağılımı, dolaylı–dolaysız vergilerin sistemdeki ağırlığı, vergi yasalarının etkinliği gibi unsurları kapsamaktadır (Şenyüz, 1995:59).

Vergilerin teorik yapıları ve vergi sistemlerinin adil olmaması bireylerin vergi ödeme isteğini azaltabilmektedir. Tek vergili sistemler bireylere daha cazip gelse de yeterli kamusal finansman sağlayamaması nedeniyle söz konusu sistemin uygulanabilirliğini ortadan kaldırmıştır. Tek vergili sistem genel olarak teoride kalmıştır ve günümüzde çok vergili sistemler uygulanmaktadır. Dolayısıyla tek vergili sistemler uygulama olanağı olmasa da çok vergili sistemlere göre yükümlü psikolojisine daha uygun vergilerdir (Şenyüz, 1995:69-70).

İdeal bir vergi sistemi, adalet ilkesiyle birlikte vergilemenin bütün aşamalarında etkinliğinin sağlanması noktasında önem kazanmaktadır. Vergi politikalarında etkinlik, hem verginin alacaklısı hem de yükümlü tarafından üstlenilen vergileme süreçlerine ait maliyetlerin asgari düzeyde olmasıdır. Bireylerin vergiye gönüllü uyumun sağlanmamasının nedenlerinden biri vergi sisteminin karmaşık bir yapıya sahip olmasıdır. Vergi sisteminin basit, anlaşılır, kolay uygulanabilir olmayışı bireylerin vergiye karşı tepkilerinde belirleyici olmaktadır (Aktan ve Çoban, 2006:145-147). Vergi yasalarının açık ve anlaşılabilir olması vergisel açıdan şeffaflık sağlayacağı için vergi bilinci artacak ve vergi maliyetlerini de asgari düzeyde gerçekleştirecektir. Vergi kanunlarının tüm vatandaşların anlayabileceği şekilde yazılması kolay anlaşılmasını sağlayacak ve kolay anlaşılabilir vergi kanunlarına toplumun tepkisi asgari düzeyde olacaktır. Fakat tüm toplumun anlayabileceği bir vergi kanunu hazırlamak kolay değildir. Çünkü bir mükellefe anlaşılır gelen kanun diğerine açık ve anlaşılır gelmeyebilir. Bu noktada ölçüt genel eğitim düzeyi ve vergi ile alakalı sahip olduğu eğitim düzeyi son derece önemlidir. Bireylerin genel eğitim düzeyi arttıkça vergiye ilişkin eğitim düzeyi de artacak vergi bilinci gelişecektir. Dolayısıyla açık ve anlaşılır vergi kanunlarından oluşan vergi sistemleri toplumun vergi farkındalığını arttırarak vergiye karşı tutum ve davranışları olumlu etkileyecektir (Uruş, 2017:99).

Vergi sistemi ve vergileme tekniği mükelleflerin vergiye karşı tutumunu belirleyen önemli unsurlardır. Ekonomik gerçeklerle bağdaşmayan muafiyet ve istisnaların oluşu, vergi adaletini erozyona uğratan tarifelerin uygulanması, sık sık değiştirilen ve anlaşılabilir olmayan vergi mevzuatının varlığı gibi sistemsel uygulamalar bireylerin vergiyi olumsuz yönde algılamasına neden olmaktadır (Kılıç, 2004:89). Ayrıca bireyler ödedikleri vergi sayısının çok fazla olduğunu düşünüyorlarsa vergi yükü düşük düzeyde olsa bile psikolojik sebeplerden dolayı vergiyi olumsuz algılayabilmektedirler (Tuay ve Güvenç, 2017:30).

Vergi oranları mükelleflerin vergiye ilişkin psikolojik yaklaşımlarını belirleyen önemli unsurlardandır. Vergi oranları arttıkça bireyin vergi davranışı olumsuz yönde gelişecektir. Vergi oranları ile vergiye karşı tepkiler arasında yakın bir ilişki olduğunu kanıtlayan çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri Arthur Laffer'in önerdiği marjinal vergi oranları ile vergi hasılatı arasındaki korelasyonu inceleyen çalışmadır. Bu çalışmada vergi oranlarının belli bir düzeyden sonra vergi hasılatını azaltacağı ifade edilmiştir. Vergi oranları belirli bir düzeyin üzerinde gerçekleştiğinde vergi hasılatı azalmaya başlar, çünkü insanlar çalışmak yerine vergi ödemedir gelir elde etme yollarını aramaya başlayacaktır. Vergi oranları arttırıldığında ekonomik faaliyetlerde rakamlarla ifade edildiği şekilde azalma olmaz sadece yüksek vergi oranları sebebiyle kayıtlı ekonomiden kayıt dışılığa geçiş olur (Tuay ve

Güvenç, 2017:31). Dolayısıyla vergi oranlarının düzeyi bireylerin vergi ile ilgili düşüncelerini olumsuz etkileyebilmekte ve vergi bilinci de buna bağlı olarak şekillenebilmektedir.

Ödenecek verginin hesaplanması için, matrahın yanında matraha uygulanacak bir vergi miktarına, oranına veya vergi tarifesine ihtiyaç duyulmaktadır. Vergi tutarının belirlenmesi matrahın genişliğine bağlı olduğu kadar vergi oranına da bağlı olmaktadır. Çünkü vergi, matrah ile oranın çarpımı sonucunda bulunmaktadır. Bu nedenle vergi matrahı ve oranında yapılacak artışlar derhal bazı sosyal reaksiyonlar gösterebilmektedir. Bireyler artan vergi oranlarının en çok maliyenin işine yarayacağını düşünürse gelir elde etmek istemeyecektir. Şöyle ki, gelir vergisinin yüksek gelir düzeylerinde, daha fazla gelir elde etmek istenmemesi, bu verginin dik artan oranlılığa dayandırılmasındandır (Şenyüz, 1995:128).

Vergi sistemlerinde önemli bir diğer konu dolaylı-dolaysız vergilerin toplam vergiler içindeki payıdır. Dolaylı vergiler mal ve hizmet üzerinden alınan, mali anesteziye uygun, regresif (gelire göre tersine artan oranlı) yapıda olan vergilerdir. Dolaylı vergiler gelir adaletini zedeleyen vergiler olarak görülmektedir. Bu vergiler ödeme gücüne göre değil, tüm bireylerden aynı oranda ve aynı miktarda alındığından düşük gelirli bireylerde ağır bir vergi yüküne neden olmaktadır. Bu durumda ağır vergi yükü altında kalan sınıfların vergilemeye karşı olumsuz tepki göstermesi olasıdır. Bu tepkinin oluşabilmesi için öncelikle bireylerin ödedikleri vergilerin farkında olması gerekmektedir ki çoğu zaman bireyler ödedikleri bu vergilerin farkında bile olamamaktadırlar. Çünkü KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergiler fiyatın içine gizlenmiş vergilerdir. Dolaysız vergiler ise vergi ödeme gücüne daha uygun bir yapıya sahip vergilerdir. Dolaysız vergiler gelir adaletine uygun olmakla birlikte, artan oranlı vergi tarifelerinin, ayırma kuramının, muafiyet ve istisnaların, en az geçim indiriminin uygulanmasına elverişli olan vergilerdir. Bu vergiler yarattıkları ekonomik ve sosyal etkileri nedeniyle özellikle gelişmiş ülkelerde daha fazla tercih edilmektedirler (Orhaner, 2000:179). Dolaylı vergilerin dolaysız vergilere göre daha az adil olduğu düşünülse de, mükellef psikolojisine uygunluğu tartışmalı bir konudur. Dolaylı vergiler ödenirken vergi idaresiyle muhatap olunmazken, dolaysız vergi yükümlüleri verginin alacaklısı ile karşı karşıya gelebilmektedirler.

Sonuç olarak, vergi sistemlerinin vergiye karşı tutum ve davranışları olumlu etkileyebilmesi için devletin kamusal finansmanını karşılayan, ekonomik istikrarın sağlanmasına katkı sağlayan, vergi adaletinin sağlandığı ve gelir dağılımı problemi yaratmayan, dolaylı ve dolaysız vergi yükü oranlarının birbirine yakın olduğu, basit, anlaşılır, vergi oranlarının ikame etkisi yaratmadığı, vergi mevzuatının sık sık değişmediği bir yapıya

sahip olması gerekmektedir. Vergi kişilerin harcanabilir gelirlerini azaltan bir unsur olduğundan vergiye karşı tepkileri yok etmek mümkün değildir. Fakat ideal bir vergi sistemi ve etkin bir vergi yönetimi ile bir toplumda vergiye karşı tepkileri asgari düzeyde tutmak mümkün olabilmektedir.

1.7.2.6. Vergi Denetimi ve Cezaları

Vergi denetimi, vergi hukuku içinde kamu denetimi kapsamında yapılan bir denetim türüdür. Vergi denetimi yapısı itibarıyla bir tür kamusal dış denetimdir ve devletin vergi mükellefi/sorumlusu bireylerin vergisel sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini, vergilemeye ilişkin kayıt ve belgelerinin gerçek olup olmadığını tespit etmek için yapılan denetim tekniğidir (Erol, 2011:45). Devlet vergi ödemeyen veya eksik beyanda bulunan mükelleflerin tespiti için vergi denetiminde bulunmaktadır. Vergi denetiminin amacı vergilemede etkinliktir. Vergi denetiminde temel konu denetimin etkin bir şekilde yapılmasıdır. Vergi denetiminin etkinliği vergi kaçıran ve vergiden kaçınan mükelleflerin tespitine imkan tanırken aynı zamanda mükelleflerin vergi adaleti algısına da olumlu yansımaktadır. Dolayısıyla etkin vergi denetiminin mükellef psikolojisini doğudan etkilemekte ve mükellefin davranışları üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Vergi denetimi yükümlü üzerinde bir korku ve baskı oluşturmakta ve bireyleri gerçek beyanlarda bulunmaya zorlamaktadır (Aktan ve Çoban, 2006:146).

Toplumun vergi denetim birimlerinden memnuniyet düzeyi, gönüllü vergi uyumunu etkileyen unsurlardandır. Vergi mükelleflerinin denetim birimlerine bakışı vergisel uyumu söz konusu denetim birimlerinin davranışlarına bağlı olarak olumlu ya da olumsuz etkilenebilmektedir. Aşırıya kaçan denetim ve ceza sistemi nefret etkisi yaratabilmektedir. Denetimin amacı her mükellefi denetlemek değildir. Burada esas olan algılanan yakalanma olasılığını arttırmaktır. Ayrıca vergi denetim birimleri personelinin etik dışı davranışlar sergilemesi vergi idaresinin imajının sarsılmasına neden olacaktır (Savaşan, 2011:24-36).

Bir toplumda vergiye gönüllü uyumu sağlanmasında esas olan bireyin vergiyi nasıl algıladığı, vergi bilinci ve vergi ahlakıdır. Vergi algısı, vergi bilinci ve vergi ahlakı sosyolojik vakalardır. Fakat unutulmamalıdır ki, bu vakalar vergi idaresinin gerçekleştirmiş olduğu denetim süreçleriyle yakından ilgilidir. Toplumda mevcut bulunan vergi kültür düzeyine bakılmadan etkin vergi denetimlerinin mükellef beyanlarını etkileyeceği ve buna bağlı olarak bireylerin vergi bilincini ve vergi ahlakını yükselteceğini dolayısıyla da vergi kayıp ve kaçaklarının önleneceğini söylemek mümkündür. Vergi denetimlerinin etkinsiz olması vergiye uyumu erozyona uğratmakta ve yarattığı vergi kayıp ve kaçaklar nedeniyle kamusal

düzenin bozulmasına yol açmaktadır. Vergi mükelleflerinin vergisel yükümlülüklerini yerine getirmesi için bireylerde vergi bilincinin yerleşmesini sağlayacak, vergi kaçırmak yerine vergisini dürüstçe beyan etmelerini sağlayacak, zamanında ve eksiksiz ödemelerini sağlayacak bir denetim sisteminin kurulması son derece önemlidir (Koç, 2019b:284-289).

Bireylerin vergiye ilişkin davranışlarında devlete ve kurumlarına güven düzeyi önemli bir etkidir. Kamu kurumlarına yönelik güvenin yeterli olmadığı bir durumda bireylerin vergi ödeme davranışları etkin denetim ve caydırıcı cezaların varlığına bağlıdır. Mükelleflerin bazı kişiler lehine vergisel avantajlar sağlandığını düşünmesi vergi ödeme isteğini azaltacaktır. Vergi kaçırmaya ilişkin denetim ve cezalar ahlaki değerlerden daha etkili ise bireylerin vergi uyumunun artırılması için denetim ve cezaların arttırılması gerekmektedir (Wenzel'den akt. Şahin, 2016:57-58). Konuya ilişkin yapılan bir çalışmada (Koç, 2019a), mükelleflerin vergi denetimlerinin ve cezalarının yetersiz olmasının vergi kaçakçılığını arttırdığı düşüncesinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmaya göre mükellefler yakalanma olasılıklarının az olduğunu veya daha az ceza alacaklarını düşündüklerinde vergi yüklerini azaltmak için vergi kaçırmaya yönelebilecekleri ifade edilmiştir (Koç, 2019a:1026). Dolayısıyla etkin vergi denetiminin yapılması ve cezaların caydırıcılık düzeyinin arttırılması vergi kayıp ve kaçaklarını ortadan kaldırmaya dahi azaltacaktır. Şöyle ki; devlet faaliyetlerinin devam ettirilmesi için en önemli finansman kaynağı olan vergi gelirlerinin sağlanabilmesi için bireylerin vergi ödevlerini kanunların öngördüğü şekilde yapması gerekmektedir. Vergiler bireylerin kullanılabilir gelirlerini azalttıkları için bireyler çoğu kez vergi ile ilgili ödevlerini yerine getirmekte isteksiz olabilmekte ve vergi hasılatının düşmesine sebep olmaktadır. Bu durumda vergi denetim ve cezaların caydırıcılık düzeyleri bireylerde psikolojik baskı yaratarak onları vergiye ilişkin ödevlerini yerine getirmeye zorlayacaktır.

1.7.2.7. Mali Aldanma

Vergi psikolojisi bakımından vergi yükünün yanlış algılanması mali aldanma olarak ifade edilmektedir. Mali aldanma bireylerin kamusal harcamalardan elde edilen faydanın vergi fiyatının (maliyetinin) seçmenler tarafından eksik olarak algılanması sonucunda ortaya çıkmaktadır ve bireylerin vergiye ilişkin davranışlarını etkilemektedir. Mali aldanma, mükelleflerin mali ve özellikle vergilere ilişkin bilgi eksikliği, mükellefler ve politikacılar arasındaki bilgi eksikliği ve vergilerin görünmez olması gibi nedenlerle ortaya çıkmaktadır (Dileyici, 2006:173-178).

En önemli mali aldanma türü olan vergi aldanmasının esas sebebi vergilerin görünmezliği sorunudur. Bir vergi sisteminde gizli vergilerin varlığı mali aldanmayı arttıran

bir etkidir. Görünmez olan vergiler genellikle harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergilerdir. Devlet bireylerin vergiye ilişkin tepkilerini azaltmak için dolaylı vergilerin nispi ağırlığını arttırmaktadır ve bu durum devletin mali anesteziye başvurduğunu göstermektedir. Dolaylı vergiler malların fiyatları içine gizlenmiş, mali anesteziye uygun vergilerdir. Vergi mükellefleri dolaylı vergiler nedeniyle vergi yükünü eksik tahmin etmektedirler. Dolayısıyla mali aldanmanın sonucu olarak bireyler kendileri için uygun olmayan vergi ve harcama kararlarını tercih edebilmektedirler (Dileyici, 2006:72; Göde, 2022:13).

Bir vergi sisteminde dolaylı vergilerin vergi hasılatı içindeki oranının yüksek düzeyde olması mali anestezinin varlığına işaret etmektedir. Göde (2022) Türkiye’de dolaylı-dolaysız vergi dağılımının %65- %35 seviyelerinde olduğunu ve Türkiye’de mali anestezinin başarıyla uygulandığı sonucuna ulaşmıştır (Göde, 2022:17). Dolayısıyla mali anestezinin varlığı Türkiye’de mali aldanmanın da varlığına işaret etmektedir. Mali aldanma sonucunda mükellefler vergilere ilişkin yanlış değerlendirmelerde bulunabilmektedirler.

1.8. Vergiye Karşı Gösterilen Tepkiler

Devlet harcamalarının her geçen gün daha da artması devletin en önemli gelir kaynağı olan vergilerinde artmasına neden olmaktadır. Vergilerin niteliğine bağlı olarak bireylerin vergiye tepkileri değişebilmektedir. Zora dayanması bireyleri vergi ödemeye zorladığından bireyler bu yükümlülükten kısmen ya da tamamen kurtulmak isteyebilmektedirler. Ayrıca vergilerin karşılıksız olmasına bağlı olarak bireyler, ödedikleri vergilerle kamu hizmetleri arasında mali bağlantı kuramamaları ve toplanan vergilerin etkin ve verimli kullanılmadıklarını düşünmeleri vergiye karşı olumsuz tepkiler göstermelerine neden olmaktadır. Vergi yükünü ağır hisseden bireyler vergi ödevlerinden kısmen ya da tamamen kurtulmak isteyeceklerdir. Bireylerin hissettiği vergi yükü verginin genel yapısına bağlı olarak değişen algıları, vergi oranlarının yüksek düzeyde olması ve vergilemenin adaletli olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu noktada bireylerin vergiyi nasıl algıladığı ve sahip oldukları vergi bilinci sön derece önem kazanmaktadır (Uruş, 2017:33).

Vergiler bireyler üzerinde bazı psikolojik etkiler yaratmaktadır. Bu psikolojik etkilere karşı bireylerin tepki göstermesi olası bir durumdur. Bu tepkiler, bireyin ekonomik ve sosyal durumuna, ödediği verginin türü ve yapısına, ait olduğu toplumun hukuki ve ekonomik yapısına ve bireyin eğitim durumuna göre farklılaşmaktadır (Orhaner, 2000:169). Vergilere karşı gösterilen tepkiler konusunda farklı ayrımlar yapılmaktadır. Bu çalışmada söz konusu tepkiler aktif (dolaylı) ve pasif (doğrudan) tepkiler ele alınacak, ekonomik, sosyolojik ve psikolojik yönleriyle değerlendirilecektir.

1.8.1. Vergiye Karşı Dolaylı (Pasif) Tepkiler

Vergiye karşı tepkiler ilk olarak vergilerin kabulüne bağlı olarak olumlu tepkiler olmaktadır. Bu ilk aşamada bireyler vergiye ilişkin ödevlerini isteyerek ve severek yerine getirmektedirler. Literatürde bu durum vergiye gönüllü uyum olarak ifade edilmektedir. Vergi oranlarının artışıyla vergi yükü artan mükellefler vergi ödevlerini yerine getirme isteği azalmakta vazgeçmekte ve bu aşamada vergiye karşı pasif tepkiler gösterebilmektedirler. Bu noktada ortaya çıkan tepkiler vergi gelirlerini dolaylı olarak azaltabilmektedir. Bu pasif tepkiler çalışmak yerine boş zamanı tercih etme, tüketimi ve tasarrufu azaltma, üretimden vazgeçme, yatırımı azaltma/vazgeçme gibi davranışlara yol açabilir. Ayrıca vergi kanunlarına aykırılık teşkil etmeyen bazı eylemlere de başvurulmaktadır. Bunlar vergiden kaçınma ve verginin yansıtılması gibi eylemler olabilmektedir (Aktan vd., 2006:163).

1.8.1.1. Aylaklığı Tercih Etme (İkame Etkisi)

Vergi mükellefleri, vergileme konusunda yapılan düzenlemelere karşı vergiyi doğuran olayı engelleyemediğinde vergiyi ödemek durumunda kalmaktadırlar. Bu aşamada bireyler vergi dolayısıyla azalan kullanılabilir gelirlerinin telafisi için ya daha çok çalışacaklar (gelir etkisi) ya da bu durumu telafi etmek yerine çalışmamayı (ikame etkisi) başka bir ifadeyle aylaklığı tercih edeceklerdir. İktisadi açıdan bakıldığında, aylaklık bir insan davranışdır ve meydana getirdiği fırsat maliyeti açısından bir değer ifade etmektedir. Verginin gelir etkisi devlet açısından herhangi bir gelir kaybına yol açmazken, ikame etkisinde sosyal ve bireysel olarak bir refah kaybı söz konusudur. İkame etkisinde bireyler vergi nedeniyle azalan gelirlerini daha çok çalışarak eski gelir düzeylerine ulaşamayacaklarına inandıkları için çalışmamayı çalışmaya tercih etmektedirler. Fakat günümüz şartlarında böyle bir tercihin insan hayatının devamlılığı nedeniyle sürdürülmesi mümkün değildir. Bu nedenle verginin ikame etkisi belli bir zaman dilimiyle sınırlanmaktadır. Bu noktada önemli olan ikame etkisi nedeniyle aylaklığı tercih etmenin boyut değiştirmesidir. Çünkü ikame etkisinden etkisiyle çalışmama kararı alan bireyler, zamanla bu tercihlerini kayıt altına alınmayacak faaliyetlere kaydırabilmektedirler (Aktan vd., 2006:166). Bu durum ikame etkisini yarattığı sosyal ve bireysel refah kaybı ile birlikte devletin sürekliliği açısından önemli olan vergi gelirlerinin azalmasına neden olacaktır. Bu nedenle bireylerin katlandığı vergi yükünün ikame etkisi yaratmayacak düzeylerde tutulması son derece önemlidir.

1.8.1.2. Üretimi Azaltma ve Yatırımdan Vazgeçme

Vergi oranlarındaki artışlar, bireylerin tüketim ve tasarruf kararlarını etkilediği için, bu durumdan üreticiler de olumsuz etkilenmektedir. Artan vergi oranlarıyla vergi ödemesi

sonrasında tüketim ve tasarruflarını azaltan bireyler, zorunlu giderler dışında harcamada bulunmaz ve üretim faaliyetlerini aksatabilirler. Ürettiğini satamayan üreticiler, üretimlerini zorunlu olarak azaltacaklardır. Vergi nedeniyle talep düzeyinde oluşan daralmaya bağlı olarak arz seviyesi de daralmaktadır. Üretim üzerinden doğrudan alınan vergiler de, üretimin verimliliğini ve gelir elde etme potansiyelini azaltmakta, üretim kapasitesinin ve hacminin daralmasına neden olmaktadır (Uruş, 2017:39).

Yatırım yapmayı belirleyen temel güdü kar etme arzusudur. Firmalar yaptıkları üretimden kar elde edeceklerini düşünüyorlarsa yeni yatırımlar yapacaklardır. Ancak yatırımın karlılığı kısmen de olsa elde ettiği kardan ne kadar vergi ödeyeceğine bağlıdır. İşletmeler elde ettiği gelir üzerinden yüksek oranlarda vergi öderse yatırımlarını ya azaltacak ya da yatırımdan vazgeçeceklerdir. Yatırımların azalmasıyla birlikte ekonomide üretim kapasitesi azalacaktır (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012:70). Görüldüğü üzere vergilerin pasif etkilerinden bir diğeri yatırımları olumsuz etkileyebilmesidir. Nedeni ise, yatırımcıların artan vergilere bağlı olarak kazançlarının önemli bir kısmını devlete aktarmaları sonucu karlarının azalmasıdır. Yatırımların karlarının azalması yatırımcıya cazip gelmemekte ve yatırım açısından risk alma arzusunu azaltmaktadır. Başka bir ifadeyle, yatırım karlarının yüksek oranlarda vergilendirileceğini düşünen bireyler, yatırımların verimliliğinin düşmesinden dolayı yatırım yapmaktan vazgeçeceklerdir. Bu durum yatırımların azalmasına bağlı olarak özellikle az gelişmiş ülkelerde ekonomik büyümeyi ve gelişmeyi olumsuz etkileyecektir (Aktan vd., 2006:167).

1.8.1.3. Tüketimi ve Tasarrufu Azaltma

Vergi yükünün artması kişilerin tasarruflarının azalmasına ve tüketimlerinin artmasına neden olacaktır. Tasarrufların azalmasında sosyal ve demografik faktörlerin etkisi bulunmakla birlikte, vergi politikalarının da tasarruf düzeyi üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. Vergilerin tüketimi ya da tasarrufları etkilemesi hangi tür vergilerin arttırılacağına bağlı olarak değişebilmektedir. Dolaylı alınan vergilerin arttırılması tüketimi, gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin arttırılması ise tasarrufları etkileyecektir. Şöyle ki; gelir vergisi tüketim vergilerine göre tasarruf maliyetini büyük oranda arttırmaktadır (Saraçoğlu, 2006:77).

Vergilerin tüketim üzerindeki etkileri dolaylı-dolaysız vergi ayırımına göre farklılaşmaktadır. Vergiler ağırlıklı olarak dolaysız vergilerden oluşuyorsa vergi nedeniyle bireylerin kullanılabilir gelirleri azalacaktır. Bu durumda bireyler tüketim tercihlerini vergiden sonraki gelir düzeyine göre belirleyeceklerdir. Aynı zamanda dolaysız vergilerin ağırlıklı olması yüksek gelir gruplarının tasarruflarını azaltacak, düşük gelirli olan ise

tüketimini kısımasına neden olacaktır. Dolaylı vergiler açısından bakıldığında ise bu vergiler mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerdir ve bu vergilerin üzerine konulan vergilerin arttırılması veya azaltılması talebin artmasına veya azalmasına neden olmaktadır. Çünkü dolaylı vergilerde yapılan düzenlemeler, üzerine vergi konulan mal ve hizmetlerin fiyatına yansıtacaktır (Türk, 2011:229).

Vergi oranlarındaki artışın etkileri gelir düzeyine bağlı olarak farklılaşmaktadır. Düşük gelirlilerin tasarruf düzeyi düşük, tüketim eğilimleri yüksektir ve bu nedenle vergi oranlarının artışından ağırlıklı olarak tüketimleri etkilenir. Orta gelirlilerin kısa vadede tasarrufları etkilenir. Yüksek gelir gruplarının ise en çok gönüllü tasarrufları etkilenmektedir. Gelir vergisinin yüksek gelir gruplarında gönüllü tasarruflarını azalttığını kanıtlayan birçok ampirik çalışma bulunmaktadır. Hesse, vergilerin tasarruflar üzerindeki negatif etkisini kanıtlarken, Musgrave kişisel gelir vergisinin gönüllü tasarruflarda azalmaya yol açtığı sonucuna ulaşmıştır. Bu durum vergilerin tasarruflar üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymak açısından anlamlı olmaktadır (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012:63).

1.8.1.4. Verginin Yansıtılması

Vergiler milli ekonomiden devlete geçen değerlerdir. Bu değerler genel olarak bireylerin gelir, servet veya harcamalarından alındıklarından, bu kaynakların her bir unsuru alınan vergi miktarına göre azalmaktadır. Dolayısıyla mükellefler vergi nedeniyle yaşadığı ekonomik kayıpların telafisi için, ödedikleri vergilerini kısmen ya da tamamen başkasına aktarma çabası gösterebilmektedirler. Vergi ödevlerini yerine getirmiş bir yükümlünün genellikle içinde bulunduğu ekonomik şartları kullanarak, vergiyi diğer yurttaşlara aktarması verginin yansıtılması olarak ifade edilmektedir. Vergi borcunun kural olarak kanuni mükellefi tarafından ödenmesi gerekmektedir. Fakat kanuni mükellef tarafından ödenen vergi nihayetinde başka bir kimseye devredilmişse, verginin gerçek ödeyicisi fiili mükellef (nihai tüketici) olacaktır. Verginin yansıtılması bazı aşamalar sonucu gerçekleşmektedir. Yansımanın gerçekleşmesi için öncelikle vergini ödenmesi, sonra bunun başkasına devredilmesi ve sonunda verginin gerçek ödeyici üzerinde kalması gerekmektedir (Erginay, 1979:140-141).

Verginin yansıtılması, vergi dolayısıyla gelir kaybına uğrayan mükelleflerin vergiye karşı göstermiş olduğu bir davranış şeklidir. Fakat mükellefin vergiyi yansıtabilmesi için uygun ekonomik şartların oluşması ve uygun ekonomik yapı gerekmektedir. Bu anlamda ekonomik konjonktürün verginin yansıtılması üzerinde son derece önemli etkileri olmaktadır. Ekonominin genişleme dönemlerinde hem toplam talep düzeyi yüksek hem de satın alma

gücü güçlüdür. Bu şartlarda satıcıların ödedikleri vergileri alıcılara yansıtma kolay ve en yüksek düzeyde mümkündür. Görüldüğü üzere ekonomik ve yapısal etkenler eş zamanlı olarak birleştiğinde üreticiler ödedikleri vergiyi kolayca yansıtabilmektedirler. Ekonominin kriz dönemlerinde ise toplam talep düzeyi ve satın alma gücü düşüktür. Bu ortamda verginin yansıtılması zordur. Derin ekonomik kriz durumlarında satıcıların nakde ihtiyacı olur, bu durumda alıcılar ödemesi gereken vergilerin bir kısmını üstlenerek vergiyi geriye doğru yansıtabilmektedirler (Türk, 2011:210-211).

Vergiye karşı tepkiler genel olarak vergi gelirlerinin düşük düzeyde olmasına sebebiyet vermektedir. Verginin yansıtılması, sonuçları itibarıyla diğer tepkilerden farklılaşmamaktadır. Bu farklılık yansımanın vergi gelirlerinde bir azalma oluşturmaması ve vergi yükünün başkalarına aktarılmasına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Devlet tarafından vergi kaybının yaşanmadığı yansıma olayı, devletin vergi yükünün toplumda adil dağılımını sağlaması noktasında son derece önemlidir (Aktan vd., 2006:168). Çünkü yansıma sonucu vergi nihai olarak çoğunlukla tüketici üzerinde kalmaktadır ve bu duruma bağlı olarak toplumun gelir dağılımı değişmektedir. Şöyle ki; dolaylı vergilerin ağırlıklı olduğu bir ekonomide bu vergilerin kolay yansıtılabilmesine bağlı olarak ileriye doğru bir yansıma söz konusudur ve yansıma sonucu vergi nihai olarak tüketici üzerinde kalacaktır. Bu durumda yansıma düşük gelirli tüketiciler aleyhine bir durum oluşturacaktır.

1.8.1.5. Vergiden Kaçınma

Mükellefler vergi yasalarına uygun olarak vergi ödemek zorundadır. Fakat bazı yükümlüler, yasalara aykırı davranmadan vergi yükümlülüklerini azaltmak gayretinde bulunabilmektedirler. Vergiden kaçınma mükellefin vergi kanunlarına aykırı hareket etmeden vergi ödevlerinden kurtulma çabasıdır. Vergi yükü taşıyan mükellef ya vergiyi doğuran olaya neden olmayarak ya da istisna ve muafiyetlerden faydalanarak vergiden kaçınmaktadır. Bireylerin vergi dışı unsurlardan gelir elde etmesi, vergi dışı servet unsurlarını edinme çabası, yasal boşluklarından faydalanarak verginin doğmasına neden olmaması, yüksek vergi nedeniyle taşıt ya da konut satın almaması vergiden kaçınmaya örnek verilebilir. Vergiden kaçınma herhangi bir suç unsuru oluşturmaz ancak vergiden kaçınma sonucu devlet gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturan vergilerin azalmasıyla devlet kıt kaynakları etkin değerlendiremeyecek ve azalan vergi hasılatı nedeniyle devlet yapacağı kamu hizmetlerinden bazılarını gerçekleştiremeyecektir. Bu nedenle vergi kanunları yapılırken vergiden kaçınmaya fırsat vermeyecek şekilde düzenlenmelidir. Bu noktada kanun koyucunun uygulayacağı

tedbirler hem vergi kayıplarını önlemek açısından hem de ulusal ve uluslararası ilgili kurum ve kuruluşlar açısından son derece önemli olmaktadır (Orhaner, 2000:169-170).

Vergi kanunları en iyi derecede düzenlenmiş olsalar dahi bazen amaçlarına ulaşamayabilirler. Vergi bireylerde ekonomik yük oluşturduğundan, bireyler vergiden kaçınmak istemektedirler. Vergiden kaçınma, vergi ödemesi gereken bir kişinin vergi kanunlarına dayanarak ve vergiyi üçüncü bir kişiye aktarmadan vergi ödemedi kaçmasıdır. Vergiden kaçınma kanunlara herhangi bir suç unsuru içermez ve vergi kaçınma faaliyetinde bulunan hiç kimse cezalandırılmaz, hiçbir şekilde sorumluluk yüklenmez. Vergiden kaçınan bir kimsenin vergi kanunlarına karşı bir uyuşmazlığı söz konusu değildir, zaten vergi kanunları yükümlülere vergiden kaçınma olanakları sağlamaktadır. Vergiden kaçınma eylemi iki farklı yöntemle gerçekleştirilmektedir. Vergiden kaçınma ya vergi kanunlarıyla düzenlenmekte ya da kanunlardaki boşluklardan yararlanarak(vergi arbitrajı) yapılabilmektedir (Türk, 2011:198-199). Yöntemi ne olursa olsun vergiden kaçınma ağır vergi kayıplarına neden olmakta ve vergi gelirlerini aşındırarak vergi erozyonu yaratmaktadır. Vergiye karşı pasif tepkiler olarak nitelendirilen vergiden kaçınma, yasalara aykırı olmadığından en yaygın olarak karşılaşılan bir tepki türüdür ve vergi kayıplarına neden olmasına bağlı olarak engellenmesi gerekmektedir. Bu anlamda vergiden kaçınmaya neden olabilecek etkenler ortadan kaldırılmalıdır. Kanun koyucu vergi sisteminden kaynaklanan vergiden kaçınmaya neden olan kanun boşlukları doldurulmalı, mükelleflere vergi adaletini zedeleyecek ayrıcalıklar tanınmamalıdır (Uruş, 2017:50).

1.8.1.6. Kolektif Karar Alma Mekanizmasını Yönlendirme

Demokratik parlamenter sistemlerde uygulanan politikalar yasalara dayandırılmaktadır. Bireyler içinde bulundukları topluma ait yasalardan vergi yasalarını en verimsiz yasalar olarak görmektedirler. Çünkü bireyler kamusal finansmana asgari düzeyde katılmak isterler ve vergilerini yasa gereği öderler. Ayrıca herhangi bir verginin konulması veya kaldırılması yasa değişikliği gerekmektedir. Bu anlamda yükümlüler, vergiden kurtulmak veya vergi yükünü azaltmak için yasaların değişmesini sağlayan kollektif karar alma birimlerini yönlendirmek isteyeceklerdir. Söz konusu karar birimlerini yönlendirmek oy kayması ve baskı gruplarını harekete geçirme şeklinde yapılmaktadır (Şenyüz, 1995:88).

Siyasi iktidarın vergi gelirleri üzerinde tasarruf hakkı ve yetkisi bulunmaktadır. Bu anlamda vergi oranlarını ve vergi cezalarını arttırabilir. Siyasi iktidarın bu tür uygulamaları toplumun gözünde itibarının zedelenmesine neden olabilmektedir. Bu noktada bireyler siyasi iktidara tepkilerini oylarını geri çekme şeklinde ortaya koyabilmektedirler. Siyasi iktidarın

vergisel düzenlemelerine karşılık olarak oy tercihlerinin değişmesi oy kayması ile sonuçlanmaktadır. Oy kayması sonucu bireyin oy tercihleri vergi yükünü azaltacak partiye doğru kayacaktır. Bu konuda Dökmen ve Ova'nın (2016) Sakarya ilinde yapmış olduğu anket çalışmasının sonuçları, seçmenlerin vergisel düzenlemelere karşı duyarlı olduğunu, vergi oranlarının düşük olması durumunda halinde doy tercihlerinin olumlu etkilendiğini ortaya koymuştur. Diğer taraftan seçmen tercihlerini değişmesi küçük düşük düzeyde olabileceği gibi, seçmenlerin büyük çoğunluğunun ani tercih değişikliği göstermesi şeklinde de olabilmektedir. Bu durumda hem seçimlere katılımı büyük bir artış olmakta, hem de bazı siyasi partilerin oy oranlarında bir sıçrama meydana gelerek oyların partilere dağılımında daha önceki seçime göre büyük değişiklikler ortaya çıkabilmektedir (Uruş, 2017:52).

Tarihsel sürece baktığımızda kendi çıkarlarını tek başına korumada etkili olamayan birey, oluşturulan gruplar sayesinde çıkarlarının korunmasında etkili olmuştur. Bireysel çıkarların kamu politikaları ile korunması aynı çıkarlara sahip olan kişilerin bir araya gelerek baskı grupları oluşturmasıyla sağlanmaya çalışılmaktadır. Böylece baskı grupları hem kendi çıkarlarına hizmet edecek seçenekleri belirleyecek hem de sayısal bakımdan önerilerinin siyasi iktidar tarafından dikkate alınmasını sağlayacak bir oy kitlesi oluşturmuş olacaktırlar. Baskı grupları siyasi iktidarlara etkilemeden yasal ve yargısal karar organlarının uygulamalarını etkilemeye çalışan örgütlü bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Baskı grubunun siyasi iktidarı etkileme gücünü grubun üye sayısı ve mali durumu belirlemektedir. Baskı gruplarının politikacıların kararları üzerinde etkili olma arzularının temelinde ekonomik çıkarlar yatmaktadır (Ay, 2008:7). Dolayısıyla bu ekonomik çıkarlar vergi yükünün artmasına bağlı olarak vergiye yönelik olabilmekte ve bireyler memnun olmadıkları vergisel düzenlemelere karşı kolektif karar alma mekanizmalarını yönlendirme girişimlerinde bulunabilmektedirler.

Baskı grupları siyasal yapı içerisindeki tüm partilerle karşılıklı menfaat ilişkisi içinde davranabilirler. Baskı ve çıkar grupları bilhassa seçim dönemlerinde siyasi partilere daha fazla mali yardımlarda bulunabilmektedir. Dolayısıyla etkinliklerini arttırmak için üye sayılarının çokluğunu kullanarak özellikle seçim dönemlerinde oyları yönlendirebilmekte ve seçim sonrasında iktidara gelen partiye kendi çıkarlarına hizmet edecek kararlar aldırarak için baskı kurabilmektedirler. Vergi kanunlarının oluşumunda ekonomik baskı gruplarının etkisiyle şekillenen vergi politikaları sonucu vergiye karşı tepkiler ortaya çıkmaktadır. Düşük gelir grubundaki mükellefler bu politikalar nedeniyle daha ağır vergi yükü ile karşı karşıya kalırken yüksek gelire sahip bireylerin yasal uygulamaların dışına çıkması kayıt dışı ekonomiyi arttırmakta ve ekonomik istikrarı bozabilmektedir (Aktan vd., 2007:13-14). Sonuç olarak

kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden baskı gruplarının talep ettiği vergisel düzenlemeler diğer bireyleri ekonomik olarak olumsuz etkilemekte ve bu durum bireylerin vergiye ilişkin tutum ve davranışlarını olumsuz etkileyebilmektedir.

1.8.1.7. Vergi Borcunun Geç Ödenmesi (Geciktirme)

Vergi ödevlerinin zamanında yerine getirilmesi süreklilik arz eden devlet faaliyetlerinin devamı için son derece önemlidir. Ancak vergi alacaklarının zamanında tahsil edilmesi her zaman mümkün olmamaktadır. Bu durum mükellefin ödeme gücü, vergiyi borcunu ödemek yerine ondan elde edeceği ekonomik avantajlar, vergi ahlakı ve vergi bilinciyle alakalıdır. Her ne sebeple olursa olsun vergi borcunu süresinde ödemeyen mükelleflerin sebep olduğu mali kayıpların telafisi için devlet, bu mükelleflere gecikme zammı ve gecikme faizi uygulamaktadır.

Yükümlülerin vergiye karşı tepki türlerinden birisi de vergi borçlarını ödemeyi geciktirmesidir. Vergi borcunun geç ödenmesi yasalara aykırı bir durum oluşturmaz. Bu nedenle vergi kaçaklığından farklıdır. Bu duruma bağlı olarak vergi borcunun geç ödenmesine karşılık herhangi bir yaptırım uygulanmadığı anlamına gelmez. Zira tüm vergi sistemlerinde vergi borcunun geciktirilmesine karşı gecikme zammı uygulaması uygulanmaktadır. Bu noktada önemli olan husus, gecikme zammı oranının bireylerde yarattığı yaptırım gücüdür. Gecikme zammı oranı vergi ödevlerini zamanında ödenmesini sağlayacak düzeyde olmalı ve vergi borcunu ödenmesini mümkün kılmayacak kadar da düşük düzeyde olmamalıdır. Ülkemizde de gecikme zammı uygulaması 6183 sayılı kanunla düzenlenerek tüm kamu alacaklarına uygulanmaktadır (Tüfekçi, 2010:53). Bu uygulama ile vergi gelirlerinin enflasyon karşısında değerinin korunması ve vergi ödevlerini geciktiren mükelleflere karşı caydırıcı etki oluşturması sağlanmaktadır (Saygın, 2020:260). Diğer taraftan vergi borcunun geç ödenmesi, özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde yükümlünün elindeki nakit bulunacağından fayda sağlamaktadır. Yükümlü enflasyonist dönemlerde elde tuttuğu vergi borcunu yüksek getirili finansal varlıklar kullanarak daha fazla kazanç elde edebilmektedir (Durmuş, 2015:5). Dolayısıyla vergi borcunu geç ödenmesi borcunu zamanında ödeyen mükellef açısından gelirinde azalma yaratırken, ödemeyen mükellef açısından da bir rekabet avantajı sağlayacaktır. Özellikle vergi aflarının sık sık uygulandığı vergi sistemlerinde mükellefler vergi borcunu af beklentisi nedeniyle geciktirebilmektedirler.

1.8.1.8. Vergi Cennetlerine Göç

Vergi cennetleri; vergi oranlarının düşük düzeyde uygulandığı ya da hiç uygulanmadığı, vergiye dair bazı kolaylıklara sahip olan, yabancı yatırımcıları kendi ülkesine

çekmeye sağlayacak şekilde düzenlenen, uluslararası rekabetin arttığı şartlarda kişi ve kurumlara vergiden kaçınma fırsatları sunan özel yerlerdir. Bu yerler özellikle 1980’li yıllarda gündeme gelmiştir. Bu gelişmenin arkasındaki en önemli faktör finansal piyasalarda yaşanan serbestleşme olgusudur. Buna bağlı olarak vergi cenneti olarak tanımlanan ülkelerin sayıları önemli derecede artış göstermiştir. OECD 1960’lı yıllardan itibaren vergi cennetlerini konu edinmeye başlamış ancak 1990’li yılların ortalarından itibaren bu ülkelerle ciddi anlamda mücadele etmiştir. Bu bağlamda OECD, 1998 yılında “Zararlı Vergi Rekabeti: Yükselen Bir Sorun” başlıklı bir rapor yayınlarak vergi cennetlerine karşı hareketi başlatmıştır (Öztürk ve Ülger, 2016:238). Çünkü vergi cennetleri, uluslararası ekonomik ve finansal sistem açısından değerlendirildiğinde küresel ekonomi ve ülkeler için önemli sorunlar oluşturmaktadır.

Vergi cennetleri artan uluslararası rekabette firmaların kanuni mükellef olduğu idari birimlerde yüksek düzeyde vergi ödememek ve vergi ödeme sonucu katlandığı ekonomik yükü asgari düzeye indirmek sebebiyle vergi planlaması yaparak tercihlerini değiştirmesidir. Vergi cennetlerinde düşük düzeyde vergileme ve denetim uygulanmasına bağlı olduğu için sıklıkla tercih edilmektedir. Bu noktada vergi cennetlerinin vergileme açısından olduğu kadar global düzeyde kayıt dışı ekonomik alan (kara ekonomi) olarak sayılmaktadır (Aktan ve Vural, 2004:10). Kıyı bankacılığı ve paravan şirketler aracılığı ile kara paranın aklandığı vergi cennetleri, vergi uygulaması olmayan veya çok düşük oranda vergi uygulayan ülkeler olarak da tanımlanmaktadır. Bu ülkeler genellikle ada ülkesi olmaktadır. Kurumlar kazançlarını kendi ülkelerinde tuttukları takdirde vergi cenneti ülkelere göre daha fazla vergi ödeyeceklerinden dolayı kazançlarını kendi ülkelerinde tutmak yerine vergi cennetlerine göç etmeyi tercih edeceklerdir. Bu davranış vergi yükünü azaltmak isteyen birey ya da kurumların vergiye karşı pasif bir tepki niteliğindedir ve yüksek düzeyde vergi kayıplarına neden olabilmektedir (Akdoğan, 2014:197).

Vergi yükünün ağır olması durumunda bireyler, vergilendirilecek her türlü faaliyetlerini düşük düzeyde vergi ödeyecekleri bir sektör, bölge ya da devlete yani vergi cennetlerine aktarmak isteyebilmektedirler. Sosyo-ekonomik kalkınmanın hızlandırılması ve birtakım fonksiyonlara işlerlik kazandırılması açısından vergi sisteminde uygulanacak geniş kapsamlı istisna ve muafiyetler vergi cennetlerinin yaratılmasına mali bir gerekçe olmaktadır. Vergi cennetlerinin varlığı vergi yükünün ağır olduğu ülkelerde sermaye ve kaynakların vergi rejiminin hafif olduğu alanlara kaymasını mümkün kılmaktadır (Şenyüz, 1995:113).

İdeal vergileme ilkeleriyle bağdaşmayacak şekilde oluşan ve zararlı vergi rekabetine neden olan vergi cennetleri, fiziki yatırım olanakları bulunmayan ülkelerin sermayeyi ülkelerine çekmek istemeleri sonucu ortaya çıkmışlardır. Vergi cennetleri ülkeleri vergi

sistemlerinin şeffaf olmaması, vergi oranlarının çok düşük uygulanması ya da hiç uygulanmaması, vergi istihbaratının başka ülkelerle paylaşılmaması nedeniyle vergi kaçırmak ve vergiden kaçınmak isteyen kişi ve kurumlar için cazip ülkelerdir. Bu ülkeler kişi veya kurumların finansal bilgi paylaşımlarına mevzuat düzenlemeleriyle engel olabilmektedirler. Bu sayede vergi cenneti ülkesini tercih eden kişi veya kurumların bilgileri yerleşik olduğu vergi otoritelerine iletilmemiş olmaktadır. Ayrıca bu ülkelerde bireylerin ya da firmaların fiilen bulunma zorunluluğunun olmaması da söz konusu ülkeleri cazibe merkezi haline getirmektedir (Tosun ve Uçar, 2015:170-172). Vergi rekabetinin bir sonucu olarak vergi cenneti ülkelerinin ve off-shore bankacılık (kıyı bankacılığı) faaliyetlerinin yaygınlaşması vergi cennetlerine göç veren ülkelerde kayıt dışı ekonominin boyutlarını arttırarak kamu gelirlerinin büyük bir bölümünü oluşturan vergi gelirlerinin azalmasına sebebiyet vermektedir (Çakar, 2013:1298).

1.8.2. Vergiye Karşı Aktif Tepkiler

Vergi yükünün artması sonucu bireyler vergiye karşı tepkilerinin dozunun artması sonucu belli bir noktadan sonra pasif etkiler yerine aktif tepkiler verebilmektedirler. Aktif tepki sürecinde bireylerde vergiye karşı genellikle nefret duygusu gelişmektedir. Ayrıca aktif tepkiler, vergi kanunlarına karşı gelme niteliğinde olduklarından devlete karşı gelme anlamı da taşımaktadır. Devlete karşı gelme ise tabiatı gereği bir suç olarak kabul edilmekte ve cezalandırılmaktadır. Günümüzde vergi cezalarını düzenleyen kanunların vergiye karşı aktif tepkileri hedef alması bu durumu anlamlı kılmaktadır. Aktif tepkiler başlangıçta bireysel olmakta ve mükellefler kanuna karşı hile ve aldatma yoluyla vergi yüklerini hafifletmektedirler. Fakat ilk başlarda bireysel olan ve örtük tepkiler zamanla toplumsallaşarak genel kabul görebilmektedirler. Bu tür gelişmeler devletin otoritesinin zedelenmesine ve sosyal ve hukuki düzenin bozulmasına yol açabilmektedirler (Aktan vd., 2006:168-169). Çalışmada vergiye karşı aktif tepkiler; vergi kaçakçılığı ve vergi isyanları (kolektif yükümlü tepkisi) olarak ele alınacaktır.

1.8.2.1. Vergi Kaçakçılığı

Vergi kaçakçılığı Vergi Usul Kanunu 359. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre vergi ödevlerinin vergi kanunlarında belirlenen esaslara uygun olarak yerine getirilmemesi olarak tanımlanmaktadır. Vergi yasalarının zorunlu tuttuğu bazı defter, belge ve kayıtların usulüne uygun düzenlenmemesi, tutulan kayıtlarda değişiklik ve tahrifat yapılması vergi kaçakçılığı faaliyetleri olarak değerlendirilmektedir. Vergiye karşı gösterilen tepkilerin en etkilisi vergi kaçakçılığıdır. Vergi kaçakçılığında yükümlüler, yasalara aleni bir biçimde

aykırı davranarak vergi yükünden tamamen veya kısmen kurtulmaya çalışmaktadırlar. Vergiye karşı aktif bir tepki niteliğinde olan vergi kaçakçılığı, vergi kanunlarına göre bir suç teşkil etmektedir. Yasalara göre vergiyi doğuran olayın vergi ödemeyi gerektirecek şekilde gerçekleşmesine rağmen yükümlü veya sorumlu kişi, vergi idaresine bildirmeyerek ya da eksik bildirerek vergi kaçırma davranışı sergilemektedir. Bu durumda vergi ödevlerinin zamanında yerine getirilmemesi ya da eksik getirilmesi söz konusu olur. Bu ise verginin belirlenen süreler içinde tahakkuk ettirilmemesine ya da eksik tahakkuk ettirilmesine bağlı olarak vergi kayıplarına yol açar (Şenyüz, 1995:93).

Vergi kaçakçılığı, kanunlara aykırı olduğundan vergi suçu oluşturmaktadır. Vergi ödememek için vergi kanunlarına bilerek yapılan fiil ve hareketlere vergi suçu denilmektedir. Ödenen verginin türüne bağlı olarak kaçakçılık eylemi farklılaşmaktadır. Örneğin gider vergilerinde kaçakçılık, genellikle üretilen malın faturasız olarak ya da bedelinin düşük gösterilmesi suretiyle fatura ile satılması şeklinde yapılmaktadır. Gelir vergilerinde ise kaçakçılık yapmaya daha fazla imkan tanıdığı için gider vergilerinden daha fazla vergi kaçırma eylemi olmaktadır. Ticari ve sınai kazançlarda her türlü muhasebe ve fatura hileleri yapılabilmesi ve özellikle maliyet unsurlarının şişirilerek gider olarak gösterilebilmesi kaçakçılığı kolaylaştırmaktadır. Kaçırılan verginin türü ve miktarından bağımsız olarak vergi kaçakçılığının bir ülkede ekonomik, sosyal ve psikolojik ağır sonuçları olabilmektedir. İktisadi anlamda vergi kaçakçılığı haksız rekabete sebebiyet verirken, toplumun uygarlık duyguları olan vatandaşlık, yurtseverlik ve sosyal birlik duygularına aykırı bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Kişinin ait olduğu toplumun ekonomik, sosyal güvenlik, sağlık gibi kamusal hizmetlerinden yararlanıp sonra da çıkarı için vergi kaçırmayı ahlak dışı bir hareket olarak nitelendirilmektedir (Erginay, 1979:150-152).

Vergi kaçakçılığı ilk olarak vergi gelirlerinin azalması ile sonuçlanmaktadır. Devlet, azalan gelirini telafi etme yöntemine bağlı olarak farklı sonuçlara sebebiyet vermektedir. Mali otorite eğer azalan gelirlerini para basma ile karşılasa katlanılan vergi yükü vergi kaçırmayanların aleyhine gelişecektir. Para basmaya başvurulması halinde enflasyon nedeniyle fiyatlar yükselecek ve bireylerin satın alma gücü düşecektir. Diğer taraftan vergi gelirleri arttırılarak telafi edilirse bu finansmana vergi kaçırmayan herkes katlanmak zorunda kalacaktır. Her iki durumda da zarar görenler vergiye karşı herhangi bir davranışa girmeyen bireyler olmaktadır. Bu nedenle devlet, ciddi sosyal ve ekonomik sorunlar yaratan vergi kaçakçılığını mümkün olduğu kadar önlemek ve azaltmak için son derece önemli adımlar atmalıdır. Bu noktada yeterli vergi denetiminin sağlanması, vergi ahlakının yükseltilmesi, kaçakçılık cezalarının düzenlenmesi, vergi aflarına gerektiğinde yer verilmesi, toplumun

vergiyi doğru şekilde algılanmasının sağlanması ve buna bağlı olarak vergi bilincinin oluşturulması son derece önemli olmaktadır (Şenyüz, 1995:94-100).

Vergi kaçakçılığı sadece vergilendirilmeye karşı bir tepki biçimi olarak değerlendirilmemeli, yeni tepkilerin kaynağı olabileceği vurgulanmalıdır. Vergi kaçakçılığının yaygın olduğu ülkelerde etkin vergi denetimi sağlanamadığı için, dürüst mükellefler kaçakçılık faaliyetleri için önlem almayan siyasi iktidara tepkili olacaklardır. Bireylerin tepkisi siyasi nitelik taşıyan oy kayması ve lobi faaliyetleri olabilecektir. Ayrıca bu durum toplumsal ahlakın zedelenmesine de neden olabilecektir. Toplumsal ve bireysel ahlakın zedelenmesi sonucu bireyler kaçakçılık faaliyetlerini önleyemeyen ve bunun bedelini vergisini ödeyen dürüst mükellefe yükleyen iktidarın adil davranmadığını düşünecektir. Ayrıca toplum ahlakının zedelenmesiyle mali suçların diğer suçlara dönüşmesi de olası bir durumdur. Çünkü suç bir bütündür ve sadece vergi davranışlarını değil toplum değerlerinin tümünü yansıtmaktadır. Her suç gibi vergi suçları da topluma yayılarak artabilir veya ortaya çıktığı alandan başka alanlara genellenebilir. Bu nedenle her suç gibi vergi suçları da cezalandırılmalı, vergi kaçırıcılar topluma duyurulmalı, vergisini ödeyen dürüst mükellefler ödüllendirilmelidir. Bu uygulamalar toplumda vergi ödevlerini yerine getiren ve getirmeyenlerin ayrıştırılması bakımından anlamlı olacaktır (User, 1992b:9).

1.8.2.2. Kolektif Yükümlü Tepkisi: Vergi İsyanları

Vergilere karşı gösterilen aktif tepkilerin en şiddetli olanı vergi isyanlarıdır. Literatürde bu kavramları birbirinden ayıran yeterli açıklamalar olmadığı, vergi grevi ve vergi isyanları ve verginin reddi birbirine yakın kavramlar oldukları için vergi isyanları başlığı altında ele alınacaktır. Vergi isyanları, ağırlıklı olarak ekonomik nedenlerle, siyasi ve ekonomik yozlaşmalara neden olan vergileme politikalarının bireyler üzerindeki vergi yükünü arttırması sonucu, toplumun vergi yükünü azaltmak isteğine bağlı olarak devlete, vergi kanunlarına ve demokrasiye aykırı bir şekilde gösterdiği kolektif tepkilerdir (Temel, 2019:82).

Vergi, bir toplumda sınıfsal bölünmeye sebebiyet verebilmektedir. Bu niteliği ile vergi mükelleflerin verginin alacaklısı konumundaki devlete karşı tepkilerine neden olabilmektedir. Vergiye karşı diğer kamu gelirlerine göre daha fazla direnç gösterilmesi bireysel bir karşılığının olmamasından kaynaklanmaktadır. Vergi isyanları mali, sosyal ve ekonomik etkilerin bir araya gelmesinden kaynaklanmaktadır. Vergi isyanlarının temel nedenleri adaletsiz bir vergileme politikasıdır. Vergileme süreçlerine halkın veya temsilcilerin dahil edilmemesi sonucunda ortaya çıkan ağır vergi yükleri toplumsal bir sorun oluşturmaktadır.

Ayrıca vergi isyanlarının siyasetten ayrı düşünülmemesi gerekmektedir. Örneğin Avrupa ülkelerinde ortaçağın sonlarına kadar vergiler önemli bir siyasal sorun olarak tartışılmıştır. Bu nedenle vergi isyanları ve siyasi isyanlar arasında ilişki bulunmaktadır. Bir toplumda vergilemeye yönelik sınırlamalar kesinlikle siyasi sonuçlar doğurmakta ve mükelleflerin isyanlarına neden olabilmektedir. Vergileme açısından isyan, protesto ve reddetme faaliyeti olarak tanımlanmaktadır ve vergi isyanı verginin reddiyle sonuçlanabilmektedir (Giray, 2022:604-605).

Vergi isyanları vergiye karşı psikolojik tepkilerin en yoğun biçimde yaşandığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Tarihte yaşanan vergi isyanları incelendiğinde vergi isyanlarının en belirgin iki özelliği ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi isyanların vergilere karşı aleni bir şekilde olması, ikincisi ise kolektif bir hareket niteliği taşımasıdır. Vergiye karşı en şiddetli tepki niteliğinde olan vergi isyanlarının sadece psikolojik açıdan değerlendirilmemesi gerekmektedir. Şöyle ki; vergi isyanlarına katılan bireyler aynı zamanda toplumun bir parçası durumundadırlar. Bu nedenle vergi isyanlarını vergilemenin sosyal, ekonomik ve psikolojik sonuçları olarak değerlendirmek anlamlı olacaktır. Tarihte yaşanan bazı vergi isyanları, bireyleri kolektif bir şekilde hareket etmeye yöneltmek sosyolojik bir kimlik ortaya çıkarmışlardır. Tarihte hem psikolojik hem de sosyolojik etkileri olan birçok vergi isyanına Avrupa’da ve Osmanlı Döneminde rastlamak mümkündür. Bu isyanlardan Osmanlı Döneminde yaşanan Patrona Halil İsyanı, Erzurum, Kastamonu ve Sinop İsyanları da nedenleri bakımından Avrupa’daki isyanlarla benzerlik göstermektedirler (Gergerlioğlu, 2015:96-97).

Vergi isyanları ağır vergi yükü altında ezilen halkın haksız vergiler karşısında gösterdiği en şiddetli tepki türüdür. Vergi isyanları yasalara aykırılık teşkil etse bile, meşru olmayan ve hukukun ilkeleri ile çatışan vergileme uygulamalarına direniş gösterilmesi bakımından meşru eylemler olarak değerlendirilmektedirler. İsyanların kolektif eylemler olması ise tepkinin aleni ve açık olmasına neden olmaktadır. Ayrıca vergi isyanları şiddet potansiyeli olan, hukuk devleti düşüncesine uygun ve siyasi yaptırımların göze alındığı eylemlerdir. Esasında vergi isyanları devlete karşı yapılan eylemlerdir. Vergi isyanlarının sebepleri zaman ve mekana bağlı olarak değişebilmektedir. Buna rağmen vergi isyanlarının en temel sebebi mali ve ekonomik nedenlerdir. Devleti yönetenlerin vergileme yetkisini bazı sınırları aşarak kullanması vergi isyanlarına neden olabilmektedir. Bu bağlamda tarih boyunca ortaya çıkan vergi isyanlarının en önemli nedenleri, vergileme yetkisini elinde bulunduranların bu yetkisini kötüye kullanması ve toplumun ağır vergi yüküne maruz kalmasıdır (Uruş, 2017:76-77).

Vergilerin toplumun davranışları, karar ve tercihleri üzerindeki etkisi göz ardı edilirse devlet açısından vergi kayıpları ile sonuçlanabilir. Tarihsel tecrübeler göstermiştir ki, vergiler uygar bir toplum için elzemdir, ancak bununla birlikte vergiler uygarlığı zedeleyebilecek ölçüde tehlikeli bir mali araçtır. Bireylerin yaşam ve mülkiyet haklarının korunması karşılığında kendi iradeleriyle meşruiyetini kabul ettikleri vergiler, ne zamanki keyfileşir, adaletsiz hale gelir dahası mükellefler için bir zulüm haline dönüşebilir; işte bu noktada toplumun kolektif bir şekilde örgütlenerek vergi isyanlarına başvurmasına neden olmaktadır. Vergi isyanları sonucunda siyasi, toplumsal ve yönetsel bazı değişimler söz konusu olabilmektedir (Aktan vd., 2006:171).

Vergi isyanları mali, ekonomik, siyasi, sosyal ve psikolojik sonuçlar doğurabilmektedir. Bu isyanlar devletin vergi kaybına bağlı olarak büyük mali kayıplar vermesine neden olmaktadır. Bireylerin kolektif ve organize bir şekilde vergi ödememe eylemi gerçekleştirmeleri, toplumda yaşayan diğer bireyler üzerinde yayılma etkisi göstererek yaygınlaşmaktadır. Ayrıca vergi isyanları şiddet kullanımı içerdiğinden saldırı ve yağmalama şeklinde gerçekleşebilmekte ve kaynak israfına neden olabilmektedir. Ortaya çıktığı ülkelerde ekonomik istikrarsızlığa neden olan vergi isyanları, üretim ve tüketim faaliyetleri üzerinde de olumsuz etkiler yaratmaktadır. Vergi isyanlarının en önemli sonuçlarının siyasi arenada gerçekleştiği görülmektedir. Bu isyanlar genellikle temsilsiz vergilemeye ve ağır vergi yüküne karşı ortaya çıktığı için yapılış yöntemine bağlı olarak hükümetlerin yıkılmasına ve yeni bir devletin kurulmasına kadar varabilecek sonuçlar doğurabilmektedirler. Ayrıca vergi isyanları devletin otoritesini zayıflattığı için toplumdaki güveni zedelemektedir. Bireyler bu güvensiz ortamda sosyal ve ekonomik bütün temel haklarını tehlikede göreceklerdir. Sonuç olarak vergi isyanlarının doğurduğu sosyal, ekonomik ve psikolojik sonuçlar vergi ahlakı ve vergiye gönüllü uyum üzerinde bozucu etkiler yaratmaktadır (Uruş, 2017:77-78).

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEMSSEL VE METODOLOJİK ÇERÇEVE

2.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı Akdeniz Üniversitesi öğrencilerinin vergi bilincini ve algısını etkileyen faktörleri araştırmaktır. Bireylerin vergi bilincini ve vergi algısını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu çerçevede Akdeniz Üniversitesi öğrencilerinin demografik özellikleri, cinsiyetleri, öğrenim görülen fakülte ve bölümleri ile öğrenim düzeylerinin vergi bilinci ve vergi algısı açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığı temel araştırma konusudur. Böylelikle Akdeniz Üniversitesi öğrencilerinin vergi bilinci ve vergi algısı belirlenecektir.

2.2. Araştırmanın Önemi

Türkiye'nin önemli üniversitelerinden olan Akdeniz Üniversitesi'nde yapılan çalışma, üniversite öğrencilerinin vergiye ilişkin görüşlerini tespiti, Türk Vergi Sistemini ve uygulanan vergi politikalarını nasıl değerlendirdikleri, vergiye karşı olumlu ya da olumsuz davranışlarının incelenmesi son derece önemlidir. Gelecekte oluşturulacak vergi politikalarının söz konusu araştırmanın sonuçları ışığında oluşturulması vergi uyumunu arttırarak vergi kapasitesine ulaşmaya hizmet edecek ve vergi gelirlerinde artışa neden olacaktır. Diğer taraftan çalışma Akdeniz Üniversitesi'nde daha önce yapılmadığından bu anlamda özgün bir çalışmadır.

2.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma Akdeniz Üniversitesi Konyaaltı ve Çallı Kampüs'lerinde öğrenim gören öğrencileri kapsamaktadır. Ayrıca veri toplamada kullanılan ifadeler katılıma sağlayan öğrenciler 2021-2022 Eğitim ve Öğretim dönemini kapsamaktadır.

2.4. Araştırmanın Kitle (Evren) ve Örneklem

Kitle araştırmanın ilgilendiği kişi, nesne ve olayların bütünü kısacası merak edilen birimler topluluğudur. Kitlenin tüm birimlerine ulaşarak parametre hesaplamasına tamsayım denilmektedir. Tamsayım yapmak zaman ve maliyet kısıtları nedeniyle kolay olmayabilir ya da mümkün olmayabilir. Bu durumda parametreyi kesin olarak bilmek yerine tahmin etme yolu seçilir. Kitleyi en iyi şekilde temsil eden bir örneklem yardımıyla parametre tahmini yapılır. Dolayısıyla örneklem kitleyi en iyi şekilde temsil eden alt kümelerden biridir. Kitleden örneklem çekme yoluna ise örnekleme denilmektedir (Mert, 2016:1-2). Kitleden örneklem

çekmek için olasılıklı ve olasılıksız örnekleme yöntemleri bulunmaktadır. İstatistiksel olarak parametre tahmini yapmak için kullanılan örnekleme yöntemleri olasılıklı örnekleme yöntemleridir. Çalışmada olasılıklı örnekleme yöntemlerinden biri olan basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılacaktır. Basit tesadüfi örnekleme kitledeki her bir birimin örnekleme alınması olasılığı eşit olduğu örnekleme yöntemidir. Gerçek hayatta araştırma yapılan kitlenin varyansı bilinmemektedir. Buna ilişkin iki seçenek bulunmaktadır. Birincisi konuyla ilgili daha önce aynı kitle için yapılmış bir çalışma varsa, bu çalışmadan yararlanılarak varyans bulunabilir. İkincisi ise daha kullanışlı olan ön örnekleme yöntemidir. Ön örnekleme araştırmacı tarafından keyfi olarak belirlenen (örneğin, 30,40,50 gibi) ve kitleden çekilen küçük bir örneklemdir. Bu ön örneklemeden yararlanılarak kitle varyansı tahmin edilir. Kitle büyüklüğü (N) biliniyorsa basit rastgele örnekleme kullanılarak kitle ortalaması için örneklem büyüklüğü elde edilebilir. Kitle varyansının bilinmediği durumlarda ise ön örnekleme yapılarak kitle varyansı tahmin edicisi (S^2) kullanılır (Mert, 2016:3-9).

Araştırmanın kitlesi Akdeniz Üniversitesi'nde 2021-2022 Eğitim ve Öğretim döneminde öğrenim gören öğrencilerdir. Akdeniz Üniversitesi'nde 24 fakülte, 7 enstitü, 12 meslek yüksekokul ve 4 yüksekokul bulunmaktadır. 2021 yılı itibarıyla Akdeniz Üniversitesi'nde 66,209 öğrenci öğrenim görmektedir (Akdeniz Üniversitesi İdare Faaliyet Raporu, 2021:45). Bu rakam yuvarlanarak kitle 66,000 olarak alınmıştır. Kitle varyansı bilinmediğinden Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye 4.sınıf öğrencilerinden 40 öğrencinin katılımıyla ön örnekleme yapılmıştır. Ön örnekleme sonucu örneklem varyansı elde edilerek kitlenin bilindiği durumda kullanılan formül ile örneklem büyüklüğü elde edilmiştir. Ön örnekleme sonucu kitleden yaklaşık 300 örneklem çekilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Çalışmada örneklem büyüklüğü 300 ve üzeri olarak kararlaştırılmıştır. Öğrencilere toplam 656 anket uygulanmış, bazı anketlerin analize dahil edilmeyecek kadar tahrip edilmesi sebebiyle 37 anket analize dahil edilmemiştir. Geriye kalan 619 anket kontrol edildikten sonra SPSS 27 (Statistical Package for Social Sciences) paket program ile analiz edilmiştir.

2.5. Araştırmanın Yöntemi ve Anket Formu

Bilimsel araştırmaların kalitesi, çoğunlukla kullanılan yöntemin ve verilerin amaca uygunluğuna bağlıdır. Sosyal bilimlerde veri toplama aracı olarak birçok yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan biri de anket yöntemidir. Anket uygulaması ve verilerin sağlıklı bir şekilde elde edilmesi için anket gözlem altında yanıtlama şeklinde uygulanmıştır. Katılımcılara anket formu verildikten sonra gerekli açıklamalar yapılmış ve formun sağlıklı

yapılıp yapılmadığı gözlemlenmiştir. İlave veya eksik bilgi ve hatalı işaretleme içeren anketler analiz dışı bırakılmıştır.

Anket formunda bulunan demografik bilgiler ve ifadeler ilgili literatür taranarak oluşturulmuş ve konuya ilişkin çalışmalardan elde edilmiştir (Ömürbek vd.,2007; Yeşilyurt, 2015; Dökmen ve Ova, 2016; Sağbaş ve Saruç, 2003; Kıral, 2018). Anket formundaki eksiklikleri tespit etmeye ve anket formunda öngörülemeyen sorunların çözümüne yönelik olarak ön örnekleme yapılmıştır. Ön örnekleme AÜ İİBF Maliye bölümü 4. sınıf öğrencilerinden 40 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiş ve ön örnekleme sonucunda anket formundaki eksiklikler giderilmiş ve ankete son hali verilmiştir. Ön örneklemeden elde edilen veriler (anket formunda bazı eksiklikler giderildiğinden) analize dahil edilmemiştir. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilere ait 21 sorudan oluşan demografik bilgiler, ikinci bölümde ise öğrencilerin vergiye ilişkin tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik 5’li likert ölçeğine göre hazırlanmış 38 ifade bulunmaktadır. Katılımcılar bu ifadelere “Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum, Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde katılma derecelerine göre cevap vermişlerdir. 39. ve son soru açık uçlu soru olarak hazırlanmıştır.

2.6. Veri Analizi ve Kullanılan İstatistiksel Teknikler

Veri seti analizinde Sosyal Bilimler dalında istatistiksel analiz için kullanılan SPSS paket program kullanılmıştır. Katılımcılarla yapılan anket veri seti SPSS programına aktarılmadan önce, veri girişinde ortaya çıkabilecek ve sonradan görülebilecek hataların karışıklığa neden olmaması ve düzeltilebilmesi için anketler fakülteler bazında numaralandırılmıştır. Veriler girildikten sonra kontrol edilmiş, hatalı veriler düzeltilmiş ve veriler analize hazır hale getirilmiştir. Verilerin sayısal olarak dağılımlarının (adet bazında) belirlenmesinde frekans analizi kullanılmıştır. Elde edilen verilere ilişkin varyans, standart sapma, yüzde değerler için ise tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmıştır.

Verilerin analizinde hangi istatistiksel analiz tekniklerinin kullanılacağına veri setinin durumuna (örnek kitle sayısı ile verinin bazı özelliklerine) bakılarak karar verilmiştir. Analizin doğru sonuçlar vermesi bu aşamada doğru test grubunun seçilmesi önem kazanmaktadır. Anket analizlerinde parametrik ve parametrik olmayan testler kullanılmaktadır ve parametrik testlerin istatistiksel gücünün daha yüksek olduğu bilinmektedir. Parametrik testlerin varsayımlarının sağlanmadığı (normallik, homojenlik) durumlarda parametrik olmayan testler kullanılmaktadır (Mert, 2016:281). Ayrıca hangi testlerin yapılacağı konusunda analizde kullanılan veriler arasında farklılıkların mı yoksa

korelasyon mu analiz edildiği önemli olmaktadır. Bu bilgiler ışığında çalışmada, bağımsız iki grup arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek için Bağımsız İki Örneklem t-testi (Independent Sample t Test), birbirinden bağımsız ikiden fazla grup arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way Anova) ve Kruskal Wallis testlerine başvurulmuştur. Gruplar arasındaki farklılıkların hangi gruptan kaynaklandığının tespiti için Post Hock testlerinden Tukey ve Schfee testleri kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar %95 güven aralığında $P < 0,05$ anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır.

Birbirinden bağımsız iki grubun karşılaştırılması için bağımsız iki örneklem t testi (Independent Samples t Test) veya parametrik olmayan karşılığı Mann-Whitney U testi, ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi (One Way Anova) veya parametrik olmayan karşılığı Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır.

Bağımsız iki örneklem t testi, iki kitlenin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek için kullanılan parametrik bir testtir. Bu testin normallik varsayımı olduğundan teste başlamadan önce kitlelerin normal dağılıma uyup uymadığı test edilmelidir. Örneklem sayısı büyük kitleler ($n > 30$) için merkezi limit teoremine göre normal dağıldığı kabul edilmektedir. Eğer normallik varsayımı sağlanmazsa (kitlelerden herhangi biri bile normal dağılmıyorsa) bağımsız iki örneklem t testinin parametrik olmayan karşılığı olan Mann-Whitney U testine başvurulmalıdır (Mert, 2016:62).

Tek yönlü varyans analizi ikiden fazla kitlenin ortalamalarının karşılaştırılması için kullanılan parametrik bir testtir. Normallik ve homojenlik (varyansların eşitliği) varsayımları bulunmaktadır. Eğer bu varsayımlardan herhangi biri sağlanmazsa hipotez parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis ile test edilmelidir (Mert, 2016:75).

2.7. Güvenilirlik ve Faktör Analizi Sonuçları

Veri setinin normallik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Araştırmacılar kullanılan ölçeğin ne kadar güvenilir olduğunu ölçmek için çoğunlukla Cronbach Alpha katsayısını kullanmaktadırlar. Cronbach Alpha katsayısı 0 ve 1 arasında değer alır ve 1'e yaklaştıkça ölçeğin güvenilir olduğu anlamına gelmektedir (Mert, 2016:121; Terzi, 2019:76). Yapılan analiz sonucu veri setinin Cronbach Alpha katsayısı Tablo 2.1'de görüldüğü gibi 0,722 olarak elde edilmiştir. Bu değer 1'e yakın olduğundan ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

Faktör analizinde amaç çok sayıda sürekli değişkenden boyut indirgeyerek az sayıda faktörler elde etmektir. Değişkenler kendi aralarında anlamlı korelasyonlara sahip olanlar gruplanarak faktörler oluşturmaktadır. Faktör analizi açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi olarak yapılabilir. Açıklayıcı faktör analizi (AFA)ölçüm araçlarının oluşturulmasında (anket,

test vb.), doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ise oluşturulan modellerin çalışılan örneklem üzerinde doğrulanıp doğrulanmadığını test etmek için kullanılmaktadır (Mert, 2016:115-117). Çalışmada açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Aşağıda açıklayıcı faktör analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 2. 1 Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Ölçeği Faktör Analizi Sonuçları

KMO=0,803

Barlett testi için Ki-Kare=4051,992, P=0,000

Toplam varyans açıklama oranı=%60,218

Cronbach's Alpha=0,750

Faktör 1: Vergi Algısı

(Varyans açıklama oranı:%21,46, Cronbach's Alpha=0,841

Vergi1-Vergi bir vatandaşlık görevidir (0,756)

Vergi2-Vergi ödemek ahlaki bir sorumluluktur (0,708)

Vergi4- Vergi devletin vatandaşlarına sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin ve yaptığı kamu harcamalarının bir karşılığı olarak alınmaktadır (0,532)

Vergi5-Vergi devletle vatandaş arasındaki ekonomik ilişkinin temelidir (0,620)

Vergi17- Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksayabilir (0,457)

Vergi22- Devlet daha iyi hizmet sunmak için vergi alır (0,434)

Faktör 2:Türk Vergi Sistemine Bakış

Toplam varyans açıklama oranı=%9,96,Cronbach's Alpha=0,688

Vergi7-Ödediğim vergilerin tam olarak karşılığını aldığımı düşünüyorum(0,586)

Vergi12-Türkiye'de adil bir vergi sistemi olduğunu düşünüyorum(0,687)

Vergi32- Ülkemizde yapılan vergi denetimlerinin etkili ve yeterli olduğunu düşünüyorum(0,475)

Vergi38- Ödediğim vergilerin doğru kullanıldığından şüphem yoktur(0,592)

Faktör 3: Vergiye Uyum Azaltan Nedenler (Vergi affı-Kaçakçılık)

Toplam varyans açıklama oranı=%15,4, Cronbach's Alpha=0,755

Vergi15- Vergi kaçakçılığının yaygın olması vergi ödeme isteğini azaltır(0,609)

Vergi16- Başka mükelleflerin vergi kaçırması benim vergiye bakışımı olumsuz etkiler(0,602)

Vergi18- Vergi afları vergisini ödeyen dürüst mükellefin vergiye karşı tutumunu olumsuz etkiler(0,546)

Vergi19- Vergilerin ne amaçla harcandığını bilmek vergi bilincini artırır(0,516)

Vergi21- Yüksek vergi oranları bireylerin vergi kaçırmasına neden olur(0,452)

Faktör 4: Vergi Bilinci

Toplam varyans açıklama oranı=%7,04, Cronbach's Alpha=0,774

Vergi6- Bir mükellef olarak hangi vergileri ne oranda ödediğimi biliyorum(0,608)

Vergi8- Ülkemizdeki vergi oranları hakkında yeterli bilgiye sahibim(0,767)

Vergi13- Türk vergi sistemi hakkında yeterli bilgiye sahibim(0,736)

Faktör5-Vergi-Seçmen Davranışı

Toplam varyans açıklama oranı=%6,33, Cronbach's Alpha=0,562

Vergi26- Desteklemediğim bir parti vergileri azaltacağını söylerse bu partiye oyumu veririm(0,689)

Vergi34- Bir mükellef olarak vergi yükümü azaltacak partiye oy veririm(0,671)

Parantez içerisinde maddelerin oransal değişimleri (communalities) verilmiştir.

38 ifadeden oluşan ölçeğe açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. 38 ifadeden bazıları çok fazla bilgi kaybına uğradığı bazıları da aynı faktörde toplandığı (binişik madde) için toplamda 18 ifade analiz dışı bırakılmıştır (Binişik maddelerin madde yükleri arasındaki fark $<0,10$ ise ifade analizden çıkarılmıştır). Literatürde bilgi değeri (extraction) 0,30 ve üzeri değerler kabul edilmektedir ancak ölçeğe doğrulayıcı (yeni geliştirilecek) faktör analizi uyguladığımızdan 0,40 ve üzeri değerler alınmıştır. Ankette yer alan 39 ifadeye verilen cevapların frekans dağılımları yorumlanarak çalışmaya dahil edilmiştir. Ancak çapraz tablo analizleri yapılırken AFA sonucunda elde edilen 20 ifade ve beş alt boyuttan oluşan “Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Ölçeği” kullanılmıştır. 20 ifadeden oluşan ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,726 ve KMO değeri 0,803 ‘dir. Bu değerler ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir. Ölçeğin yapı geçerliliğinin test edilmesi için alt boyutların Cronbach’s Alpha değerleri bulunmuştur. Alt boyutlarda elde edilen değerlerin genellikle kabul edilebilir değerin üzerinde olduğu görülmektedir. Sadece ikinci (TVS) ve beşinci (vergi-seçmen davranışı) alt boyutlarda düşük düzeyde kalmıştır. Vergi-seçmen davranışı ve TVS alt boyutların Cronbach’Alpha değerleri orta düzeyde güvenilir kabul edilebilir sınırdan olmakla birlikte diğer alt ölçeklerin 0,60’in üzerinde olması ve bu alt ölçek değerlerinin de bu değere yakın olması sebebiyle kabul edilebilecektir. Literatürde ölçek ya da ölçek alt boyut ifade sayısının az olması (onun altında) durumunda Cronbach’Alpha değerinin düşük çıkabileceği ifade edilmiştir (Balorinwa’dan akt. Türkmen ve Ekici,2020). Bu bilgiler ışığında vergi-seçmen davranışı ve TVS alt boyutlarının da güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

2.8. Araştırma Soruları

Çalışmada Akdeniz Üniversitesi öğrencilerinin vergi algısı ve vergi bilincini ölçmek için altı tane araştırma sorusu tasarlanmıştır. Araştırma soruları şunlardır:

1. Akdeniz Üniversitesi öğrencilerinin vergi bilinci var mıdır?
2. Literatürde genel kabul görmüş vergi algısını ve bilincini etkileyen faktörler Akdeniz Üniversitesi öğrencilerini ne ölçüde etkilemiştir?
3. Öğrencilerin vergiye ilişkin görüşlerinde cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Öğrencilerin vergiye ilişkin görüşlerinde üniversite eğitiminin etkisi var mıdır? Buna bağlı olarak 1. sınıf öğrencileri ile 4. sınıf öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. Öğrencilerin vergiye ilişkin görüşlerinde ön lisans ve lisans öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
6. Öğrencilerin vergiye ilişkin görüşlerinde farklı fakülteler ve bölümler arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Çalışmanın istatistiksel analiz kısmında ankete katılım sağlayan öğrencilere ait istatistiki bilgiler sıklık (frekans) ve yüzde oranları tablo biçimine dönüştürülerek yorumlanmıştır. Analizin ilerleyen bölümlerinde ise gruplar ve sorular arasındaki ilişkiyi ve farklılıkları test etmeye yönelik ilgili testler yapıp yorumlanmıştır.

2.9. Literatür Taraması

Türkiye maliye literatüründe yurttaşların, mükelleflerin ve öğrencilerin vergi bilincini ve vergi algısını araştıran çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalar üniversite ve il bazında yapılmış çalışmalar olarak ayrı ayrı incelenecektir.

Tablo 2. 2 Vergi Algısı ve Vergi Bilincini İl Bazında Araştıran Çalışmalar

Yazar(lar)	Amaç	Kapsam	Bulgular
Çoban (2004)	Vergi mükelleflerinin vergiye ilişkin davranışlarını araştırmak.	Anket yöntemi ile elde edilen verilerin yorumlanmasında SPSS programı kullanılmıştır. Kitle Denizli İli Merkez İlçesi, örneklem sayısı 1000.	Mükelleflerin vergi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları, vergi oranlarını yüksek bulmalarına rağmen uygulanmakta olan vergi oranlarını bilmedikleri ortaya çıkmıştır.
Çiçek (2006)	Yükümlülerin ödedikleri vergiyi psikolojik ve sosyal yönden nasıl algıladıkları ve bu algılama ile birlikte ne tür tutumlar içerisine girdikleri, bu tutumlarını hangi davranışlar olarak açığa çıkardıkları ve bu davranışlarını etkileyen etkenlerin ne olduğu hakkında bilgi sahibi olmak.	Anket yapılarak veri girişleri ve uygulanan analizler SPSS 11.5 for Windows istatistik paket programı kullanılmıştır. Araştırmada sıklık (frekans) ve yüzde oranları tablo analizi ile çapraz tablo analiz teknikleri kullanılmıştır. Kitle İstanbul ili sınırları içerisinde faaliyet gösteren tüm vergi yükümlüleridir. Örneklem 502.	Öğrenim düzeyi yüksek olan mükelleflerin vergiyi zorunlu bir ödeme, kamu hizmetlerinin karşılığı olarak gördükleri, orta öğrenim düzeyinde olanların ise vergiyi daha çok bir yük olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Mükellefler vergi adaletinin olmadığını düşünmekte ve bunu bazı kesimlerin vergilendirilmemesine ve vergi kaçakçılığına dayandırmaktadırlar.
Cansız (2006)	Vergilerin mükellefler tarafından nasıl görüldüğünü belirlemek.	Ankete toplam 816 mükellef katılmıştır. Veriler SPSS kullanılarak Likert ölçeğine göre değerlendirilmiştir.	Bireyler vergiyi bir vatandaşlık görevi olarak algılamakta, vergileri adaletli buldukları ölçüde vergi ödemekte istekli olmakta ve çoğunlukla Türk Vergi Sisteminin adil olmadığını düşünmektedirler. Katılımcıların vergi bilinç düzeylerinin gelişmediği vergi kaçırmanın mükellefte vicdani rahatsızlığa neden olmadığı ve gelir dağılımının bozuk olduğu düşüncesiyle bireylerin vergi ödemede isteksiz oldukları tespit edilmiştir,

Alkan (2009)	Vergi uygulamaları karşısında mükelleflerin nasıl bir tutum ve davranış sergilediklerinin ve vergi bilinçlerinin olup olmadığını araştırmak.	Kitle Zonguldak İli Gelir Vergisi mükellefleridir. Örneklem 457. Anket çalışmasının bulguları frekans, kirkare testi ve çapraz tablolar kullanılarak analiz edilmiştir.	Mükelleflerin çoğunluğunun verginin vatandaşlık görevi olduğunu savunmuşlardır. Katılımcı mükelleflerin vergi aflarının vergi ödeme isteğini olumsuz etkilediğini düşündükleri ve bireylerin vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeylerinin düşük olduğu gözlemlenmiştir.
Yenigün (2012)	Türkiye’de uygulanan vergi sisteminin uyumlaştırılmasına yönelik çalışmalara katkı sağlamak, toplumun vergiye gönüllü uyumunun artırılması için İstanbul İlindeki mükelleflerin vergiye ilişkin düşünce ve davranışlarını tespit etmek.	İstanbul ilinde 560 vergi mükellefine anket uygulanmıştır. Elde edilen bulgular SPSS paket program ile analiz edilmiştir.	Mükelleflerin vergi kaçakçılığının en önemli nedenlerinin denetim yetersizliği ve yüksek vergi oranlarının olduğunu düşündükleri ve eğitim seviyesi arttıkça vergi sistemini adil bulmadıkları tespit edilmiştir.
Akbulut (2014)	Mükelleflerin vergiyi nasıl algıladıklarını, vergiye karşı davranışları ve bu davranışları belirleyen unsurları tespit etmek.	Anket yöntemi ile elde edilen verilerin yorumlanmasında SPSS15.0 istatistik paket programı kullanılmıştır.	Mükelleflerin cinsiyet, medeni durum, eğitim ve mükellefiyet durumları gibi demografik faktörlere vergi algısının farklılaşmadığı analiz edilmiştir. Gelir düzeyinin vergi algısında farklılık gösterdiği, geliri yüksek olan mükelleflerin vergiye karşı tutumu geliri düşük olanlara göre daha olumlu olduğu gözlemlenmiştir.
Çiçek ve Sabbağ (2016)	Vergiye karşı gösterilen tutum ve davranışların bir parçası olarak mükelleflerin vergiden kaçınma algısını ve bu algıya hangi demografik faktörlerin ne yönde etki gösterdiğini araştırmak.	Anketten elde edilen veriler SPSS 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiş, parametrik olmayan testlerden ki kare testi kullanılmıştır.	Mükelleflerin büyük çoğunluğu vergi oranlarını çok yüksek veya yüksek olarak değerlendirmiştir. Mükellefler vergi oranlarının yüksek olması ve vergi yükünün dağılımındaki adaletsizliği vergiden kaçınmanın sebepleri olarak göstermişlerdir.

Özgün (2017)	Mersin İli'nde bulunan vergi mükelleflerinin vergi algısı ve vergi bilinç düzeylerini belirlemek.	Anketten elde edilen veriler SPSS 16.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma evreni Mersin ilindeki vergi mükellefleridir. Örneklem sayısı 400.	Mükelleflerin büyük çoğunluğu vergiyi gerekli ve zorunlu bir ödeme olarak algılamakta, vergiyi kamu hizmetlerinin karşılığı olarak görmekte ve vergi ödemeyi tüm toplum tarafından yerine getirilmesi gereken ahlaki bir görev olarak değerlendirmektedir.
Mersinli (2019)	Trabzon ilinde mükelleflerin vergi ödevlerini zamanında ve tam olarak yerine getirmelerini etkileyen vergi algısı düzeyini belirlemek.	Anketten elde edilen veriler SPSS 16.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma evreni Mersin ilindeki vergi mükellefleridir. Örneklem sayısı 400.	Trabzon ili mükelleflerinin orta düzeyde olumlu vergi algısına sahip olduğu, mükelleflerden daha yüksek gelire sahip olanların, geliri düşük olan mükelleflere göre vergiye daha az direnç gösterdiği ve eğitim düzeyinin vergi algısına herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.
Ögdüm ve Aslaner (2021)	Aydın ili özelinde vergi mükellefi olan bireylerin eğitim düzeyleri ile vergi bilinci arasındaki ilişkiyi değerlendirmek ve etkili olan unsurları tespit etmek.	409 kişinin katılım sağladığı anketten elde edilen veriler SPSS 18.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir.	Mükelleflerin vergiyi olumlu algıladıkları ve vergi ahlakı konusunda bilinçli oldukları, mükelleflerinin vergi bilinç düzeylerinde eğitimin önemli etkisinin olduğu, eğitim seviyesinin okuryazarlıktan lisansüstü eğitim düzeyine doğru olumlu artış gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 2. 3 Vergi Algısı ve Vergi Bilincini Üniversite Bazında Araştıran Çalışmalar

Yazar(lar)	Amaç	Kapsam	Bulgular
	Gelecekte potansiyel vergi mükellefi olacak üniversite	Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF son sınıf öğrencilerine anket uygulaması yapılmıştır.	Vergi ile cinsiyet arasında oldukça anlamlı bir farklılık olduğu, erkek öğrencilerin kız

Ömürbek vd. (2007)	öğrencilerinin vergi bilinci algısını ölçmeye ve değerlendirmek.	Ele edilen verilerin işlenmesi ve araştırmaya yönelik hipotezlerin analizinde SPSS for Windows(13.0) programından yararlanılarak, Frekans Analizi, Ki Kare ve t testi kullanılmıştır.	öğrencilerden daha fazla vergiye uyum gösterdikleri analiz etmişlerdir.
Şahin (2010)	Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencilerinin vergi algısı, vergi bilinci, fiş ve fatura alma alışkanlıklarına etki eden faktörlerin belirlemek.	850 öğrencinin katılım sağladığı anket yöntemi ile elde edilen veriler SPSS 15 Paket program kullanılarak Frekans Dağılımları, Çapraz Tablo, Kruskal Wallis ve Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir.	Öğrencilerin vergiyi kamu hizmetlerinin karşılığı olarak tanımladıkları, vergi gelirlerinin artırılması için denetimlerin artırılması gerektiğini savundukları ve İİBF öğrencileri devletin artan gelir ihtiyacının vergileri artırarak ya da yeni vergiler koyarak finanse edilmesi gerektiğini düşündükleri tespit edilmiştir.
Sağlam (2013)	Üniversite öğrenimini sürdüren öğrencilerin vergi algılarını ve vergi bilinç düzeylerini tespit etmek ve vergiye ilişkin düşüncelerini belirlemek.	Hitit Üniversitesi İİBF son sınıf öğrencilerini kapsayan 586 kişiden 330 kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 15 Paket program kullanılarak Frekans Dağılımları, Çapraz Tablo, Kruskal Wallis ve Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir.	Öğrenciler vergiyi bir vatandaşlık görevi ve kamu hizmetlerinin karşılığı olarak, vergi ödemeyi topluma yararlı, vergi kaçırmaı ahlaksızlık olarak algılamaktadır. Öğrencilerin Türk Vergi Sistemini olumsuz algıladıkları, vergi oranlarını ve dolayısıyla vergi yükünü yüksek değerlendirdikleri ve vergi sistemini adaletsiz buldukları tespit edilmiştir.

Aydemir (2013)	Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF ve Isparta Meslek Yüksekokulu, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksek Okulu, Antalya Akdeniz Üniversitesi İİBF öğrencilerinin uygulanan vergileri nasıl algıladığı konusunda öğrencilerin görüşleri hakkında doğru bilgi sahibi olabilmek.	Araştırma Türkiye’de 2011-2012 öğretim yılında Süleyman Demirel Üniversitesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi ve Akdeniz Üniversitesi öğrencilerini kapsamaktadır.495 öğrencinin katılım sağladığı anket çalışmasından elde edilen bulgular SPSS 17.0 for Windows programı kullanılmış, demografik özellikler ile vergi algısına ilişkin sorular arasındaki ilişkinin incelenmesinde anlamlılık testlerine (Crosstabs) başvurulmuştur.	Vergi ödemek vatandaşlık görevidir önermesinde üniversiteler arası anlamlı farklılıklar bulunmuş, Akdeniz Üniversitesi öğrencilerinin büyük çoğunluğunun vergi aflarının vergisini ödeyen mükelleflere haksızlık olarak değerlendirdikleri ve devletin toplanan vergilerin (eğitim, sağlık, savunma vb.) kullanım alanlarına yönelik izledikleri politikaların vergiye ilişkin davranışları etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır.
Yeşilyurt (2015)	Mali eğitim alan maliye bölümü öğrencileri ile dini eğitim alan ilahiyat bölümü öğrencilerinin vergi bilinci ve vergi ahlakı algısını ölçmeyi ve etkilerini değerlendirmek.	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü öğrencileri ile İlahiyat Fakültesi öğrencilerinden 473 kişiye anket uygulanmıştır. Demografik bilgilerden elde edilen bölüm verileri ile beşli likert ölçeği ile elde edilen verilen karşılaştırmalı analizi ve değerlendirilmesi yapılmıştır.	İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin vergi bilinç düzeyi ve vergi ahlakının maliye bölümü öğrencilerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Akkara (2016)	KDV, ÖTV gibi tüketim vergileri ile potansiyel Gelir Vergisi (GV) mükellefi olan yükseköğretim öğrencilerinin vergiyi algılamaları, vergi bilinç düzeylerinin ne olduğunu saptamak.	Güvenilirliği test edilmiş 500 adet tesadüfî örnekleme metodu ile Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi öğrencileri üzerinde uygulanan anket çalışmasından edinilen veriler SPSS v.22,0 istatistik paket programı ile Sıklık(yüzde), KiKare, Mann Whitney U, Kruskal- Wallis analiz testlerine tabi tutulmuş ve elde edilen sonuçlar birinci bölümde teorik bilgilerle birlikte ele alınıp değerlendirilmiştir.	Öğrencilerin vergiyi zorunlu bir ödeme ve kamusal mal ve hizmetlerin karşılığı olarak algıladıkları, vergi algılamasında fakülteler arası anlamlı farklılıklar olduğu ve vergi dersi alanların vergi bilincinin artırılmasında eğitim ve öğretimin etkili olabileceğine destek verenlerin anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir.
Teyyare ve Kumbaşlı (2016)	1. sınıf ve 4. sınıf üniversite öğrencilerinin vergi bilincini ve vergi ahlak düzeylerinin ölçmek ve vergiye ilişkin yoğun eğitim alan maliye bölümlerinin bu düzeye etkisini araştırmak.	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde eğitim gören maliye bölümü öğrencilerine yönelik 441 kişiye anket uygulanmıştır.Elde edilen veriler SPSS kullanılarak frekans analizi ve yüzdeler dağılımlar yani betimleyici istatistikler, one-way anova testi, bağımsız gruplar t-testlerine başvurulmuştur.	Öğrencilerin vergi bilinci ve vergi ahlak düzeyleri üniversitede aldıkları eğitimle doğrudan ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin vergi, vergi bilinci ve vergi ahlakı düzeylerinin yüksek olduğu, maliye bölümünde verilen mali ve vergi konusundaki eğitim arttıkça vergi bilinci ve vergi ahlak düzeylerinin arttığı, 4. sınıf öğrencilerinin 1. sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksek vergi bilincine sahip olduğu sonucuna varılmıştır.
Çiçek ve Bitlisli (2017)	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi öğrencilerinin vergi farkındalığı ve bilincinin oluşmasında vergi eğitiminin etkisini	Araştırmanın kitlesi Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. 414	Vergi eğitimi alan öğrencilerin gerek vergiye karşı tutumlarının gerekse vergi bilincinin oluşmasının vergi eğitimi almayan öğrencilerden daha olumlu olduğu tespit edilmiştir.

	araştırmak.	öğrencinin katılım sağladığı anket uygulamasından elde edilen veriler SPSS kullanılarak analiz edilmiş, Frekans analizi ve Bağımsız İki Örneklem t- testine başvurulmuştur.	
Serinkan ve Erdoğan (2017)	Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesinde öğrenim gören İİBF öğrencilerin vergi hakkında tutumlarını belirlemek,araştırmaya katılan gruplar bakımından vergi bilinçleri açısından farklılıklar olup olmadığı tespit etmek.	90 kişinin katılım sağladığı anket uygulamasından elde edilen veriler SPSS kullanılarak analiz edilmiş,aritmetik ortalama, standart sapma, frekans ve yüzde dağılımı gibi tanımlayıcı istatistiksel yöntemler kullanılmıştır. Gruplar arasında farklılıkların olup olmadığını belirlemek amacıyla parametrik olmayan Mann-Withney U testi ve Kruskal Wallis testlerine başvurulmuştur.	İktisat bölümü öğrencileri vergi mevzuatını yeterince bilmediği ve diğer bölümlerden farklılaştığı, Uluslararası ilişkiler bölümü öğrencileri vergi oranlarının yüksek olması durumunda vergi kaçırılmasını diğer bölümlere göre daha doğal karşıladıkları tespit edilmiştir.
Başdağ (2017)	Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF 1. Sınıf ve 4. Sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin vergi bilinci, vergiye ilişkin genel tutumları ve vergi uyum süreçleri ölçmek.	326 öğrencinin katılım sağladığı anket uygulamasından elde edilen bulgular SPSS paket program kullanılarak frekans dağılımları ve güvenilirlik analizi, korelasyon analizi, regresyon analizi, T testi ve anova testine tabi tutularak yorumlanmıştır.	Üniversitede verilen niceliksel ve niteliksel vergi eğitimlerinin vergiye ilişkin görüşleri olumlu yönde etkilediği, aylık harcama düzeylerinin vergi bilinci oluşmasında önemli bir değişken olduğu, vergi bilinci düzeyini arttırdığı ve bu durumun vergiye uyum sürecini olumlu etkilediği tespit edilmiştir.
		Ahi Devran Üniversitesi İİBF, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi, İşletme ve	Öğrencilerin aldığı kamu hizmeti ile ödediği vergiyi karşılaştırdığı, vergiyi bir zorunluluk ve ödev olarak gördükleri,

Kaya (2018)	Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin vergi algısı ve vergi bilinç düzeylerinin araştırmak.	uluslararası İlişkiler bölümlerinden 445 öğrencinin katılım sağladığı anket yönteminden elde edilen veriler SPSS 21.0 İstatistik paket program kullanılarak analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistiksel yöntemler, Independent t-test, Tek yönlü Anova ve farklılığı yaratan grupların tespiti için Tukey testlerine başvurulmuştur.	vergi oranlarının yüksek olması kaçakçılık faaliyetlerini arttıracaklarını, çok fazla vergi türü olduğunu ifade etmişlerdir. Devletin vergi almasını doğru bulma ve vergi ödemeye istekli olma durumlarında vergi algısı boyutlarının farklılaştığı tespit edilmiştir.
Kral (2018)	Çukurova Üniversitesinde öğrenim gören Maliye ve İlahiyat bölümü öğrencilerinin vergi ahlak ve vergi bilinç düzeylerini etkileyen faktörleri incelemek	Çukurova Üniversitesinde eğitim gören 3. ve 4. Sınıfta okuyan Maliye bölümü ve İlahiyat fakültesi öğrencilerinin katılımıyla 530 kişiye anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 18.0 İstatistik paket program kullanılarak Kruskal Wallis, Ki-kare, Mann Whitney U teslerine başvurulmuştur.	Sosyo-kültürel faktörler ile vergi ahlakı arasında anlamlı bir farklılık olduğu, sosyo- kültürel faktörler ve cinsiyet arasında ise anlamlı bir farklılık olmadığı, 2. öğretimde öğrenim gören öğrencilerin 1. öğretimdekilere göre vergi ahlak ve bilincinin yüksek olduğu, İlahiyat bölümü öğrencilerinin devlete güven düzeyinin maliye bölümü öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür
Bulu (2018)	Gaziantep Üniversitesindeki öğrencilerinin vergi dair farkındalıkları ve vergiye karşı tutum ve davranışlarını ölçmeye çalışmış ve vergi okur-yazarlığının konuya ilişkin etkisini tespit etmek.	Gaziantep Üniversitesinde öğrenim gören 952 öğrenciye anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler, SPSS programı ortamında, Independent T-Testi, One Way Anova, Frekans, Faktör, Korelasyon ile Regresyon analiz edilerek yorumlanmıştır.	Temel düzeyde olsa da vergi dersi alan öğrencilerin, almayanlara kıyasla vergiye karşı farkındalıklarının ve bilincinin yüksek olduğu, öğrencilerin vergi farkındalığı ve vergi bilinci artıkça vergiye gönüllü uyumlarının da arttığı görülmüştür.

Doğan (2019)	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin vergi bilinci ve vergi algısına yönelik görüşlerini araştırmak.	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İİBF öğrencilerinden 426 kişinin katıldığı anket yapılmıştır. Elde edilen veriler, SPSS programı ortamında, Anova, Post Hoc testlerinden LSD, Pearson korelasyon katsayısı kullanılmıştır.	Vergi algısı ve vergi bilinci puanlarının öğrencilerin cinsiyetine ve yaşına göre anlamlı bir farklılık olmadığı, araştırmaya katılan öğrencilerin maliye, ekonomi ya da muhasebe ile ilgili dersler alması nedeniyle vergi bilinci ve vergi algılarının yüksek olduğu, vergi algısı ve vergi bilinci puanlarının aylık geliri yüksek olan öğrencilerin geliri düşük olanlara göre daha yüksek olduğu, Maliye bölümünde okuyan öğrencilerin puanlarının diğer bölümlerde okuyan öğrencilerden daha yüksek olduğu analiz edilmiştir
Gürçam ve Moç (2019)	Vergi bilincinin vergi ahlakı üzerindeki etkisi araştırılmıştır.	Iğdır Üniversitesi'nde İktisat ve Maliye bölümü öğrencilerinin katılımının sağlandığı anket uygulamasından elde edilen veriler SPSS 20 ve AMOS 18 istatistik programları ile analiz edilmiştir.	Öğrencilerin vergi bilinci ve vergi ahlak düzeylerinin ortalamasının çok üstünde olduğu, İlahiyat bölümünde okuyan öğrencilerin vergi bilinç düzeyi ve vergi ahlak düzeylerinin İktisat bölümü öğrencilerinden daha yüksek olduğu ve vergi bilinci ile vergi ahlakı arasında istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönlü ve kuvvetli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Karacan (2019)	Ön lisans öğrencilerinin vergiye nasıl baktığı ve vergi bilinç düzeyi araştırılmıştır.	Sakarya İlinde öğrenim gören ön lisans öğrencilerinden 422 kişinin katılım sağladığı anket uygulaması yapılmıştır. elde edilen veriler SPSS 22.0 paket program ile analiz edilmiştir.	Vergi algı skorunun 3,22 olduğu, öğrencilerinin vergiye bakışında anne mesleği ve sınıf değişkenlerinin etkili bir faktör olduğu tespit edilmiş, potansiyel vergi mükellefi olan öğrencilerin vergi bilinç düzeylerinin ortalamasının üzerinde ancak vergi sistemine yönelik olumsuz bir bakış açısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
	Muhasebe ve finansman alanında eğitim alan ortaöğretim kurumları (Ticaret meslek lisesi) öğrencileri ile bu alanda eğitim almayan ortaöğretim	Kocaeli İlının Gebze ilçesindeki 721 lise öğrencisine anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler için farklılık analizleri yapılmıştır.	Muhasebe ve finansman eğitimi alan ve almayan öğrenciler arasında vergi bilinci, vergi algısı ve vergi ahlâkı bakımından anlamlı farklılıklar olmadığı ve muhasebe

Özcan (2020)	kurumları (Anadolu lisesi, endüstri meslek lisesi) öğrencilerinin vergi bilinci farklılıklarını inceleyerek muhasebe ve finansman eğitiminin vergi bilincine etkisini tespit etmek.	Anket çalışmasından edinilen veriler SPSS v.22,0 istatistik paket programı ile analiz edilmiş, hipotezleri test etmek için ise farklılık analizleri kullanılmıştır.	ve finansman eğitiminin vergi bilincine etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
-----------------	---	---	---

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ ALGISI VE VERGİ BİLİNCİ

3.1. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları

3.1.1. Demografik Bilgilere İlişkin Frekans Dağılımları

Ankete katılan 619 öğrencinin demografik bilgilerine ait frekans dağılımları tablolarda görülmektedir. Ankette 619 veri bulunmaktadır ve veri setinde kayıp veriye rastlanmamıştır.

Tablo 3. 1 Cinsiyet, Uyruk ve Medeni Duruma Göre Frekans ve Yüzde(%) Dağılımları

Cinsiyet	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kadın	311	50,2	100,0
Erkek	308	49,8	49,8
Uyruk			
TC	602	97,3	97,3
Diğer	17	2,7	100,0
Medeni Durum			
Evli	9	1,5	1,5
Bekar	610	98,5	100,0
Toplam	619	100,0	

Tablo 3.1’de ankete katılan öğrencilerin cinsiyet, uyruk ve medeni duruma göre dağılımları gösterilmektedir. Ankete 311 kadın, 308 erkek katılım sağlamıştır. Katılımcıların %50,2’si kadın katılımcı %49,8’i ise erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Bu oranlar ülkemizin kadın-erkek nüfusuyla paralellik göstermektedir. Ankete katılan öğrencilerin kadın erkek oranlarının birbirine yakın olması araştırmanın sağlığı açısından anlamlıdır. Tabloda katılımcıların %97,3’ü (602) TC uyruklu, %2,7’si (17) ise yabancı uyruklu, öğrencilerin %1,5’i (9) evli, %98,5’inin ise (610) bekar olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 2 Yaşa Göre Frekans ve Yüzde(%) Dağılımlar

Yaş	Frekans	Yüzde(%)	Kümülatif Yüzde
18-20 Yaş	193	31,2	31,2
21-24 Yaş	380	61,4	92,6
25 Yaş Üzeri	46	7,4	100,0
Toplam	619	100,0	

Tablo 3.2’ de ankete katılan öğrencilerin yaşa göre frekans dağılımları görülmektedir. Ankete katılan öğrencilerin çoğunlukla 21-24 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Tabloya göre katılımcıların %63’ü (336) 21-24 yaş aralığında, %29,3’ü (156) 18-20 yaş aralığında ve %7,7’si (41) ise 25 yaş üzeri olan öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 3. 3 Eğitim Görülen Fakülte/Enstitü/Yüksek Okul Göre Frekans ve Yüzde (%) Dağılımlar

Fakülteler	Frekans	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde
Edebiyat Fakültesi	31	5,0	5,0
Eğitim Fakültesi	30	4,8	9,9
Fen Bilimleri Enstitüsü	6	1,0	10,8
Fen Fakültesi	34	5,5	16,3
Güzel Sanatlar Enstitüsü	2	,3	16,6
Güzel Sanatlar Fakültesi	31	5,0	21,6
Hemşirelik Fakültesi	15	2,4	24,1
Hukuk Fakültesi	31	5,0	29,1
İİBF	67	10,8	39,9
İlahiyat Fakültesi	32	5,2	45,1
İletişim Fakültesi	30	4,8	49,9
Kemer Denizcilik Fakültesi	13	2,1	52,0
Mimarlık Fakültesi	32	5,2	57,2
Mühendislik Fakültesi	35	5,7	62,8
Sağlık Bilimleri Fakültesi	21	3,4	66,2
Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu	22	3,6	69,8
Sosyal Bilimler Enstitüsü	12	1,9	71,7
Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu	40	6,5	78,2
Spor Bilimleri Fakültesi	13	2,1	80,3
Su Ürünleri Fakültesi	4	,6	80,9
Tıp Fakültesi	55	8,9	89,8
Turizm Fakültesi	31	5,0	94,8
Ziraat Fakültesi	32	5,2	100,0
Toplam	619	100,0	

Tablo 3.3’te ankete katılan öğrencilerin fakülte/enstitü/yüksekokul frekans dağılımları görülmektedir. Ankete 18 fakülte, 3 enstitü ve 2 meslek yüksekokulundan öğrenciler katılım sağlamıştır. En fazla katılım İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde olup tüm verinin %10,8’ini (67) oluşturmaktadır. Diğer fakültelerin dağılımı tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo 3. 4 Eğitim Görülen Bölüme Göre Frekans ve Yüzde (%) Dağılımları

Bölümler	Frekans	Yüzde(%)	Kümülatif Yüzde
Acil ve İlk Yardım	16	2,6	2,6
Antrenörlük Eğitimi	4	0,6	3,2
Arkeoloji	6	1,0	4,2
Bahçe Bitkileri	5	0,8	5
Bankacılık ve Sigortacılık	1	0,2	5,2
Beslenme ve Diyetetik	8	1,3	6,5
Bilgisayar Mühendisliği	2	0,3	6,8
Biyoloji	8	1,3	8,1
Biyoteknoloji	3	0,5	8,6
Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı	7	1,1	9,7
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	1	0,2	9,9
Çevre Mühendisliği	9	1,5	11,3
Denizcilik İşletmeleri ve Yönetimi	13	2,1	13,4
Ekonometri	6	1,0	14,4
Elektrik-Elektronik Mühendisliği	10	1,6	16,0
Felsefe	1	0,2	16,2
Fen Bilgisi Öğretmenliği	3	0,5	16,6
Fizik	1	0,2	16,8
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	13	2,1	18,9
Fotoğraf	4	0,6	19,5
Gastronomi ve Mutfak Sanatları	14	2,3	21,8
Gazetecilik	13	2,1	23,9
Gıda Mühendisliği	9	1,5	25,4
Grafik Tasarım	10	1,6	27,0
Halkla İlişkiler ve Tanıtım	4	,6	27,6
Hemşirelik	15	2,4	30,0
Hukuk	31	5,0	35,1
İç Mimarlık	5	0,8	35,9
Bölümler	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
İklimlendirme ve Soğutma Teknolojisi	1	0,2	36
İktisat	4	0,6	36,7
İlahiyat	31	5	41,7
İlköğretim Matematik Öğretmenliği	5	0,8	42,5
İngiliz Dili ve Edebiyatı	9	1,3	43,9
İngilizce Öğretmenliği	2	0,3	44,3
İnşaat Mühendisliği	4	0,6	44,9
İşletme	5	0,8	45,7
İşletme Yönetimi	8	1,3	47
Kimya	2	0,3	47,3
Latin Dili ve Edebiyatı	1	0,2	47,5
Makine Mühendisliği	2	0,3	47,8
Maliye	32	5,2	53
Matematik	19	3,1	56,1
Mimarlık	12	1,9	58
Moda ve Tekstil Tasarımı	4	0,6	58,6

Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	11	1,8	60,4
Müzik	3	0,5	60,9
Okul Öncesi Öğretmenliği	5	0,8	61,7
Özel Eğitim Öğretmenliği	7	1,1	62,8
Özel Güvenlik ve Koruma	2	0,3	63,2
Paramedik	4	0,6	63,8
Psikoloji	8	1,3	65,1
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	6	1,0	66,1
Radio TV ve Sinema	14	2,3	68,3
Reklamcılık	3	0,5	68,8
Rekreasyon	3	0,5	69,3
Rekreasyon Yönetimi	3	0,5	69,8
Resim	5	0,8	70,6
Sanat Tarihi	2	0,3	70,9
Seramik	3	0,5	71,4
Sinema ve Televizyon	4	0,6	72,1
Sivil Hava ve Ulaştırma	4	0,6	72,7
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	22	3,6	76,3
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	2	0,3	76,6
Sosyal Politika ve Çalışma İlişkileri	1	0,2	76,7
Sosyoloji	2	0,3	77,1
Spor Yöneticiliği	10	1,6	78,7
Su Ürünleri Mühendisliği	3	0,5	79,2
Şehir ve Bölge Planlama	17	2,7	81,9
Tarım Ekonomisi	1	0,2	82,1
Tarım Makinaları ve Teknolojileri Mühendisliği	1	0,2	82,2
Tarımsal Biyoteknoloji	14	2,3	84,5
Tarla Bitkileri	6	1,0	85,5
Temel İslam Bilimleri	1	0,2	85,6
Tıbbi Görüntüleme	2	0,3	85,9
Tıp	55	8,9	94,8
Turizm İşletmeciliği	4	0,6	95,5
Turizm Rehberliği	10	1,6	97,1
Turizm ve Otel İşletmeciliği	4	0,6	97,7
Türk Dili ve Edebiyatı	4	0,6	98,4
Uluslararası İlişkiler	1	0,2	98,5
Uzay Bilimleri ve Teknolojileri	4	0,6	99,2
Zooteknik	5	0,8	100,0
Toplam	619	100,0	

Tablo 3.4'te öğrencilerin eğitim gördükleri bölüme göre dağılımları görülmektedir. Ankete katılan 16 farklı fakültenin hemen hemen her bölümünden örneklem olduğu tespit edilmiştir. Bu durum kitleden çekilen örneklem yansız (belli bir örneklem büyüklüğüne ulaşmada kitledeki her bireyin örnekleme girebilme olasılığının belli, bağımsız ve eşit olması) ve temsili olduğunu ortaya koymaktadır. Örneklem temsil gücünün yüksek ve yansız olması araştırmadan yapılacak çıkarımların olabildiğince sağlıklı olmasını sağlayacaktır. Tabloda görüldüğü üzere en fazla %5,2 (32) Maliye, %8,9 ile (55) Tıp bölümlerinden katılım sağlanmıştır. Ankete katılan diğer bölümlerin de frekans dağılımları tabloda görülmektedir.

Tablo 3. 5 Öğrenim Türü ve Düzeyine Göre Frekans ve Yüzde (%) Dağılımları

Öğrenim Türü-Düzeyi	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Ön Lisans Örgün	68	11,0	11,0
Lisans Örgün	500	80,8	91,8
Lisans İkinci Öğrenim	28	4,5	96,3
Tezli YL	15	2,4	98,7
Tezsiz YL	1	0,2	98,9
Doktora	7	1,1	100,0
Toplam	619	100,0	

Ankete katılan öğrencilerin öğrenim türü ve düzeyine göre, %80'i lisans örgün (500 öğrenci), %11'i (68) ön lisans örgün, %4,5 (28) lisans ikinci öğrenim, %2,4 (15) tezli yüksek lisans, %1,1 (7 öğrenci) doktora, %0,2 (1 öğrenci) tezsiz yüksek lisans şeklinde dağıldıkları görülmektedir.

Tablo 3. 6 Sınıf Düzeyine Göre Frekans ve Yüzde (%) Dağılımları

Sınıf Düzeyi	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Hazırlık	10	1,6	1,6
1. Sınıf	149	24,1	25,7
2. Sınıf	156	25,2	50,9
3. Sınıf	118	19,1	70,0
4. Sınıf	143	23,1	93,1
4. Sınıf ve üzeri	22	3,6	96,6
Lisansüstü	21	3,4	100,0
Toplam	619	100,0	

Tablo 3.6' da ankete katılan öğrencilerin sınıf düzeyine göre dağılımları yer almaktadır. Öğrenciler öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre %25,2 (136) 2. sınıfta, %24,1 (149) 1. sınıfta, %23,1 (143) 4. sınıfta, %19,1 (118) 3. sınıfta, %3,4 ile (21) lisansüstü düzeyde, %1,6 oranında (10) hazırlık sınıfında, %3,6 oranında (21) 4. sınıf ve üzeri olarak dağılım göstermişlerdir.

Tablo 3. 7 Çalışma Durumu Frekans ve Yüzde (%) Dağılımları

Çalışma Durumu	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	85	13,7	13,7
Hayır	534	86,3	100,0
Toplam	619	100,0	

Ankete katılan öğrencilerin çalışma durumu tablo 3.7' de gösterilmektedir. Buna göre öğrencilerin %86,3'ü (534 kişi) herhangi bir işte çalışmamakta, geriye kalan 85'i ise (%13,7)

herhangi bir işte çalışmaktadır. Tablodan anlaşıldığı üzere öğrencilerin büyük çoğunluğu herhangi bir işte çalışmamaktadır.

Tablo 3. 8 Öğrencilerin Gelir Vergisi Mükellefiyeti Frekans ve Yüzde (%) Dağılımları

GV Mükellefiyet Durumu	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	77	12,4	12,4
Hayır	542	87,6	100,0
Toplam	619	100,0	

Tablo 3.8’de gösterildiği gibi, ankete katılım sağlayan öğrencilerin büyük çoğunluğunun gelir vergisi mükellefi değildir. Öğrencilerin sadece %12,4’ünün (77) gelir vergisi mükellefi iken geriye kalan %87,6’sı (542) ise gelir vergisi mükellefi niteliğine sahip değildir.

3.1.2. Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Ölçeğine İlişkin İfadelerin Frekans Dağılımları

Anket formunda bulunan faktör analizi sonucunda oluşturulan ölçeğe ait ifadelere verilen cevapların frekans ve yüzde dağılımları aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. 9 Vergi Algısına İlişkin Cevapların Frekans ve Yüzde (%) Dağılımları

Vergi bir vatandaşlık görevidir			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	41	6,6	6,6
Katılmıyorum	51	8,2	14,9
Kararsızım	65	10,5	25,4
Katılıyorum	272	43,9	69,3
Kesinlikle Katılıyorum	190	30,7	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	3,83		
Vergi ödemek ahlaki bir sorumluluktur			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	48	7,8	7,8
Katılmıyorum	61	9,9	17,6
Kararsızım	103	16,6	34,2
Katılıyorum	242	39,1	73,3
Kesinlikle Katılıyorum	165	26,7	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	3,67		
Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksayabilir			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	47	7,6	7,6
Katılmıyorum	51	8,2	15,8

Kararsızım	131	21,2	37,0
Katılıyorum	232	37,5	74,5
Kesinlikle Katılıyorum	158	25,5	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	3,65		
Vergi devletin vatandaşlarına sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin ve yaptığı kamu harcamalarının bir karşılığı olarak alınmaktadır			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	46	7,4	7,4
Katılmıyorum	59	9,5	17,0
Kararsızım	89	14,4	31,3
Katılıyorum	263	42,5	73,8
Kesinlikle Katılıyorum	162	26,2	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	3,7		
Devlet daha iyi hizmet sunmak için vergi alır			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	69	11,1	11,1
Katılmıyorum	80	12,9	24,1
Kararsızım	148	23,9	48,0
Katılıyorum	222	35,9	83,8
Kesinlikle Katılıyorum	100	16,2	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	3,3		
Vergi devletle vatandaş arasındaki ekonomik ilişkinin temelidir			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	40	6,5	6,5
Katılmıyorum	59	9,5	16,0
Kararsızım	131	21,2	37,2
Katılıyorum	269	43,5	80,6
Kesinlikle Katılıyorum	120	19,4	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	3,6		

Örnek kitlenin vergiyi nasıl algıladığına ve vergiyi nasıl tanımladığına ilişkin önermelere verdiği cevaplar Tablo 3.9’da sergilenmektedir. Verilen bu cevaplar ışığında Akdeniz Üniversitesi’nde öğrenim gören öğrencilerin büyük çoğunluğunun vergiyi bir vatandaşlık görevi olarak algıladıkları söylenebilir. Konu ile ilgili Karacan (2019) Sakarya ilinde ön lisans öğrencilerinin katılım sağladığı ampirik çalışmasında, öğrencilerin büyük çoğunluğunun vergiyi bir vatandaşlık görevi olarak gördüğü ve vergi skorunun beş üzerinden 3,22 olduğunu tespit etmiştir. Akdeniz Üniversitesinin vergi algılama skoru ise beş üzerinden 3,63 bulunmuştur. Bu bağlamda Akdeniz Üniversitesi öğrencilerinin vergi algısı skorunun daha yüksek düzeyde olduğu ifade edilebilir. Ankete katılım sağlayan öğrencilerin yarısından

fazlası, vergi ödemenin ahlaki bir sorumluluk olduğunu savunmaktadırlar. Bu bağlamda Akdeniz Üniversitesi öğrencilerinin ortalamanın üzerinde vergi ahlakına sahip olduğu tespit edilmiştir. “Vergi devletin vatandaşlarına sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin ve yaptığı kamu harcamalarının bir karşılığı olarak alınmaktadır” önermesine verilen cevaplar ışığında öğrencilerin büyük çoğunluğu vergiyi devletin yapmış olduğu kamu harcamalarının ve kamu hizmetlerinin karşılığı olarak aldığını düşünmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin vergiler ve kamu harcamaları arasında mali bağlantı kurabildikleri söylenebilir. “Devlet daha iyi hizmet sunmak için vergi alır” önermesine verdikleri yanıtlar öğrencilerin yarısını devletin vergiyi daha iyi hizmet sunmak için aldığını düşünseler de aksi yönde fikir beyan edenlerin de olduğu görülmüştür. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun vergiyi devletle vatandaş arasındaki ekonomik ilişkinin temeli olduğunu düşünmektedirler. “Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksayabilir” önermesine verilen yanıtlar, öğrencilerin büyük çoğunluğunun kamu hizmetlerinin sürekliliği için vergilerin ödenmesi gerektiğini düşündüğünü göstermektedir.

Tablo 3. 10 Vergi Bilincine İlişkin Önermelere Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde(%) Dağılımları

Bir mükellef olarak hangi vergileri ne oranda ödediğimi biliyorum			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	110	17,8	17,8
Katılmıyorum	137	22,1	39,9
Kararsızım	194	31,3	71,2
Katılıyorum	112	18,1	89,3
Kesinlikle Katılıyorum	66	10,7	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	2,8		
Ülkemizdeki vergi oranları hakkında yeterli bilgiye sahibim			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	90	14,5	14,5
Katılmıyorum	117	18,9	33,4
Kararsızım	200	32,3	65,8
Katılıyorum	127	20,5	86,3
Kesinlikle Katılıyorum	85	13,7	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	3,00		
Türk vergi sistemi hakkında yeterli bilgiye sahibim			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	91	14,7	14,7
Katılmıyorum	106	17,1	31,8
Kararsızım	213	34,4	66,2
Katılıyorum	147	23,7	90,0
Kesinlikle Katılıyorum	62	10,0	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	2,97		

Katılımcıların vergi bilincine ilişkin önermelere verdiği cevaplar ve ortalamaları Tablo 3.10’da sergilenmektedir. Buna göre öğrenciler “Bir mükellef olarak hangi vergileri ne oranda ödediğimi biliyorum” ifadesi karşısında kararsız kalmaktadır. Ankete katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun hangi vergiyi ne oranda ödediğini bilmediği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin ödediği vergi türleri ve oranları konusunda bilgi sahibi olmadıkları çıkmaktadır. Katılımcılar “Türk Vergi Sistemi hakkında yeterli bilgiye sahibim” önermesine %14,7 oranında (91) “Kesinlikle Katılmıyorum”, %17,1 oranında (106) “Katılmıyorum”, %34,4 oranında (213) “Kararsızım”, %23,7 oranında (147 kişi) “Katılıyorum” ve %10 oranında (62 kişi) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıt vermişlerdir. Verilen cevaplara göre kararsızlarda dahil edildiğinde ankete katılım sağlayan öğrencilerin genel olarak Türk Vergi Sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını söylemek mümkündür. Vergi sistemlerinin yapısını belirlemeye yönelik farklı kurumlar tarafından hazırlanan endekslerde Türk Vergi Sistemindeki karmaşıklığın ileri düzeyde olduğu görülmüştür (Zeren, 2019:162). Bireylerin vergiye uyumunda vergi sistemlerinin yapısı son derece önemli bir unsurdur. Öğrencilerin TVS hakkında yetersiz bilgiye sahip olması vergi sistemimizin bu karmaşıklığından kaynaklanması olası bir durumdur.

Tablo 3. 11 Türk Vergi Sistemine İlişkin Önermelere Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde (%) Dağılımları

Türkiye’de adil bir vergi sistemi olduğunu düşünüyorum			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	376	60,7	60,7
Katılmıyorum	101	16,3	77,1
Kararsızım	90	14,5	91,6
Katılıyorum	27	4,4	96,0
Kesinlikle Katılıyorum	25	4,0	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	1,74		
Ülkemizde yapılan vergi denetimlerinin etkili ve yeterli olduğunu düşünüyorum			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	246	39,7	39,7
Katılmıyorum	159	25,7	65,4
Kararsızım	129	20,8	86,3
Katılıyorum	52	8,4	94,7
Kesinlikle Katılıyorum	33	5,3	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	2,13		
Ödediğim vergilerin doğru kullanıldığından şüphem yoktur			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde

Kesinlikle Katılmıyorum	372	60,1	60,1
Katılmıyorum	80	12,9	73,0
Kararsızım	111	17,9	91,0
Katılıyorum	32	5,2	96,1
Kesinlikle Katılıyorum	24	3,9	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	1,8		
Ödediğim vergilerin tam olarak karşılığını aldığımı düşünüyorum			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	349	56,4	56,4
Katılmıyorum	111	17,9	74,3
Kararsızım	82	13,2	87,6
Katılıyorum	43	6,9	94,5
Kesinlikle Katılıyorum	34	5,5	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	1,87		

Tablo 3.11’de Türk Vergi Sistemi’ne ilişkin öneriler sunulmaktadır. “Türkiye’de adil bir vergi sistemi olduğunu düşünüyorum” önermesine verilen cevaplara göre öğrenciler yüksek oranda bu önermeyi reddetmişlerdir. AÜ öğrencileri Türkiye’de adil bir vergi sistemi olmadığını düşünmektedirler. “Ülkemizde yapılan vergi denetimlerinin etkili ve yeterli olduğunu düşünüyorum” önermesine verilen cevaplar, öğrencilerin çoğunluğunun vergi denetimlerinin yetersiz olduğunu düşündüklerini göstermektedir. “Ödediğim vergilerin doğru kullanıldığından şüphem yoktur” önermesine verilen yanıtlara göre öğrencilerin büyük çoğunluğu ödedikleri vergilerin doğru kullanılmadıklarını düşünmektedir. “Ödediğim vergilerin tam olarak karşılığını aldığımı düşünüyorum” önermesi öğrenciler tarafından yüksek oranda reddedilmiştir. Öğrenciler her ne kadar vergiyi devletin vatandaşlarına sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin ve yaptığı kamu harcamalarının bir karşılığı olarak tanımlasalar da ödedikleri vergilerin yeterli düzeyde karşılığını almadıklarını düşünmektedirler.

Tablo 3. 12 Vergi Seçmen Davranışına İlişkin Önermelere Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde (%) Dağılımları

Bir mükellef olarak vergi yükümü azaltacak partiye oy veririm			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	31	5,0	5,0
Katılmıyorum	53	8,6	13,6
Kararsızım	209	33,8	47,3
Katılıyorum	197	31,8	79,2
Kesinlikle Katılıyorum	129	20,8	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	3,54		

Desteklemediğim siyasi parti vergileri azaltacağını söylerse bu partiye oyumu veririm			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	127	20,5	20,5
Katılmıyorum	85	13,7	34,2
Kararsızım	211	34,1	68,3
Katılıyorum	98	15,8	84,2
Kesinlikle Katılıyorum	98	15,8	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	2,92		

Vergi-seçmen davranışlarına ilişkin verilen cevaplar Tablo 3.12’den izlenebilir. “Bir mükellef olarak vergi yükümü azaltacak partiye oy veririm” önermesi verilen cevaplara göre vergi yükünün öğrencilerin oy tercihleri üzerinde kısmen etkili olduğu söylenebilir. “Desteklemediğim siyasi parti vergileri azaltacağını söylerse bu partiye oyumu veririm” önermesi kısmi bir destek görmüştür. Önermeyi kabul eden öğrenciler azınlıkta kalmışlardır. Bu durumda AÜ öğrencilerinin oy tercihlerini ekonomik değil ideolojik veya sosyo- kültürel olarak belirledikleri söylenebilir.

Tablo 3. 13 Vergi Affı- Kaçaklığa İlişkin Önermelere Verilen Cevapların Frekans ve Yüzde (%) Dağılımları

Vergi afları vergisini ödeyen dürüst mükellefin vergiye karşı tutumunu olumsuz etkiler			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	32	5,2	5,2
Katılmıyorum	40	6,5	11,6
Kararsızım	169	27,3	38,9
Katılıyorum	178	28,8	67,7
Kesinlikle Katılıyorum	200	32,3	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	3,76		
Vergi kaçakçılığının yaygın olması vergi ödeme isteğini azaltır			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	32	5,2	5,2
Katılmıyorum	39	6,3	11,5
Kararsızım	62	10,0	21,5
Katılıyorum	217	35,1	56,5
Kesinlikle Katılıyorum	269	43,5	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	4,05		
Başka mükelleflerin vergi kaırması benim vergiye bakışımı olumsuz etkiler			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	28	4,5	4,5
Katılmıyorum	46	7,4	12,0
Kararsızım	71	11,5	23,4
Katılıyorum	186	30,0	53,5

Kesinlikle Katılıyorum	288	46,5	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	4,06		
Yüksek vergi oranları bireylerin vergi kaçırmasına neden olur			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	36	5,8	5,8
Katılmıyorum	29	4,7	10,5
Kararsızım	102	16,5	27,0
Katılıyorum	193	31,2	58,2
Kesinlikle Katılıyorum	259	41,8	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	3,98		
Vergilerin ne amaçla harcandığını bilmek vergi bilincini artırır			
	Frekans	Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	21	3,4	3,4
Katılmıyorum	13	2,1	5,5
Kararsızım	50	8,1	13,6
Katılıyorum	213	34,4	48,0
Kesinlikle Katılıyorum	322	52,0	100,0
Toplam	619	100,0	
Ortalama	4,3		

Ankete katılan öğrencilerin vergi aflarına ve kaçakçılık faaliyetlerine ilişkin önermelere verdiği cevapların frekans dağılımları Tablo 3.13'ten izlenebilir. “Vergi afları vergisini ödeyen dürüst mükellefin vergiye karşı tutumunu olumsuz etkiler” önermesini öğrencilerin çoğunlukla destekledikleri ortaya çıkmıştır. Vergi afları dürüst mükellefler tarafından vergi kaçırıcılara tanınan ayrıcalık olarak görülmekte ve onların vergiye ilişkin davranışlarını olumsuz etkilemektedir. Nitekim Alkan (2009) yaptığı anket çalışmasında katılımcıların çoğunluğunun vergi aflarının vergi ödevini yerine getirilmesinde olumsuz bir uygulama olduğunu düşündüklerini tespit etmiştir. Bu bağlamda katılımcıların önermeyi desteklemesi literatürde vergi aflarına ilişkin savı desteklemektedir. “Vergilerin ne amaçla harcandığını bilmek vergi bilincini artırır” önermesine verilen cevaplara göre, öğrencilerin büyük çoğunluğu vergilerin ne için kullanıldığının bilinmesi durumunda bireylerin vergi bilincinin artacağını savunmaktadırlar. “Vergi kaçakçılığının yaygın olması vergi ödeme isteğini azaltır” önermesine verilen yanıtlar öğrencilerin çoğunlukla vergi kaçakçılığının yaygın olmasının vergiye uyumu azaltacağını düşündüklerini göstermektedir. Şöyle ki, bir ülkede vergi kaçakçılığının yaygın olması ekonomik etkinlikten sapmalara yol açmakta, vergilemede adalet duygusunu zedelemekte ve cezaların yetersiz kalması durumunda vergiye gönüllü uyum gösteren mükellefin vergiye ilişkin davranışları üzerinde olumsuz etkiler

yaratmaktadır. Önermeye verilen cevapların dağılımı literatürde açıklanan, vergi kaçakçılığının yaygınlaşması nedeniyle ortaya çıkacak olumsuz etkilerle uyum göstermektedir. “Başka mükelleflerin vergi kaçırmaması benim vergiye bakışımı olumsuz etkiler” önermesi öğrenciler tarafından yüksek oranda desteklenmektedir. “Yüksek vergi oranları bireylerin vergi kaçırmamasına neden olur” önermesi öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından onaylanmaktadır. Öğrencilerin yüksek vergi oranlarına karşı bu tutumu, vergiye karşı tutum ve davranışları etkileyen dışsal faktörlerden vergilerin yapısının (oranı, sayısı, miktarı vb.) vergi yaklaşımına etkileri noktasında anlam kazanmaktadır. Vergi oranlarının yüksek olması durumunda subjektif vergi yükü (vergi tazyiki) artmakta ve buna bağlı olarak vergi uyumu ve vergi bilinci üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.

3.1.3. Vergiye İlişkin Önermelere Verilen Cevapların Yorumlanması

Anket formunda yer alan ve ölçeğe dahil edilmeyen ifadelere verilen cevapların frekans ve yüzde dağılımlarının yorumlanması araştırmaya katkı sağlayacaktır. İfadelere verilen cevapların dağılımları aşağıda verilmiş ve yorumlanmıştır.

Öğrenciler “vergi karşılıksız ve zorunlu yapılan bir ödemedir” önermesine ilişkin fikirlerini %21,2 oranında (131) “Kesinlikle Katılmıyorum”, %17,9 oranında (111) “Katılmıyorum”, %17 oranında (105) “Kararsızım”, %25,7 oranında (159) “Katılmıyorum”, %18,3 oranında (113) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde beyan etmişlerdir. Buna göre öğrenciler genel olarak vergiyi karşılıksız ve zorunlu bir ödeme olarak değerlendirmemektedirler. Öğrenciler “Bir mükellef olarak hangi vergileri ne oranda ödediğimi biliyorum” ifadesine %17,8 oranında (110) “Kesinlikle Katılmıyorum”, % 22,1 oranında (137) “Katılmıyorum”, %31,3 oranında (194) “Kararsızım”, %18,1 oranında (112) “Katılıyorum”, %10,7 oranında (66) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıtlamıştır. Verilen cevaplara göre kararsızları da değerlendirdiğimizde ankete katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun hangi vergiyi ne oranda ödediğini bilmediği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin ödediği vergi türleri ve oranları konusunda bilgi sahibi olmadıkları ortaya çıkmıştır. Katılımcılar “Vatandaş olarak vergi ödediğim için gurur duyuyorum” önermesine ilişkin %23,6 oranında (146) “Kesinlikle Katılmıyorum”, %17,6 oranında (109) “Katılmıyorum”, %32,1 oranında (199) “Kararsızım”, %19,2 oranında (119) “Katılıyorum”, %7,4 oranında (46) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıt vermişlerdir. Bu yanıtlar ışığında AÜ öğrencilerinin vergi ahlak düzeylerinin düşük olduğunu söylemek mümkündür. Bir önceki başlıkta “Vergi ödemek ahlaki bir sorumluluktur” önermesine verilen cevaplar ışığında öğrencilerin vergi ödemeyi ahlakla ilişkilendirdiği ortaya çıkmasına rağmen vergi ödediği için

gurur duyan öğrencilerin azınlıkta kalması çelişkili bir durumdur. Bu durum öğrencilerin teorik olarak vergi ödemeyi ahlaki bir sorumluluk olarak algıladığı ancak uygulamada vergi ödemekten memnun olmadığı şeklinde açıklanabilir. Vergi bireylerin harcanabilir gelirlerini azaltan bir olgudur dolayısıyla öğrencilerin vergiye karşı bu tutumu rasyonel birey davranıştır. Katılımcılar “Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksayabilir” önermesine %7,6 oranında (47) “Kesinlikle Katılmıyorum”, %8,2 oranında (51) “Katılmıyorum”, %21,2 oranında (131) “Kararsızım”, %37,5 oranında (232) “Katılıyorum”, %25,5 oranında (158) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıtlamıştır. Bu yanıtlara göre öğrencilerin büyük çoğunluğu kamu hizmetlerinin sürekliliği için vergilerin ödenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu bağlamda öğrencilerin verginin gerekliliği konusunda bilinçli oldukları söylenebilir. Katılımcılar “Bir harcama yaparken kendimi vergi ödemiş gibi hissetmiyorum” önermesine %43,1 oranında (267) “Kesinlikle Katılmıyorum”, %18,4 oranında (114) “Katılmıyorum”, %11,6 oranında (72) “Kararsızım”, %11,8 oranında (73) “Katılıyorum”, %15 oranında (93) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde yanıt vermişlerdir. Harcamalar (tüketim) üzerinden alınan vergilere dolaylı vergiler denilmektedir. Ülkemizde uygulanan vergilerin özellikle harcama vergileri fiyatın içine gizlenen (KDV, ÖTV vb.) mali anesteziye uygun dolaylı vergilerden oluştuğu bilinmektedir. Buna rağmen öğrenciler verdikleri cevaplarla harcama yaparken vergi yükünü hissettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar “Yüksek oranlarda vergi ödediğimi düşünüyorum” önermesine %7,8 oranında (48) “Kesinlikle Katılmıyorum”, %3,4 oranında (21) “Katılmıyorum”, %14,5 oranında (90) “Kararsızım”, %19,7 oranında (122) “Katılıyorum”, %54,6 oranında (338) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. Bu yanıtlara göre öğrenciler ülkemizde uygulanan vergi oranlarının yüksek olduğunu düşünmektedirler. Yüksek vergi oranları bireylerin vergiye karşı davranışları olumsuz etkileyerek vergiye gönüllü uyumu azaltmaktadır. “Bugün ödenen vergiler gelecek nesillerin borç ve vergi yükünü azaltabilir” önermesine öğrenciler %23,9 oranında (148) “Kesinlikle Katılmıyorum”, %21,8 oranında (135) “Katılmıyorum”, %29,1 oranında (180) “Kararsızım”, %16,8 oranında (104) “Katılıyorum” ve %8,4 oranında (52) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıt vermişlerdir. Verilen yanıtlar ışığında öğrencilerin çoğunluğunun bugün ödenen vergilerin gelecek nesillerin borç ve vergi yükünü azaltmayacağını düşünmektedirler. Devlet bazı dönemlerde vergi kayıplarından doğan finansman ihtiyacının gidermek için iç kaynaklara başvurabilmektedir. Fakat devletin ihtiyaç duyduğu finansmanın iç kaynakları aşması veya iç kaynaklardan borçlanması halinde bazı ekonomik dengesizlikler ortaya çıkarabildiği için bu durumda dış borçlanmaya başvurabilmektedir. Devlet borçlanmaya başvurarak uzun süreli borç ve faiz yüküne girebilmekte, şöyle ki bu borçlar gelecek nesillere aktarılabilir.

Öğrencilerin söz konusu önermeye katılmaması bugün ödenmeyen vergilerin gelecek nesillere aktarılabilceğini öngöremediğini göstermektedir. Katılımcılar “Savaş, salgın hastalıklar, deprem vb. olağanüstü durumlarda vergi ödeme isteğim artar” ifadesine %15 oranında (93) “Kesinlikle Katılmıyorum”, % 17,6 oranında (109) “Katılmıyorum”, %30 oranında (186) “Kararsızım”, %25,5 oranında (158) “Katılıyorum” ve %11,8 oranında (73) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde cevaplamışlardır. Buna göre öğrencilerin olağanüstü durumlarda vergi ödeme istekleri artmakta fakat kararsızların ve katılmayanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Katılımcılar “Ülkemizde vergi bilincinin düşük olduğunu düşünüyorum” ifadesine %41,8 oranında (259) “Kesinlikle Katılıyorum”, %28,4 oranında (176) “Katılıyorum”, %18,1 oranında (112) “Kararsızım”, %5 oranında (31) “Katılmıyorum” ve %6,6 oranında (41) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde yanıt vermişlerdir. Bu yanıtlara göre araştırmaya katılan AÜ öğrencilerinin büyük çoğunluğunu ülkemizde vergi bilincinin düşük olduğunu düşünmektedirler. Katılımcılar “Bireyler ödedikleri vergilerin nereye harcandığını ayrıntılı bilseler daha fazla vergi öderler.” ifadesine %29,3 oranında (156) “Katılıyorum”, %15,2 oranında (81) “Kesinlikle Katılıyorum”, %27,4 oranında (146) “Kararsızım”, %12,9 oranında (69) “Katılmıyorum” ve %15,2 oranında (81) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. Bu yanıtlara göre öğrenciler toplanan vergilerin nasıl ve nerelerde kullanıldığını bilmeleri halinde vergiye uyumlarının artacağına önemli bir oranda destek vermişlerdir. Ülkemizde vergi bilincinin artırılması için okullarda yoğunlukla vergi haftası etkinliklerinde vergi eğitimi verilmektedir. Bu uygulamanın faydalı olup olmayacağını test etmek için öğrencilere “Vergi bilincinin artırılması için okullarda vergi eğitimi verilmelidir” önermesine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Öğrenciler önermeye %33,1 oranında (205) “Kesinlikle Katılıyorum”, %36,7 oranında (227) “Katılıyorum”, %18,9 oranında (117) “Kararsızım”, %6,1 oranında (38) “Katılmıyorum” ve %5,2 oranında (32) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde yanıt vermiştir. Bu yanıtlar doğrultusunda öğrencilerin büyük çoğunluğu vergi bilincinin artırılması için okullarda vergi eğitimi verilmesini desteklemişlerdir.

Katılımcılar “Toplumun eğitim, kültür ve gelir düzeyinin artması vergi bilincini artırır.” önermesine %27,9 oranında (173) “Kesinlikle Katılıyorum”, %42,5 oranında (263) “Katılıyorum”, %17,3 oranında (107) “Kararsızım”, %7,6 oranında (47) “Katılmıyorum”, %4,7 oranında (29) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. Bu yanıtlar ışığında ankete katılan öğrenciler önermeyi büyük oranda savunmaktadırlar. Öğrenciler toplumun eğitim, kültür ve gelir düzeylerinin artmasıyla vergi bilinçlerinin artacağını düşünmektedirler. Bu önermeye verilen cevaplar bir önceki önermeden çıkan bulguları destekler niteliktedir.

Dolayısıyla ankete verilen cevapların aralarında korelasyon olan önermelerin cevaplarıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Vergi bireylerin kullanılabılır gelirlerini azaltan ödemelerdir. Öğrencilerin ödedikleri vergilerin farkında olup olmadıklarını tespit etmek için onlara “Aylık gelirinizin ne kadarı vergiye gidiyor?” sorusu sorulmuştur. Verilen yanıtlar, öğrencilerin yarısının aylık gelirlerinin ne kadarını vergi olarak ödediklerini yaklaşık olarak bildiklerini, diğer yarısının ise bilmedikleri göstermektedir. Katılımcılar “Ülkemizde vergi, ödeme gücü olan herkesten alınmaktadır.” önermesine %18,3 oranında (113) “Kesinlikle Katılıyorum”, %27,8 oranında (172) “Katılıyorum”, %22,5 oranında (139) “Kararsızım”, %11,6 oranında (72) “Katılmıyorum” ve %19,9 oranında (123) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. Buna göre öğrencilerin yaklaşık olarak yarısı önermeyi kabul ederken diğerleri önermeyi desteklemediklerini beyan etmişlerdir. “Desteklediğim siyasi partinin ekonomik ve mali politikalarını öğrenmek isterim” önermesine %44,7 oranında (277) “Kesinlikle Katılıyorum”, %38,6 (239) “Katılıyorum”, %10,2 (63) “Kararsızım”, %2,9 (18) “Katılmıyorum” ve %3,6 (22) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde cevap verilmiştir. Buna göre katılımcıların çok yüksek oranda önermeyi destekledikleri görülmektedir. Dolayısıyla AÜ öğrencilerinin desteklediği siyasi partinin ekonomik ve mali politikalarını öğrenmek istemeleri, öğrencilerin vergi politikalarının siyasi iktidarı denetleme aracı olarak değerlendirmesi olarak açıklanabilir. “Desteklediğim siyasi parti vergileri artıracığını söylerse, yine de aynı partiye oy veririm” önermesine verilen yanıtlar %37,5 oranında (232) “Kesinlikle Katılmıyorum”, %18,9 oranında (117) “Katılmıyorum”, %31,7 oranında (196) “Kararsızım”, %7,1 oranında (37) “Katılıyorum” ve %4,8 oranında (30) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde dağılım göstermektedir. Verilen cevaplar doğrultusunda katılımcıların azımsanmayacak kısmı kararsız kalırken, yaklaşık yarısı vergilerin arttırılması nedeniyle oy tercihlerinin değişebileceğini açıklamışlardır. “Vergi oranları düşürülürse bireylerin vergi ödeme isteği artar” önermesini %38,9 oranında (241) “Kesinlikle Katılıyorum”, %32,6 oranında (202) “Katılıyorum”, %18,9 oranında (117) “Kararsızım”, %6 oranında (37) “Katılmıyorum”, %3,6 oranında (22) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde cevaplamıştır. Verilen cevaplara göre öğrencilerin büyük çoğunluğunun önermeyi destekledikleri ortaya çıkmıştır. Literatürde vergi oranlarının vergiye uyum üzerindeki etkisini kanıtlayan birçok ampirik çalışmanın olması öğrencilerin verdiği cevapları destekler niteliktedir. Bu durum araştırmanın literatürde bulunan ampirik çalışmaların sonuçlarıyla paralellik göstermesi açısından anlamlı olmaktadır.

Katılımcılar “Vergi ödeme ile demokrasi arasında bir ilişki olduğunu düşünüyorum.” önermesine 216 kişi (%34,9) “Kararsızım”, 174 kişi (%28,1) “Katılıyorum”, 105 kişi (%17)

“Kesinlikle Katılıyorum”, 60 kişi (10,3) “Katılmıyorum”, 60 kişi (%9,7) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. Buna göre öğrencilerin bir kısmı bu konuda kararsız kalırken belli oranda desteklemişlerdir. Önermeyi reddedenler azınlıkta kalmıştır. Dolayısıyla öğrencilerin yaklaşık %35’inin bu önermeyi desteklediklerini söylemek mümkündür. Katılımcılar “Vergi aflarının sıkça uygulanması vergi ödeme isteğini olumsuz etkiler” önermesine %6,6 oranında (41) “Kesinlikle Katılıyorum”, %7,6 oranında (47) “Katılmıyorum”, %23,7 oranında (147) “Kararsızım”, %33,4 oranında (207) “Katılıyorum” ve %28,6 oranında (177) “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde yanıtlamışlardır. Verilen yanıtlar doğrultusunda öğrencilerin %60’ı sık uygulanan vergi aflarının vergiye uyumu azalttığını düşünmektedirler. Vergi aflarına sıkça başvurulması mükelleflerde af beklentisi oluşturarak verginin zamanında ödenmemesine ve vergi kayıplarına neden olmaktadır. Katılımcılardan elde edilen bulgular vergi aflarının sonuçlarına ilişkin genel kabul görmüş etkilerle paralellik göstermektedir. Ankete katılım sağlayan öğrenciler “Vergi kaçırırsam ve bunu yakın çevrem öğrense çok utanırım” önermesine %31,8 oranında (197) “Kesinlikle Katılıyorum”, %27 oranında (167) “Katılıyorum”, %17,3 oranında (107) “Kararsızım”, %12 oranında (74) “Katılmıyorum” ve %12 oranında (74) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde yanıt vermişlerdir. Bu yanıtlara göre katılımcı öğrencilerin yarısı vergi kaçırmanın utanılacak bir davranış olduğunu düşünmektedirler. Bu durumda önermeye verilen cevaplar Dünya Değerler Anketi verileriyle kısmen benzerlik göstermektedir. Dünya Değerler Anketi verilerine göre Türkiye 1,3 düzeyinde vergi ahlakına sahiptir ve Türkiye’deki vergi ahlak düzeyi araştırmaya katılan ülkelere göre yüksek düzeydedir. Ancak yine Dünya Değerler anketine göre Türkiye’de yüksek vergi ahlakına sahip diğer ülkelere nazaran çok yüksek düzeyde kayıt dışı ekonomi mevcuttur. Bu durum kayıt dışı ekonomi ve vergi ahlakı arasında negatif yönlü korelasyon olduğu yönündeki genel teori ile çelişmektedir (Teyyare ve Kumbaşı, 2016:10). Katılımcıların “Vergi kaçakçılığının önlenmesi için denetim ve cezaların daha ağır olması gerektiğini düşünüyorum” önermesine verdiği yanıtlar %38,6 oranında (239) “Kesinlikle Katılıyorum”, %31 oranında (192) “Katılıyorum”, %16,6 oranında (103) “Kararsızım”, %7,1 oranında (44) “Katılmıyorum” ve %6,6 oranında (41) “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde dağılım göstermiştir. Verilen yanıtlara göre öğrencilerin çoğunluğu önermeye destek vermişlerdir. Dolayısıyla katılımcı öğrenciler vergi kaçakçılığına ilişkin denetim ve cezaların yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Bu konuda yapılan ampirik çalışmaların sonuçları öğrencilerin verdiği yanıtlarla paralellik göstermektedir. Şöyle ki; Çelebi vd. (2019) Manisa’da 505 mükellefin katılım sağladığı araştırmada katılımcıların %52’si vergi kaçakçılığının önlenmesinde cezaların yeterince caydırıcı olmadıklarını beyan etmişlerdir.

3.1.4. Çapraz Dağılım Analizleri

Çalışmanın bu kısmında ölçeğe ait alt boyutların öğrencilerin bazı demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı test edilecektir. Kararlaştırılan demografik özelliklere göre grup sayıları dikkate alınarak ilgili testler yapılmıştır. Çalışmada parametrik ve parametrik olmayan testlere başvurulmuştur. Parametrik olmayan testler varsayımların (homojenlik, normallik) sağlanmadığı durumda kullanılmıştır.

3.1.4.1. Bağımsız t Testi ile Elde Edilen Bulgular

Çalışmanın bu kısmında gruplandırılmış anket sorularının bağımsız t testinden elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Bağımsız t testi parametrik bir test olduğundan normallik varsayımına sahiptir. Örneklem sayısı $n > 30$ olduğundan grupların normallik varsayımı asimptotik olarak sağlanmaktadır. Varyansların homojenliği için $P > 0,05$ eşitliğinin sağlanması gerekmektedir. Grup varyanslarının eşit olmadığı durumlarda ($P < 0,05$) ilgili değerler alınmıştır.

Tablo 3. 14 Vergi Algısının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Erkek	308	3,65	0,93	0,043	0,618**	0,537*
Kadın	311	3,61	0,79			
*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=6,150, P=0,013						

Hipotez 1: Kadın ve erkek öğrencilerin vergi algısı ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{kadın} - \mu_{erkek} = 0$$

$$H_1: \mu_{kadın} - \mu_{erkek} \neq 0$$

Vergi algısının cinsiyete göre karşılaştırılması tablodaki gibidir. Buna göre Significant (P) değeri $P > 0,05$ olduğundan cinsiyete göre vergi algısı önermelerine verilen cevapların ortalamaları arasındaki farkın sıfıra eşit olduğu yokluk hipotezi (H_0) 0,05 yanılma düzeyinde kabul edilmiştir. Yani kadın ve erkek vergi algısı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Kadın ve erkek öğrencilerin olumlu bir vergi algısına sahip oldukları görülmektedir. Konu ile ilgili literatürde benzer ve farklı sonuçlar elde eden çalışmalar bulunmaktadır. Alkan (2009) Zonguldak ilinde mükellefler davranışlarını araştırdığı yüksek

lisans çalışmasında vergi algılamada cinsiyete göre bir farklılık olmadığını tespit etmiştir. Ömürbek vd., (2007) yaptıkları çalışmada ise erkek öğrencilerin vergiyi daha olumlu algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3. 15 Vergi Bilincinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Erkek	308	3,01	1,083	0,17	2,176**	0,030*
Kadın	311	2,84	0,921			
*:05 yanılma düzeyinde anlamlıdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=7,981, P=0,005						

Hipotez 2: Kadın ve erkek öğrencilerin vergi bilinci ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{kadın} - \mu_{erkek} = 0$$

$$H_1: \mu_{kadın} - \mu_{erkek} \neq 0$$

Öğrencilerin vergi bilincinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız iki örneklem t testi ile test edilmiştir. Yapılan testin sonuçlarına göre $P < 0,05$ olduğundan kadın ve erkek öğrencilerin vergi bilinci ortalamalarının eşit olduğu yokluk hipotezi (**H0**) 0,05 yanılma düzeyinde reddedilerek alternatif hipotez (**H1**) hipotez kabul edilmiştir. Yani kadın ve erkek öğrencilerin vergi bilinci arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin vergi bilinç düzeyleri daha yüksektir. Konu ile ilgili Ömürbek vd.(2007), Gürçam ve Moç (2019) çalışmalarında erkeklerin vergi bilinç düzeylerinin kadınlardan daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bu bağlamda elde edilen bulgular çalışmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Tablo 3. 16 Türk Vergi Sistemine Bakışın Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Erkek	308	1,83	0,922	-0,102	-1,443**	0,150*
Kadın	311	1,93	0,834			
*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=0,945, P=0,331						

Hipotez 3: Kadın ve erkek öğrencilerin Türk Vergi Sistemine bakış ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{kadın} - \mu_{erkek} = 0$$

$$H_1: \mu_{kadın} - \mu_{erkek} \neq 0$$

Türk vergi sistemine bakışın kadın ve erkek öğrenciler arasında farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız iki örneklem t testi ile test edilmiştir. Yapılan testin sonuçlarına göre $P < 0,05$ eşitliği sağlanamadığından ($P = 0,150 > 0,05$) kadın ve erkek ortalamalarının eşitliğini ifade eden eşit olduğu yokluk hipotezi 0,05 yanılma düzeyinde kabul edilerek Türk vergi sistemine ilişkin tutumda kadın erkek arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. H_0 kabul, H_1 red.

Tablo 3. 17 Vergi affi-Kaçakçılığa İlişkin Tutumun Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Erkek	308	4,09	0,808	0,119	0,136**	0,055*
Kadın	311	3,97	0,743			
*:05 yanılma düzeyinde anlamlıdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=2,233, P=0,136						

Hipotez 4: Kadın ve erkek öğrencilerin vergi affi-kaçakçılığa ilişkin tutumun ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{kadın} - \mu_{erkek} = 0$$

$$H_1: \mu_{kadın} - \mu_{erkek} \neq 0$$

Vergi affi-kaçakçılığa ilişkin tutumun cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı Bağımsız Tek örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Tablo 3.17’de görüldüğü üzere $P < 0,05$ eşitliği sağlandığı için yokluk hipotezi kabul edilememiştir. Yani vergi affi-kaçakçılık tutumunda kadın ve erkek öğrencilerin ortalamaları arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar vardır. Erkek öğrenciler vergi affi ve kaçakçılığın vergiye ilişkin davranışları olumsuz etkileyeceğini kadınlardan daha fazla desteklemişlerdir. H_0 red, H_1 kabul edilmiştir. Akdeniz Üniversitesi öğrencilerinin vergi affi ve kaçakçılığa genel olarak olumsuz tutum sergiledikleri görülmüştür. Aydemir (2013) çalışmasında Akdeniz Üniversitesi öğrencilerinin vergi aflarının vergisini ödeyen dürüst mükelleflere haksızlık olduğunu düşündüklerini tespit etmiştir. Diğer taraftan Sağlam (2013), Cansız (2006), Altun vd. (2017), Yenigün (2017), Çoban (2004) çalışmalarında vergi aflarının

vergiye ilişkin etkilerine yönelik benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Bu bağlamda çalışmanın sonuçları literatürdeki çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Tablo 3. 18 Vergi- Seçmen Davranışına İlişkin Tutumun Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Cinsiyet	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Erkek	308	3,33	1,044	0,019	2,344**	0,019*
Kadın	311	3,14	0,949			
*:05 yanılma düzeyinde anlamlıdır.						
**: Bağımsız iki örneklem test istatistiği						
Varyansların homojenliği için; F=3,387, P=0,066						

Hipotez 5: Kadın ve erkek öğrencilerin vergi affı-kaçakçılığa ilişkin tutumun ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H0: \mu_{kadın} - \mu_{erkek} = 0$$

$$H1: \mu_{kadın} - \mu_{erkek} \neq 0$$

Vergi- seçmen davranışına ilişkin tutumların cinsiyete göre farklılaştığı Tablo 3.18’de görülmektedir. Yapılan analizin sonuçlarına göre $P < 0,05$ ($0,019 < 0,05$) olduğundan kadın ve erkek öğrencilerin vergi-seçmen davranışlarına ilişkin ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu ifade eden alternatif hipotez (**H1**) kabul edilmiştir. Erkek öğrenciler vergi oranlarının azaltılması durumunda oy tercihlerinin değişebileceğine kadın öğrencilerden daha fazla destek vermişlerdir. H0 red, H1 kabul edilmiştir.

Tablo 3. 19 Vergi Algısının Gelir Vergisi Mükellefiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması

Gelir Vergisi Mükellefiyeti	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Evet	77	3,44	0,96	-0,21	-1,987**	0,047*
Hayır	542	3,65	0,853			
*:05 yanılma düzeyinde anlamlıdır.						
**: Bağımsız iki örneklem test istatistiği						
Varyansların homojenliği için; F=2,577, P=0,109						

Hipotez 6: Gelir vergisi mükellefi olan ve olmayan öğrencilerin vergi algısı ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H0: \mu_{GVMolanlar} - \mu_{GVMolmayanlar} = 0$$

$$H1: \mu_{GVMolanlar} - \mu_{GVMolmayanlar} \neq 0$$

Gelir vergisi mükellefi olan ve olmayan öğrencilerin vergi algısı ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Bağımsız t-testi ile test edilmiştir. Testin sonuçları Tablo 3.19’da görülmektedir. Buna göre öğrencilerin vergi algısının GV mükellefiyet durumlarına göre farklılaşmaktadır. $P < 0,05$ ($0,047 < 0,05$) eşitliği sağlandığından **H0** red, **H1** kabul edilmiştir. Öğrencilerin genel olarak vergi algısının yüksek olduğu ancak GV mükellefi olmayan öğrencilerin olmayanlara göre daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. 20 Vergi Bilincinin Gelir Vergisi Mükellefiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması

Gelir Vergisi Mükellefiyeti	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Evet	77	3,03	1,022	0,119	0,973**	0,331*
Hayır	542	2,91	1,006			
*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır.						
**: Bağımsız iki örneklem test istatistiği						
Varyansların homojenliği için; F=0,201, P=0,654						

Hipotez 7: Gelir vergisi mükellefi olan ve olmayan öğrencilerin vergi bilinci ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H0: \mu_{GVMolanlar} - \mu_{GVMolmayanlar} = 0$$

$$H1: \mu_{GVMolanlar} - \mu_{GVMolmayanlar} \neq 0$$

Öğrencilerin GV mükellefiyet durumlarına göre vergi bilinç düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. $P < 0,05$ eşitliği sağlanamadığından **H0** kabul **H1** reddedilmiştir.

Tablo 3. 21 Türk Vergi Sistemine Bakışın Gelir Vergisi Mükellefiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması

Gelir Vergisi Mükellefiyeti	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	T	P
Evet	77	1,88	0,989	0,000	0,007**	0,994*
Hayır	542	1,88	0,864			
*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=2,834, P=0,093						

Hipotez 8: Gelir vergisi mükellefi olan ve olmayan öğrencilerin Türk Vergi Sistemine ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{GVM \text{ olanlar}} - \mu_{GVM \text{ olmayanlar}} = 0$$

$$H_1: \mu_{GVM \text{ olanlar}} - \mu_{GVM \text{ olmayanlar}} \neq 0$$

TVS'ye ilişkin bakışın GV mükellefiyet durumuna göre farklılaşmadığı Tablo 3.21'de ($P > 0,05$) görülmektedir. H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir. Öğrencilerin TVS'ne ilişkin skorlarının çok düşük düzeyde olduğu görülmüştür. AÜ öğrencileri Türk Vergi Sisteminin adaletsiz olduğunu, toplanan vergilerin doğru kullanılmadığını, vergi denetimlerinin etkili ve yeterli olmadığını düşündükleri ve vergilerle aldıkları kamu hizmetleri arasında mali bağlantı kuramadıkları analiz edilmiştir. TVS'ye ilişkin yapılan çalışmalarda Çiçek (2006) İstanbul ilinde vergi mükelleflerinin vergi adaletinin olmadığını, Çoban (2004) Denizli ilinde mükelleflerin vergi sistemini adaletsiz gördüklerini, Sağlam (2013) Hitit Üniversitesinde öğrencilerin vergi sisteminin adil olmadığını düşündüklerini ortaya koyarak benzer sonuçlar elde etmişlerdir.

Tablo 3. 22 Vergi Affi-Kaçakçılığa İlişkin Tutumun Gelir Vergisi Mükellefiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması

Gelir Vergisi Mükellefiyeti	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Evet	77	3,74	0,938	-0,325	-3,467**	0,001*
Hayır	542	4,07	0,745			
*:05 yanılma düzeyinde anlamlıdır.						
**: Bağımsız iki örneklem test istatistiği						
Varyansların homojenliği için; F=2,932, P=0,087						

Hipotez 9: Gelir vergisi mükellefi olan ve olmayan öğrencilerin vergi affi-kaçakçılığa ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{GVM \text{ olanlar}} - \mu_{GVM \text{ olmayanlar}} = 0$$

$$H_1: \mu_{GVM \text{ olanlar}} - \mu_{GVM \text{ olmayanlar}} \neq 0$$

Öğrencilerin vergi affi ve kaçakçılığa ilişkin tutumlarının GV mükellefiyet durumlarına göre farklılaştığı Tablo 3.22'den anlaşılmaktadır. Testin sonuçlarına göre $P < 0,05$ ($0,001 < 0,05$) olduğundan H_0 red, H_1 kabul edilmiştir. Yani öğrencilerin GV mükellefiyet durumlarına göre vergi affi-kaçakçılığa ilişkin tutumları arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Gelir vergisi mükellefi olmayan öğrencilerin vergi afları ve kaçakçılığın vergiye ilişkin tutumları olumsuz etkilediğini GV mükellefi olanlara göre daha çok desteklemişlerdir.

Tablo 3. 23 Vergi- Seçmen Davranışına İlişkin Tutumun Gelir Vergisi Mükellefiyet Durumuna Göre Karşılaştırılması

Gelir Vergisi Mükellefiyeti	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Evet	77	3,27	0,905	0,039	0,322**	0,747*
Hayır	542	3,22	1,015			

*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır.
 **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği
 Varyansların homojenliği için; F=1,937, P=0,164

Hipotez 10: Gelir vergisi mükellefi olan ve olmayan öğrencilerin vergi- seçmen davranışına ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{GVMolanlar} - \mu_{GVMolmayanlar} = 0$$

$$H_1: \mu_{GVMolanlar} - \mu_{GVMolmayanlar} \neq 0$$

Tablo 3.23'te vergi-seçmen davranışlarının GV mükellefiyet durumuna göre farklılaşmadığı ($P=0,747>0,05$) görülmektedir. H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir. Öğrencilerin vergi-seçmen davranışlarına ilişkin skorlarının ortalamasının üzerinde olduğu, vergi oranlarının azaltılması durumunda oy tercihlerinin değişebileceği ve vergi yükünü azaltacak partiye oy verecekleri tespit edilmiştir.

Tablo 3. 24 Vergi Algısının Öğrencilerin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Çalışma Durumu	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Evet	85	3,59	0,919	-0,41	-0,409**	0,683*
Hayır	534	3,63	0,862			

*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır.
 **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği
 Varyansların homojenliği için; F=1,196, P=0,275

Hipotez 11: Çalışan ve çalışmayan öğrencilerin vergi algısı ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{Çalışan} - \mu_{Çalışmayan} = 0$$

$$H_1: \mu_{Çalışan} - \mu_{Çalışmayan} \neq 0$$

Tablo 3.24'de öğrencilerin vergi algısının çalışma durumuna göre farklılaşmadığı ($P=0,683>0,05$) görülmektedir. H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir. Yani çalışan ve çalışmayan

öğrencilerin vergi algısı ortalamaları arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3. 25 Vergi Bilincinin Öğrencilerin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Çalışma Durumu	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Evet	85	3,13	1,030	0,235	2,006**	0,045*
Hayır	534	2,89	1,002			
*:05 yanılma düzeyinde anlamlıdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=0,003, P=0,959						

Hipotez 12: Çalışan ve çalışmayan öğrencilerin vergi bilinci ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{\text{Çalışan}} - \mu_{\text{Çalışmayan}} = 0$$

$$H_1: \mu_{\text{Çalışan}} - \mu_{\text{Çalışmayan}} \neq 0$$

Katılımcı öğrencilerin vergi bilincine ait ortalamalarının herhangi bir işte çalışan ya da çalışmayan öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. $P=0,005 < 0,05$ eşitliği sağlandığı için herhangi bir işte çalışan ya da çalışmayan öğrencilerin vergi bilinç düzeyleri arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Herhangi bir işte çalışan öğrencilerin vergi bilinç düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. H_0 red, H_1 kabul.

Tablo 3. 26 Türk Vergi Sistemine Bakışın Öğrencilerin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Çalışma Durumu	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Evet	85	1,86	1,029	-0,024	-0,210**	0,834*
Hayır	534	1,89	0,855			
*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=4,886, P=0,027						

Hipotez 13: Çalışan ve çalışmayan öğrencilerin Türk Vergi Sistemine bakışı arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{\text{Çalışan}} - \mu_{\text{Çalışmayan}} = 0$$

$$H_1: \mu_{\text{Çalışan}} - \mu_{\text{Çalışmayan}} \neq 0$$

Tablo 3.26'da öğrencilerin TVS'ye ilişkin tutumunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($P=0,834 > 0,05$) tespit edilmiştir. H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir.

Tablo 3. 27 Vergi Affi-Kaçakçılığa İlişkin Tutumun Öğrencilerin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Çalışma Durumu	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Evet	85	4,12	0,684	0,108	1,196**	0,232*
Hayır	534	4,01	0,791			
*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=1,933, P=0,165						

Hipotez 14: Çalışan ve çalışmayan öğrencilerin vergi affi-kaçakçılığa ilişkin tutumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{\text{Çalışan}} - \mu_{\text{Çalışmayan}} = 0$$

$$H_1: \mu_{\text{Çalışan}} - \mu_{\text{Çalışmayan}} \neq 0$$

Öğrencilerin çalışma durumlarına göre vergi affi-kaçakçılığa ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($P=0,232>0,05$) görülmüştür. H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir.

Tablo 3. 28 Vergi- Seçmen Davranışına İlişkin Tutumun Öğrencilerin Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Çalışma Durumu	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Evet	85	3,31	1,031	0,091	0,786**	0,432*
Hayır	534	3,22	0,997			
*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=0,550, P=0,458						

Hipotez 15: Çalışan ve çalışmayan öğrencilerin vergi- seçmen davranışına ilişkin tutumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{\text{Çalışan}} - \mu_{\text{Çalışmayan}} = 0$$

$$H_1: \mu_{\text{Çalışan}} - \mu_{\text{Çalışmayan}} \neq 0$$

Katılımcı öğrencilerin vergi-seçmen davranışlarına ilişkin tutumun çalışma durumlarına göre farklılık göstermediği ($P=0,432>0,05$) tespit edilmiştir. H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir.

Tablo 3. 29 Vergi Algısının Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Öğrenim Düzeyi	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
----------------	-----------------	----------	----------------	------	---	---

Ön Lisans	68	3,48	0,952	-0,154	-1,384**	0,167*
Lisans	500	3,63	0,853			
*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=2,178, P=0,141						

Hipotez 16: Ön lisans ve lisans öğrencilerinin vergi algısı ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{\text{önlisans}} - \mu_{\text{lisans}} = 0$$

$$H_1: \mu_{\text{önlisans}} - \mu_{\text{lisans}} \neq 0$$

Tablo 3.29’da öğrencilerin vergi algısı ortalamalarının ön lisans ve lisans düzeyi arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı (P=0,167>0,05) görülmektedir. H0 kabul, H1 reddedilmiştir.

Tablo 3. 30 Vergi Bilincinin Öğrencilerin Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Öğrenim Düzeyi	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Ön Lisans	68	3,19	0,970	0,308	2,377**	0,018*
Lisans	500	2,88	1,009			
*:05 yanılma düzeyinde anlamlıdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=0,262, P=0,609						

Hipotez 17: Ön lisans ve lisans öğrencilerinin vergi bilinci ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{\text{önlisans}} - \mu_{\text{lisans}} = 0$$

$$H_1: \mu_{\text{önlisans}} - \mu_{\text{lisans}} \neq 0$$

Öğrencilerin vergi bilinci ortalamaları ön lisans-lisans düzeylerinde farklılık göstermektedir. Tablo 3.30’da görüldüğü üzere P=0,018<0,05 eşitliği sağlandığı için ön lisans-lisans öğrencilerinin vergi bilinç düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır. H0 red, H1 kabul edilmiştir. Ön lisans öğrencilerinin vergi bilinç düzeylerinin lisans öğrencilerinden daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. 31 Türk Vergi Sistemine Bakışın Öğrencilerin Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Öğrenim Düzeyi	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
----------------	-----------------	----------	----------------	------	---	---

Ön Lisans	68	2,13	0,941	0,277	2,452**	0,015*
Lisans	500	1,85	0,864			

*:05 yanılma düzeyinde anlamlıdır.
 **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği
 Varyansların homojenliği için; F=0,173, P=0,677

Hipotez 18: Ön lisans ve lisans öğrencilerinin Türk Vergi Sistemine bakışı arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{\text{önlisans}} - \mu_{\text{lisans}} = 0$$

$$H_1: \mu_{\text{önlisans}} - \mu_{\text{lisans}} \neq 0$$

Katılımcı öğrencilerin ön lisans-lisans düzeyinde TVS'ye ilişkin tutumlarında farklılık gösterdiği görülmektedir. Testi sonuçlarına göre $P=0,015 < 0,05$ olduğundan **H0** red, **H1** kabul edilmiştir. Ön lisans-lisans öğrencilerinin TVS'ye ilişkin tutumları arasında anlamlı farklılık vardır ve ön lisans öğrencilerinin vergilerle aldıkları kamu hizmetleri arasında mali bağlantı kuramadıkları, Türk Vergi Sisteminin adaletsiz olduğunu, toplanan vergilerin doğru kullanılmadığını, vergi denetimlerinin etkili ve yeterli olmadığını lisans öğrencilerine nazaran daha çok destekledikleri analiz edilmiştir.

Tablo 3. 32 Vergi Affi-Kaçakçılığa İlişkin Tutumun Öğrencilerin Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Öğrenim Düzeyi	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Ön Lisans	68	3,70	0,826	-0,356	-3,503**	0,001*
Lisans	500	4,06	0,780			

*:05 yanılma düzeyinde anlamlıdır.
 **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği
 Varyansların homojenliği için; F=0,363, P=0,547

Hipotez 19: Ön lisans ve lisans öğrencilerin vergi affi-kaçakçılığa ilişkin tutumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{\text{önlisans}} - \mu_{\text{lisans}} = 0$$

$$H_1: \mu_{\text{önlisans}} - \mu_{\text{lisans}} \neq 0$$

Vergi affi-kaçakçılığa ilişkin tutumun ön lisans ve lisans öğrencileri arasında farklılaştığı görülmektedir. Bağımsız t-testinden elde edilen sonuçlara göre $P=0,001 < 0,05$ eşitliği sağlandığından **H0** red, **H1** kabul edilmiştir. Yani ön lisans-lisans düzeylerinde vergi affi-kaçakçılığa ilişkin tutum arasında anlamlı farklılık vardır. Lisans öğrencileri vergi afları

ve kaçaklığın vergiye ilişkin davranışları olumsuz etkilediğini ön lisans öğrencilerinden daha çok destek vermişlerdir.

Tablo 3. 33 Vergi- Seçmen Davranışına İlişkin Tutumun Öğrencilerin Öğrenim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Öğrenim Düzeyi	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
Ön Lisans	68	3,18	0,926	-0,076	-0,586**	0,558*
Lisans	500	3,26	3,260			

*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır.
 **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği
 Varyansların homojenliği için; F=2,078, P=0,150

Hipotez 20: Öğrencilerin öğrenim düzeyine göre vergi- seçmen davranışına ilişkin tutumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{\text{önlisans}} - \mu_{\text{lisans}} = 0$$

$$H_1: \mu_{\text{önlisans}} - \mu_{\text{lisans}} \neq 0$$

Vergi seçmen davranışlarına ilişkin tutumun ön lisans-lisans öğrencileri arasında farklılık göstermediği ($P=0,558 > 0,05$) tespit edilmiştir. H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir.

Tablo 3. 34 Vergi Algısının Öğrencilerin Sınıf Düzeyine (1.sınıf-4.sınıf) Göre Karşılaştırılması

Sınıf Düzeyi	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
1. sınıf	149	3,60	0,843	-0,023	-0,225**	0,822*
4. sınıf	143	3,63	0,918			

*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır.
 **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği
 Varyansların homojenliği için; F=2,313, P=0,129

Hipotez 21: 1.sınıf ve 4.sınıf öğrencilerinin vergi algısı ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{1.\text{sınıf}} - \mu_{4.\text{sınıf}} = 0$$

$$H_1: \mu_{1.\text{sınıf}} - \mu_{4.\text{sınıf}} \neq 0$$

Öğrencilerin vergi algısının 1. sınıf ve 4. sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($P=0,822 > 0,05$) tespit edilmiştir. H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir.

Tablo 3. 35 Vergi Bilincinin Öğrencilerin Sınıf Düzeyine (1.sınıf-4.sınıf) Göre Karşılaştırılması

Sınıf Düzeyi	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
1. sınıf	149	2,90	1,016	-0,147	0,723**	0,216*
4. sınıf	143	3,05	1,017			
*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=0,125, P=0,723						

Hipotez 22: 1.sınıf ve 4.sınıf öğrencilerinin vergi bilinci ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{1.sınıf} - \mu_{4.sınıf} = 0$$

$$H_1: \mu_{1.sınıf} - \mu_{4.sınıf} \neq 0$$

Öğrencilerin vergi bilincinin 1. sınıf ve 4. sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($P=0,383>0,05$) tespit edilmiştir. H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir. Konu ile ilgili Teyyare ve Kumbaşlı (2016) üniversite 4. sınıf öğrencilerinin vergi bilincinin 1. sınıflara nazaran daha yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymuştur.

Tablo 3. 36 Türk Vergi Sistemine Bakışın Öğrencilerin Sınıf Düzeyine (1.sınıf-4.sınıf) Göre Karşılaştırılması

Sınıf Düzeyi	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
1. sınıf	149	2,01	0,891	0,134	1,301**	0,194*
4. sınıf	143	1,87	0,869			
*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=0,028, P=0,868						

Hipotez 23: 1.sınıf ve 4.sınıf öğrencilerinin Türk vergi Sistemine bakışı arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{1.sınıf} - \mu_{4.sınıf} = 0$$

$$H_1: \mu_{1.sınıf} - \mu_{4.sınıf} \neq 0$$

Öğrencilerin TVS'ye ilişkin tutumunda 1. sınıf ve 4. sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($P=0,194>0,05$) tespit edilmiştir. H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir.

Tablo 3. 37 Vergi Affi-Kaçakçılığa İlişkin Tutumun Öğrencilerin Sınıf Düzeyine (1.sınıf-4.sınıf) Göre Karşılaştırılması

Sınıf Düzeyi	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
1. sınıf	149	3,86	0,803	-0,223	-2,401**	0,017*
4. sınıf	143	4,08	0,787			
*:05 yanılma düzeyinde anlamlıdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=0,100, P=0,752						

Hipotez 24: 1.sınıf ve 4.sınıf öğrencilerinin vergi affi-kaçakçılığa ilişkin tutumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{1.sınıf} - \mu_{4.sınıf} = 0$$

$$H_1: \mu_{1.sınıf} - \mu_{4.sınıf} \neq 0$$

Tablo 3.37’de görüldüğü üzere vergi affi ve kaçakçılığa ilişkin tutumun 1. sınıf ve 4. sınıf öğrencileri arasında farklılaştığı görülmektedir. Testin sonuçlarına göre $P=0,017 < 0,05$ olduğundan H_0 red, H_1 kabul edilmiştir. 4. sınıf öğrencileri vergi afları ve kaçakçılığın vergiye karşı tutumu olumsuz etkilediğini 1. sınıflara nazaran daha çok desteklemişlerdir.

Tablo 3. 38 Vergi- Seçmen Davranışına İlişkin Tutumun Öğrencilerin Sınıf Düzeyine (1.sınıf-4.sınıf) Göre Karşılaştırılması

Sınıf Düzeyi	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
1. sınıf	149	3,33	0,984	0,132	1,128**	0,260*
4. sınıf	143	3,19	1,029			
*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=0,301, P=0,584						

Hipotez 25: 1.sınıf ve 4.sınıf öğrencilerinin vergi- seçmen davranışına ilişkin tutumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{1.sınıf} - \mu_{4.sınıf} = 0$$

$$H_1: \mu_{1.sınıf} - \mu_{4.sınıf} \neq 0$$

Öğrencilerin vergi seçmen davranışına ilişkin tutumunda 1. sınıf ve 4. sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($P=0,260 > 0,05$) tespit edilmiştir. H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir.

Tablo 3. 39 Vergi Algısının Maliye ve İlahiyat Bölümlerine Göre Karşılaştırılması

Bölüm	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
İlahiyat	31	3,93	0,689	0,065	0,327**	0,745*
Maliye	32	3,86	0,886			
*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=1,599, P=0,211						

Hipotez 26: İlahiyat ve Maliye bölümü öğrencilerinin vergi algısı ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{\text{ilahiyat}} - \mu_{\text{maliye}} = 0$$

$$H_1: \mu_{\text{ilahiyat}} - \mu_{\text{maliye}} \neq 0$$

Öğrencilerin vergi algısı ortalamalarının maliye ve ilahiyat bölümü öğrencileri arasında farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Her iki bölüm öğrencilerinin vergiyi olumlu algıladıkları ve vergi algı skorlarının ortalamasının üzerinde yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. $P=0,745 > 0,05$ olduğundan H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir.

Tablo 3. 40 Vergi Bilincinin Maliye ve İlahiyat Bölümlerine Göre Karşılaştırılması

Bölüm	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
İlahiyat	31	2,82	0,973	-0,578	0,254**	0,012*
Maliye	32	3,40	0,783			
*:05 yanılma düzeyinde anlamlıdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=1,327, P=0,254						

Hipotez 27: İlahiyat ve Maliye bölümü öğrencilerinin vergi bilinci ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{\text{ilahiyat}} - \mu_{\text{maliye}} = 0$$

$$H_1: \mu_{\text{ilahiyat}} - \mu_{\text{maliye}} \neq 0$$

Tablo 3.40’da görüldüğü üzere maliye ve ilahiyat bölümü öğrencilerinin vergi bilinci ortalamaları arasında anlamlı farklılık vardır. $P=0,012 < 0,05$ eşitliği sağlandığı için H_0 red, H_1 kabul edilmiştir. Maliye bölümü öğrencilerinin vergi bilincinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum maliye bölümü öğrencilerinin vergi ile ilgili eğitim almaları ile

açıklanabilir. Karacan (2019) çalışmasında vergi dersi alan öğrencilerin vergi bilincinin daha yüksek düzeyde olduğunu tespit ederek benzer sonuçlar elde etmiştir. Konu ile ilgili Gürçam ve Moç (2019), Yeşilyurt (2015) çalışmalarında ilahiyat bölümü öğrencilerinin vergi bilincinin maliye bölümü öğrencilerinden daha yüksek düzeyde olduğunu ortaya koyarak tam tersi sonuçlar elde etmişlerdir.

Tablo 3. 41 Türk Vergi Sistemine Bakışın Maliye ve İlahiyat Bölümlerine Göre Karşılaştırılması

Bölüm	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
İlahiyat	31	2,68	0,856	0,662	2,908**	0,005*
Maliye	32	2,02	0,946			
*:05 yanılma düzeyinde anlamlıdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=0,400, P=0,529						

Hipotez 28: İlahiyat ve Maliye bölümü öğrencilerinin Türk Vergi Sistemine bakışı arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{\text{ilahiyat}} - \mu_{\text{maliye}} = 0$$

$$H_1: \mu_{\text{ilahiyat}} - \mu_{\text{maliye}} \neq 0$$

Öğrencilerin TVS'ye bakışında maliye ve ilahiyat bölümleri arasında anlamlı farklılık olduğu ($P=0,005<0,05$) görülmüştür. H_0 red, H_1 kabul edilmiştir. İlahiyat bölümü öğrencileri TVS'ye ilişkin olumlu tutumu maliye bölümü öğrencilerinden daha yüksektir. Maliye ve ilahiyat bölümü öğrencilerinin TVS'ye ilişkin tutumları arasında anlamlı farklılık vardır ve maliye bölümü öğrencilerinin vergilerle aldıkları kamu hizmetleri arasında mali bağlantı kuramadıkları, Türk Vergi Sisteminin adaletsiz olduğunu, toplanan vergilerin doğru kullanılmadığını, vergi denetimlerinin etkili ve yeterli olmadığını ilahiyat öğrencilerine nazaran daha çok destekledikleri analiz edilmiştir. İlahiyat bölümü öğrencilerinin TVS' ye olan olumlu tutumunu vergiyi içselleştirerek kutsal bir görev gibi gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3.42 Vergi Affi-Kaçakçılığa İlişkin Tutumun Maliye ve İlahiyat Bölümlerine Göre Karşılaştırılması

Bölüm	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
İlahiyat	31	3,70	0,920	-0,540	-2,562**	0,013*
Maliye	32	4,24	0,747			

*: .05 yanılma düzeyinde anlamlıdır.
 **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği
 Varyansların homojenliği için; F=2,456, P=0,122

Hipotez 29: İlahiyat ve Maliye bölümü öğrencilerinin vergi affı-kaçakçılığa ilişkin tutumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{\text{ilahiyat}} - \mu_{\text{maliye}} = 0$$

$$H_1: \mu_{\text{ilahiyat}} - \mu_{\text{maliye}} \neq 0$$

Öğrencilerin vergi affı-kaçakçılığa ilişkin tutumunda maliye ve ilahiyat bölümleri arasında anlamlı farklılık vardır. $P=0,013 < 0,05$ eşitliği sağlandığı için **H₀** red, H₁ kabul edilmiştir. Maliye bölümü öğrencilerinin vergi af ve kaçakçılığın vergiye ilişkin davranışlara olumsuz etkileri olduğunu ilahiyat bölümü öğrencilerinden daha yüksek düzeyde destek verdikleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar maliye bölümü öğrencilerinin almış oldukları vergi eğitiminin sonucu olarak vergi bilinç düzeylerinin yüksek olması ve buna bağlı olarak verginin gerekliliğini kavramaları, vergi af ve kaçakçılığın vergiye karşı davranışları olumsuz etkileyerek vergiye gönüllü uyumu azaltacağına farkında olmaları ile açıklanabilir.

Tablo 3. 43 Vergi- Seçmen Davranışına İlişkin Tutumun Maliye ve İlahiyat Bölümlerine Göre Karşılaştırılması

Bölüm	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Fark	t	P
İlahiyat	31	2,91	0,966	-0,002	-0,011**	0,991*
Maliye	32	2,92	0,889			
*:05 yanılma düzeyinde anlamsızdır. **: Bağımsız iki örneklem test istatistiği Varyansların homojenliği için; F=0,326, P=0,570						

Hipotez 30: İlahiyat ve Maliye bölümü öğrencilerinin vergi- seçmen davranışına ilişkin tutumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_{\text{ilahiyat}} - \mu_{\text{maliye}} = 0$$

$$H_1: \mu_{\text{ilahiyat}} - \mu_{\text{maliye}} \neq 0$$

Öğrencilerin vergi-seçmen davranışına ilişkin tutumlarının maliye ve ilahiyat bölümü öğrencileri arasında farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Her iki bölüm öğrencileri vergi yüklerinin azaltacak partiye oy verecekleri, vergi oranlarının azaltılması durumunda oy

tercihlerinin değişebileceği tespit edilmiştir. $P=0,991>0,05$ olduğundan H_0 kabul, H_1 reddedilmiştir.

3.1.4.2. One Way Anova (Tek Yönlü Varyans Analizi) Testi ve Kruskal Wallis Testi ile Elde Edilen Bulgular

Çalışmanın bu kısmında ikiden fazla birbirinden bağımsız kitlenin ortalamalarının eşitliğini test etmek için One Way Anova testinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Tek yönlü varyans analizi parametrik bir testtir ve iki önemli varsayımı vardır. Varsayımlardan birincisi örneklemin (grupların) çekildiği kitlelerin normal dağılması ve kitlelerin homojenliği (kitle varyanslarının eşitliği) varsayımdır. Bu varsayımlardan herhangi biri bile sağlanamazsa parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis testine başvurulmalıdır (Mert, 2016:75). Vergi algısı ve vergi bilinci ölçeğinin alt boyutlarda öğrencilerin eğitim gördüğü fakültelere göre farklılaşıp farklılaşmadığı Tek Yönlü Varyans analizi ve Kruskal Wallis testi ile test edilmiştir. Araştırmada 23 fakülteden örneklem bulunmaktadır ancak gruplar arası analizlerde kararlaştırılan (yeterli örneklem sayısına sahip olan) 12 fakülte dahil edilmiştir. Gruplar arası anlamlı fark bulunduğunda farklılığı yaratan grup ya da grupları bulmak için çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey ve Scheffe testleri kullanılmıştır.

Tablo 3. 44 Vergi Algısının Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Fakültelere Göre Karşılaştırılması

Fakülteler	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Min.	Max.	F	P	Farklılığı Yaratan Grup/Gruplar
Edebiyat	31	3,56	0,939	1	5	3,830	0,001*	İlahiyat Fen Güzel Sanatlar Mühendislik
Fen	34	4,07	0,582	2,83	5			
Güzel Sanatlar	31	3,23	0,902	1,17	5			
Hukuk	31	3,56	0,893	1,67	5			
İİBF	67	3,78	0,867	1,50	5			
İlahiyat	32	3,96	0,704	2,00	5			
İletişim	30	3,51	1,025	1,00	5			
Mimarlık	32	3,34	0,838	1,00	5			
Mühendislik	35	3,31	0,853	1,33	5			
Tıp	55	3,76	0,867	1,00	4,83			
Turizm	31	3,67	0,737	1,67	5			
Ziraat	32	3,23	0,721	1,33	4,5			
Toplam	441	3,61	0,867	1,00	5			
Shapiro Wilk W testine göre grupların .05 yanılma düzeyinde Normal dağılım gösterdiği bulunmuştur. Barlett testine göre kitle varyansları .05 yanılma düzeyinde homojendir. F: Tek yönlü varyans analizi test istatistiği *: .05 yanılma düzeyinde anlamlıdır. Farklılığı yaratan gruplar Tukey testi ile .05 yanılma düzeyinde bulunmuştur.								

Hipotez 31: Öğrencilerin öğrenim gördüğü fakültelere göre vergi algısı ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_1 = \mu_2 = \mu_3 = \dots = \mu_k$$

H1: En az bir μ_j farklıdır.

Vergi algısının öğrencilerin öğrenim gördüğü fakültelere göre farklılık gösterip göstermediği Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way Anova) ile test edilmiştir. Grupların örneklem sayısı $n > 30$ olduğundan normal dağıldığı kabul edilmiş, kitle varyanslarının eşit olduğu görülmüştür. Testin sonuçlarına göre $P = 0,001 < 0,05$ olduğundan **H0** hipotezi red, **H1** kabul edilmiştir. Yani öğrencilerin vergi algısı ortalamaları fakülteler arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Farklılığı yaratan grupların İlahiyat, Fen, Güzel sanatlar ve Mühendislik fakülteleri olduğu görülmektedir. Tablo 3.44'te görüldüğü üzere fakültelere göre vergi algısının genel olarak ortalamasının üzerinde yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Vergi algılama skoru en yüksek fakültenin Fen Fakültesi olduğu arkasından da İlahiyat Fakültesi geldiği görülmektedir.

Tablo 3. 45 Vergi Bilincinin Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Fakültelere Göre Karşılaştırılması

Fakülteler	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Min.	Max.	F	P	Farklılığı Yaratın Grup/Gruplar
Edebiyat	31	2,55	1,058	1,00	5,00	1,044	0,001*	Mimarlık İİBF İletişim Hukuk
Fen	34	2,91	0,813	1,33	4,00			
Güzel Sanatlar	31	2,78	0,952	1,00	5,00			
Hukuk	31	3,44	1,044	1,33	5,00			
İİBF	67	3,34	0,092	1,67	5,00			
İlahiyat	32	2,85	0,968	1,00	5,00			
İletişim	30	3,27	0,910	2,00	5,00			
Mimarlık	32	2,48	1,06	1,00	4,67			
Mühendislik	35	2,95	1,066	1,00	5,00			
Tıp	55	2,68	1,019	1,00	5,00			
Turizm	31	2,92	0,941	1,00	4,67			
Ziraat	32	2,79	1,128	1,00	5,00			
Toplam	441	2,93	1,001	1,00	5,00			
Shapiro Wilk W testine göre grupların .05 yanılma düzeyinde Normal dağılım gösterdiği bulunmuştur. Barlett testine göre kitle varyansları .05 yanılma düzeyinde homojendir. F: Tek yönlü varyans analizi test istatistiği *:.05 yanılma düzeyinde anlamlıdır. Farklılığı yaratan gruplar Tukey testi ile .05 yanılma düzeyinde bulunmuştur.								

Hipotez 31: Öğrencilerin öğrenim gördüğü fakültelere göre vergi bilinci ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Hipotez 32: Öğrencilerin öğrenim gördüğü fakültelere göre Türk Vergi Sistemine bakışı arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_1 = \mu_2 = \mu_3 = \dots = \mu_k$$

H1: En az bir μ_j farklıdır.

Öğrencilerin TVS'ne bakışı arasında fakülteler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans analizinin varsayımları sağlanamadığından Kruskal Wallis testi ile test edilmiştir. Öğrencilerin öğrenim gördüğü fakülteler göre TVS'ne bakışı arasında anlamlı bir farklılık vardır. H0 red, H1 kabul edilmiştir. Farklılığı yaratan grubun İlahiyat Fakültesi olduğu tespit edilmiştir. TVS'ye bakış skorlarının genel olarak düşük düzeyde kaldığı görülmekle birlikte en yüksek skorun İlahiyat fakültesine ait olduğu görülmüştür. Yani İlahiyat Fakültesi öğrencileri TVS'nin adaletli olduğunu, ödenilen vergilerin doğru kullanıldığını, denetimlerin etkili ve yeterli olduğunu diğer fakülte öğrencilerinden daha çok savunmaktadırlar. İlahiyat Fakültesi'nin TVS'ye bu olumlu bakışını mevcut iktidar partisine verdikleri destek nedeniyle iktidarın uygulamış olduğu vergi politikalarını da onayladıkları şeklinde açıklanabilir.

Tablo 3. 47 Vergi Affi-Kaçakçılığa İlişkin Tutumun Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Fakültelere Göre Karşılaştırılması

Fakülteler	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama Rank	KW	P	Farklılığı Yaranan Grup/Gruplar
Edebiyat	31	4,13	0,676	224,90	12,356	0,337*	-
Fen	34	4,18	0,599	228,28			
Güzel Sanatlar	31	4,20	0,594	235,21			
Hukuk	31	4,28	0,520	246,29			
İİBF	67	4,15	0,723	233,40			
İlahiyat	32	3,70	0,905	165,22			
İletişim	30	4,17	0,659	232,17			
Mimarlık	32	3,93	0,945	208,59			
Mühendislik	35	4,06	0,702	212,80			
Tıp	55	4,11	0,800	229,53			
Turizm	31	4,20	0,597	233,40			
Ziraat	32	3,76	1,044	185,28			
Toplam	441		0,757				
Shapiro Wilk W testine göre grupların .05 yanılma düzeyinde Normal dağılım göstermediği bulunmuştur.							
Barlett testine göre kitle varyansları .05 yanılma düzeyinde homojen değildir.							
KW:Kruskal Wallis test istatistiği							
*:.05 yanılma düzeyinde anlamsızdır.							

Hipotez 33: Öğrencilerin öğrenim gördüğü fakültelere göre vergi affi-kaçakçılığa ilişkin tutumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

$$H_0: \mu_1 = \mu_2 = \mu_3 = \dots = \mu_k$$

H1:En az bir μ_j farklıdır.

Tablo 3.47’de öğrencilerin öğrenim gördükleri fakültelere göre vergi affı ve kaçakçılığa ilişkin tutumları arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. $P=0,337>0,05$ H0 hipotezi kabul, H1 reddedilmiştir.

Tablo 3. 48 Vergi-Seçmen Davranışına İlişkin Tutumun Öğrencilerin Öğrenim Gördüğü Fakültelere Göre Karşılaştırılması

Fakülteler	Örneklem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama Rank	KW	P	Farklılığı Yaranan Grup/Gruplar
Edebiyat	31	3,25	0,956	231,85	13,008	0,293*	
Fen	34	3,22	0,978	222,99			
Güzel Sanatlar	31	3,45	0,951	248,79			
Hukuk	31	3,09	1,083	204,27			
İİBF	67	3,08	1,007	205,95			
İlahiyat	32	2,93	0,956	185,81			
İletişim	30	3,58	1,042	259,23			
Mimarlık	32	2,96	1,149	193,63			
Mühendislik	35	3,47	0,984	250,86			
Tıp	55	3,09	0,861	209,08			
Turizm	31	3,33	0,952	233,44			
Ziraat	32	3,31	1,127	231,67			
Toplam	441	3,21	1,005				
Shapiro Wilk W testine göre grupların .05 yanılma düzeyinde Normal dağılım göstermediği bulunmuştur.							
Barlett testine göre kitle varyansları .05 yanılma düzeyinde homojendir.							
KW:Kruskal Wallis test istatistiği							
*:.05 yanılma düzeyinde anlamsızdır.							

Hipotez 33: Öğrencilerin öğrenim gördüğü fakültelere göre vergi-seçmen davranışına ilişkin tutumun arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

H0: $\mu_1 = \mu_2 = \mu_3 = \dots = \mu_k$

H1:En az bir μ_j farklıdır.

Tablo 3.48’den anlaşıldığı üzere öğrencilerin öğrenim gördüğü fakültelere göre vergi-seçmen davranışına ilişkin tutumu arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($P=0,293>0,05$) tespit edilmiştir. H0 hipotezi kabul, H1 reddedilmiştir.

SONUÇ

Vergi tüm dünya ülkelerinde kamusal ihtiyaçların finansmanı ve devletin sürekliliği için gerek duyulan en önemli gelir kaynağıdır. Vergi bireylerin harcanabilir gelirlerini azalttığından bireylerin vergiye kendiliğinden uyumu beklenemez. Bireylerin vergiye gönüllü uyumunu sağlamak için toplumda verginin doğru algılanması ve vergi bilincinin oluşturulması gerekmektedir. Her ne kadar verginin devletin egemenlik gücüne dayanarak tek taraflı alındığı ifade edilse de verginin diğer tarafı olan mükelleflerin vergiye karşı davranışlarının incelenmesi vergi etkinliği açısından önemlidir. Ülkemizde kayıt dışı ekonominin boyutları düşünüldüğünde toplumun vergiye ilişkin davranışlarının olumlu olduğu söylenemez. Bir ülkede vergi bilinci ne kadar düşük olursa vergiden kaçınma eğilimleri o derece güçlü olacak ve sonrasında ise uygulanmakta olan vergi kanunlarıyla elde edilen devlet gelirleri aynı oranda azalacaktır. Bu bağlamda ülkemizde verginin toplum tarafından doğru algılanması, vergi bilinç düzeyinin artırılması, vergiye gönüllü uyumunun sağlanması etkin ve verimli bir vergi sistemi için son derece önemlidir.

Bireylerin vergiye karşı davranışlarını inceleyen vergi psikolojisi, vergi algısı ve vergi bilinci kavramlarını da içeren kamu maliyesi alt disiplini. Vergi psikolojisinde öncelikli amaç vergi politikalarının etkinliğini arttırmak olmakla birlikte, vergilerin bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak ve mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu arttırmak gibi amaçları bulunmaktadır. Bir ülkede potansiyel vergi kapasitesine ulaşmada bireylerin vergiye gönüllü uyumu esastır. Bununla birlikte vergi politikaları oluşturulurken mükellef davranışlarının incelenmesi, bireylerin vergiyi olumlu algılamasının sağlanması ve vergi bilincinin oluşturulması vergi kayıp ve kaçakların azalmasını sağlayarak dolaylı bir şekilde vergi gelirlerinin artmasına katkı sağlayacaktır.

Vergi algısı bireylerin vergiye bakışını yansıtan ve vergi psikolojisi içerisinde yer alan, bireylerin iç ve dış uyarıcıların etkiyle vergiye dair zihninde oluşturduğu yargı olarak tanımlanmaktadır. Vergi bilinci ise bireylerin verginin kamusal mal ve hizmetler için ihtiyaç duyulan kaynak olduğuna, vergilendirmenin adil ve toplum yararı gözetilerek gerçekleştirildiğine inanmasıdır. Bir toplumda vergi bilincinin oluşabilmesi için öncelikle verginin olumlu bir şekilde algılanması gerekmektedir. Verginin toplumda olumlu bir şekilde algılanarak vergi bilincinin oluşması, toplanacak vergi gelirlerini doğrudan etkileyecektir. Vergiyi doğru algılamak verginin kamu hizmetlerinin karşılığı olarak kabul etmekle ilişkilidir. Verginin kamu harcamalarının karşılığı olarak algılandığı ve buna ilişkin olarak

vergi bilincinin yüksek olduğu toplumlarda bireyler vergiye ilişkin yükümlülüklerini yerine getirecek ve devletin ihtiyaç duyduğu gelirin sürekliliği sağlanacaktır.

Bireylerin vergi algısını ve vergi bilincini etkileyen içsel ve dışsal birçok faktör bulunmaktadır. İçsel (bireysel) faktörler bireylerin demografik özelliklerini yansıtan cinsiyeti, yaşı, geliri, eğitim düzeyi vb. olmak üzere; bireylerin devlete olan bağlılık ve güven duygusu, mevcut siyasi iktidara bakışı, diğer mükelleflerin vergiye ilişkin davranışları, bireyin sahip olduğu vergi ahlakı, vergi ödeme gücü ve hissettiği vergi yükü olarak sıralanabilir. Vergi bilinci ve vergi algısını etkileyen dışsal (çevresel) faktörler ise vergi adaleti, toplumun sahip olduğu vergi kültürü ve yüklendiği vergi yüküdür. Bununla birlikte vergi sistemi yapısını yansıtan vergi oranlarının düzeyi, vergi kayıp ve kaçakların miktarı, vergilerin sayısal miktarı, dolaylı-dolaysız vergilerin sistemdeki ağırlığı ve vergi yasalarının etkinliği gibi faktörler bireylerin vergi bilincini ve vergi algısını etkileyen faktörlerdir.

Yurttaşlar vergilere farklı nedenlerden dolayı ve farklı biçimlerde tepki göstermektedir. Bu tepkiler bireyin ekonomik ve sosyal durumuna, ödediği verginin türü ve yapısına, ait olduğu toplumun hukuki ve ekonomik yapısına ve bireyin eğitim durumuna göre farklılaşmaktadır. Örneğin vergi oranlarının artışıyla bireylerin vergi yükü artmakta ve vergiye gönüllü uyumdan vazgeçebilmektedirler. Bu noktada bireyler vergiye karşı pasif tepkiler göstererek dolaylı olarak vergi hasılatının azalmasına neden olmaktadır. Bu pasif tepkiler aylıklığı tercih etme, tüketimi veya tasarrufu azaltma, üretimden vazgeçme, yatırımdan vazgeçme ya da azaltma, vergi ödevlerinin geciktirilmesi, verginin yansıtılması ve vergiden kaçınma olarak ifade edilebilir. Vergi yükünün artmasına paralel olarak vergiye davranışların şiddeti artmakta ve bireyler daha aktif tepkiler verebilmektedirler. Bu aktif tepkiler vergi kanunlarına göre bir suç niteliğinde olan vergi kaçakçılığı olabileceği gibi, başlangıçta bireysel olan ve gizli gerçekleşen, zamanla toplumsal ve aleni hale dönüşen ve devletin varlığını tehdit edebilecek olayların yaşanmasına sebebiyet verebilecek vergi isyanlarıdır.

Toplumun vergi algısı, vergi bilinci ve uygulanan vergi politikalarının bireyler tarafından nasıl değerlendirildiğine ilişkin il bazında ve üniversite bazında literatürde yapılmış çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Çalışma vergi algısı ve vergi bilincini Akdeniz Üniversitesi ölçeğinde araştıran ilk çalışmadır ve bu nedenle de mevcut literatürün geliştirilmesine katkı niteliğindedir. Çalışmada Akdeniz Üniversitesi öğrencilerinin vergiyi nasıl algıladığı, TVS'ye ilişkin tutumu, vergilerin öğrencilerin oy tercihleri üzerindeki etkisi, vergi affı uygulamaları ve kaçakçılık faaliyetlerine ilişkin tutumu ve öğrencilerin vergi bilinç

düzeyleri tespit etmeye çalışılmıştır. Çalışmada 619 öğrencinin katılım sağladığı anket yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgular araştırma sorularının cevaplanabilmesi noktasında şöyle ifade edilebilir;

Birinci araştırma sorusuna (Akdeniz Üniversitesi öğrencilerinin vergi bilinci var mıdır?) bağlı olarak elde edilen bulgular; araştırmaya katılan AÜ öğrencilerinin (619 öğrenci) vergi algısı skoru yüksek düzeydedir (5 üzerinden 3,63). Öğrenciler vergiyi bir vatandaşlık görevi, vatandaşla devlet arasındaki ekonomik ilişkinin temeli, kamu hizmetlerinin karşılığı olarak algılamaktadır. Vergi bilinci skorunun 2,93 olarak yüksek düzeyde olduğu elde edilen bulgular arasında yer almaktadır. Vergi-seçmen davranışı alt boyutuna ait skor (3,23) yüksek düzeydedir. Yani AÜ öğrencileri vergi oranlarının seçmenlerin oy tercihlerini etkileyebileceklerini savunmaktadırlar. Öğrencilerin vergi affı uygulamalarının ve kaçakçılık faaliyetlerinin vergiye karşı davranışları olumsuz etkilediğini 4,03'lük skorla yüksek düzeyde desteklemektedir. En düşük skorun (1,88) TVS' ye ait olduğu görülmektedir. Öğrenciler ülkemizde adil bir vergi sistemi olmadığını, toplanan vergilerin doğru kullanılmadığını, yapılan vergi denetimlerinin etkili ve yeterli olmadığını düşünmektedir.

İkinci araştırma sorusuna (Literatürde genel kabul görmüş vergi algısını ve bilincini etkileyen faktörlerin Akdeniz Üniversitesi öğrencilerini ne ölçüde etkilemiştir) bağlı olarak elde edilen bulgular; vergiye ilişkin davranışları etkileyen içsel ve dışsal faktörlerin öğrencilerin vergiye yaklaşımını etkilemiştir. Bu faktörlerin bireylerin siyasi iktidara bakışı, vergilerin yapısı, mükelleflerin diğer mükellefler hakkındaki görüşleri, kamu harcamalarının algılanması, vergi adaleti, vergi afları, denetim ve cezaların caydırıcılık seviyesi gibi faktörler olduğu tespit edilmiştir.

Üçüncü araştırma sorusuna (Öğrencilerin vergiye ilişkin görüşlerinde cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?) bağlı olarak elde edilen bulgular; vergi algısı, TVS alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı, vergi bilinci ve vergi af-kaçakçılık ve vergi-seçmen alt boyutlarının kadın erkek öğrenciler arasında farklılaştığı görülmüştür. Erkek öğrencilerin vergi bilinci skorunun daha yüksek olduğu, aynı şekilde vergi affı-kaçakçılık faaliyetlerinin vergiye karşı tutum ve davranışları olumsuz etkilediğini erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha çok savundukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca erkek öğrencilerde vergilerin oy tercihleri üzerinde daha etkili olduğu tespit edilmiştir.

Dördüncü araştırma sorusuna (Öğrencilerin vergiye ilişkin görüşlerinde üniversite eğitiminin etkisi var mıdır? Buna bağlı olarak 1. sınıf öğrencileri ile 4. sınıf öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?) bağlı olarak elde edilen bulgular; vergi algısı, vergi

bilinci, TVS ve vergi-seçmen davranışı alt boyutlarında 1. ve 4. sınıflar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bununla birlikte vergi affi-kaçakçılığa ilişkin tutumlarda 1. ve 4. sınıf öğrencileri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ve 4. sınıf öğrencilerinin skorunun daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Yani 4.sınıf öğrencilerinin vergi affi uygulamaları ve kaçakçılık faaliyetlerinin vergiye karşı davranışları olumsuz etkilediğini daha fazla savundukları tespit edilmiştir. Üniversite eğitiminin vergi bilinci üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı ancak 4. sınıf öğrencilerinin vergi affi ve kaçakçılığa karşı duyarlılığı, vergi affi gibi kamuoyunda ses getiren uygulamaların gençler arasında çok tartışıldığı ve bu konuda bilinçlendikleri şeklinde yorumlanabilir.

Beşinci araştırma sorusuna (Öğrencilerin vergiye ilişkin görüşlerinde ön lisans ve lisans öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?) bağlı olarak elde edilen bulgular; vergi algısı ve vergi-seçmen davranışı alt boyutlarının ön lisans ve lisans öğrencileri arasında farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte vergi bilincinin ön lisans ve lisans öğrencileri arasında farklılaştığı ve ön lisans öğrencilerinin vergi bilincinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Ön lisans öğrencilerinin vergi bilincinin daha yüksek düzeyde olması örneklemin alındığı MYO ile ilişkilendirilebilir. Zira ön lisans öğrencilerinin büyük çoğunluğu SBMYO öğrencilerinden (Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü) oluşmaktadır ve burada verilen vergi eğitimine bağlı olarak vergi bilinç düzeyleri daha yüksek düzeydedir. Vergi affi-kaçakçılığa ilişkin tutumunda ön lisans ve lisans düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Lisans öğrencilerin vergi affi-kaçakçılığın vergiye karşı davranışları olumsuz etkilediğini ön lisans öğrencilerinden daha fazla savundukları sonucuna ulaşılmıştır.

Altıncı araştırma sorusuna (Öğrencilerin vergiye ilişkin görüşlerinde farklı fakülteler ve bölümler arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?) bağlı olarak elde edilen bulgular şöyle ifade edilebilir. Vergi dersi alan ve almayan öğrencilerin vergiye ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı test etmek için yoğun bir şekilde vergi dersi alan maliye bölümü ve vergi dersi almayan ilahiyat bölümü öğrencileri karşılaştırılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ilahiyat ve maliye bölümü öğrencilerinin vergi algısı skorlarının ortalamasının üzerinde olduğu ve iki bölüm arasında farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Vergi-seçmen davranışı alt boyutunda ilahiyat ve maliye bölümleri arasında anlamlı farklılık olmadığı, vergi bilinci, TVS ve vergi affi-kaçakçılık alt boyutlarında bölümler arasında farklılıklar olduğu görülmüştür. Maliye bölümü öğrencilerinin vergi bilinç düzeylerinin ilahiyat bölümünden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum maliye bölümü öğrencilerinin yoğun bir şekilde vergi dersleri alması ile açıklanabilir. Vergi affi

uygulamalarının ve vergi kaçakçılık faaliyetlerinin vergi davranışlarına olumsuz etkilediğini maliye bölümü öğrencileri ilahiyat öğrencilerinden daha fazla savunmuşlardır. Bununla birlikte TVS' ye ilişkin tutumların ilahiyat ve maliye bölümü öğrencileri arasında farklılaştığı tespit edilmiş ve ilahiyat bölümü öğrencilerinin TVS algısı maliye bölümü öğrencilerine göre daha olumludur. Başka bir deyişle, ilahiyat bölümü öğrencileri vergi sistemini adil, yapılan denetimleri yeterli, toplanan vergilerin doğru kullanıldığını düşünmektedir. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin TVS' ye ilişkin olumlu tutumu vergiyi içselleştirerek kutsal bir görev gördükleri ve mevcut iktidar partisini desteklediklerinden vergi politikalarını destekledikleri şeklinde yorumlanabilir.

Vergi algısı ve vergi bilinci ölçeğinin fakülteler arasında farklılaşıp farklılaşmadığı Anova ve Kruskal Wallis testleri ile test edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre vergi algısı skorunun tüm fakültelerde yüksek düzeyde olduğu ve fakülteler arasında farklılaştığı görülmüştür. Vergi algısı en yüksek olan fakülteler sırasıyla Fen Fakültesi, İlahiyat ve İİBF' dir. Vergi bilinci ve TVS'ye ilişkin tutumlarında fakülteler arasında farklılaştığı tespit edilmiştir. Genel olarak TVS' ye ilişkin tutumun olumsuz olduğu ve TVS 'ye ilişkin en yüksek skorun ilahiyat fakültesine ait olduğu görülmüştür. Vergi bilinci en yüksek düzeye sahip olan fakültelerin Hukuk ve İİBF' dir. Bu fakültelerde vergi bilincinin yüksek düzeylerde olması söz konusu fakültelerde verilen vergi dersleriyle ilişkilendirilebilir. Vergi-seçmen davranışı ve vergi affı-kaçakçılık alt boyutlarına ait skorlar çok yüksek düzeydedir ve fakülteler arasında farklılaşmamaktadır. Vergi-seçmen alt boyutunda en yüksek skorlar sırasıyla İletişim Fakültesi, Mühendislik ve Güzel Sanatlar Fakültelerine aittir. Vergi affı-kaçakçılığa ilişkin tutumda fakülteler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ve en yüksek skorlar sırasıyla Hukuk Fakültesi (4,28), Güzel Sanatlar Fakültesi (4,20) ve Turizm Fakültesine aittir.

Araştırmadan elde edilen diğer bulgular birkaç noktada özetlenebilir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu vergiyi bir vatandaşlık görevi olarak algılamakta vergiler ve kamu hizmetleri arasında mali bağlantı kurabilmektedirler. Öğrencilerin çoğunlukla hangi vergiyi ne oranda ödediklerini ve aylık gelirlerinin ne kadarını vergi olarak ödediklerini tamamen bilmedikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin önemli bir bölümü vergilerin ödenmemesi durumunda kamu hizmetlerinin aksayacağını düşünmektedir. Öğrenciler yüksek oranlarda vergi ödediklerini düşünmektedir, bu ise vergi yükünü çok fazla hissettiklerini ortaya koymaktadır. Öğrenciler harcamaları sırasında vergi ödediklerini hissetmeleri, dolaylı vergilerin (KDV, ÖTV vb.) ağırlıklı olduğu vergi sistemimizde fiyatın içine gizlenmiş olsa

vergi yükünü hissettikleri göstermektedir. Buna bağlı olarak dolaylı vergilerin mali anesteziye uygun vergiler olduğu teorisi Akdeniz Üniversitesi örneğinde geçerli değildir.

Öğrencilerin ülkemizde vergi bilincinin düşük düzeyde olduğunu, vergi bilincinin arttırılması için vergi eğitimlerinin verilmesi ve toplumun eğitim ve kültür seviyesinin arttırılması gerektiğini düşündükleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğrenciler vergilerin ne amaçla alındığının ve nereye harcandığının bilinmesi durumunda vergiye uyumlarının artacağı elde edilen bulgular arasında yer almaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular AÜ öğrencilerinin TVS'ye ilişkin olumsuz tutum sergilediklerini göstermiştir. Öğrenciler TVS hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını yapılan vergi denetimlerinin etkili ve yeterli olmadığını ve adil bir vergileme yapılmadığını düşündükleri tespit edilmiştir.

Literatürde vergi aflarının ve vergi kaçakçılık faaliyetlerinin vergiye ilişkin davranışları olumsuz etkilediğini ortaya koyan çok fazla çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre öğrencilerin vergi aflarına sıcak bakmadıkları ve afların sıkça uygulanmasının dürüst mükellefe zarar verdiğini düşündükleri söylenebilir. Öğrenciler vergi kaçırmanın yaygınlaşması durumunda vergiye uyumlarının azalacağı, yüksek vergi oranlarının vergi kaçakçılık faaliyetlerini artıracığına inandıkları görülmüştür. Dünya değerler anketi verilerine göre Türkiye yüksek düzeyde vergi ahlakına sahiptir. Buna bağlı olarak araştırmadan elde edilen bulgulara göre öğrencilerin yarısı vergi kaçırdıklarının duyulması halinde utanacaklarını beyan etmişlerdir. Bu bilgiler ışığında AÜ öğrencilerinin ortalama düzeyde vergi ahlakına sahip oldukları tespit edilmiştir.

Öğrencilerin vergi ve demokrasi arasında ortalama düzeyde bağ kurdukları, ödenilen vergilerin doğru kullanılmadığını ve karşılığını alamadıklarını düşündükleri görülmüştür. Öğrencilerin destekledikleri siyasi partinin mali politikalarını öğrenmek istedikleri, taraftar olmadığı partinin vergileri azaltsa bile oy tercihlerinin değişmeyeceği, vergi yükünün ve vergi oranlarının öğrencilerin oy tercihleri üzerinde kısmen etkili olduğu, siyasi görüşlerin oy tercihleri üzerinde daha çok etkili olduğu tespit edilmiştir. Türkiye ölçeğinde yapılan bir çalışmada (Sağbaş ve Saruç, 2003) vergi politikalarının seçmenlerin oy tercihleri üzerinde etkisinin bulunmadığı ortaya koyulmuştur. Geçen yirmi yılda benzer sonuçların elde edilmesi ülkemizin bu konuda gelişimi açısından düşündürücüdür. Şöyle ki vergiler, vatandaş ve siyasi iktidar arasında hesap verme ilişkisinin kurulmasını sağlayan en önemli sosyal ve ekonomik mekanizmalardır. Söz konusu bulgular ışığında Türkiye'de vergilerin seçmen tercihlerinin belirlemede işlevsiz durumda olduğu söylenebilir.

Araştırmada bazı demografik özelliklere göre vergi bilinci ve vergi algısı ölçeğinin alt boyutlarında farklılaşp farklılaşmadığı test edilmiştir. Öğrencilerin GVM olup olmama durumlarına göre vergi algısı ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. GVM olmayanların vergi algısı düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. GVM olanların vergiye sempati duymaması rasyonel insan davranışıdır. Çünkü vergi bireylerin harcanabilir gelirini azaltan bir olgudur ve bu durumun beklenen bir davranış olduğu söylenebilir. GVM olan ya da olmayan öğrenciler arasında vergi bilinci, TVS' ye ilişkin tutumlar ve vergi-seçmen alt boyutlarında anlamlı farklılık bulunamazken, vergi affi-kaçakçılığa ilişkin tutumlarında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre GVM olmayanların vergi affi uygulamalarının ve vergi kaçakçılık faaliyetlerinin vergiye karşı olumsuz etkileri olduğuna daha çok destek verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin herhangi bir işte çalışıp çalışmadıklarına göre vergi algısı, TVS, vergi-seçmen davranışı, vergi affi-kaçakçılık alt boyutlarında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Ancak herhangi bir işte çalışan ve çalışmayan öğrencilerin vergi bilinci ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiş ve bir işte çalışan öğrencilerin vergi bilinci skorunun daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum çalışanların gelir vergisi ödemesi nedeniyle vergi bilinç düzeylerinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin vergiyi olumlu algıladığı ve ortalama vergi bilinci düzeyine sahip oldukları söylenebilir. Öğrencilerin vergiye karşı olmadığı ancak ülkemizde uygulanan vergi politikalarına karşı oldukları görülmüştür. Sık sık uygulanan vergi afları, ülkemizdeki kayıt dışı ekonominin boyutları ve denetim ve cezaların yetersiz oluşu, vergi sisteminin yatırım yapmayı cezalandıran, yüksek vergi oranlarının uygulandığı adaletsiz yapısı nedeniyle vergiye karşı tepkilere neden olduğu söylenebilir. TVS'nin bu yapısı verginin sosyal amacıyla da bağdaşmamaktadır. Vergi sistemimizdeki mevcut sorunlar giderilirse toplumda vergi adaleti algısı oluşarak vatandaşların vergi bilinç düzeyleri arttırılabilir. Siyasetçilerin de vergiyi halkın parası olduğu bilinciyle hareket ederek etkin ve verimli kullanması ve kamu harcamalarında savurganlık yapıldığı algısı yaratmaması vergiye karşı davranışları olumlu etkileyecektir.

Ülkemizde vergi aflarına sıkça başvurulması vergiye ilişkin davranışları olumsuz etkilemektedir. Vergi afları uygulamalarına gerektiğinde başvurulmasıyla dürüst mükelleflerin vergiye karşı gönüllü uyumlarının devamlılığını sağlanabilir.

Vergi psikolojisi kapsamında yer alan vergi algısı ve vergi bilinci çalışmalarına daha çok yer verilmelidir. Buna bağlı olarak ilköğretim düzeyinden başlanarak vergi-vatandaşlık bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitimler verilebilir. Üniversite öğrencileri geleceğin vergi

mükellefi ve ebeveyn potansiyeli olan bireylerdir. Öğrencilerin vergi konusunda bilinçlenmesi gelecek nesilleri yetiştirecek olmaları noktasında daha da önem kazanmaktadır. Bu bağlamda özellikle üniversite öğrencilerine fakülte ve bölüm ayrımı olmaksızın Mali Psikoloji adı altında seçmeli bir ders koyulabilir. Bu noktada verginin gerekliliği, önemi ve kamunun ihtiyaç duyduğu gelirin sürekliliği için her bir vatandaşın sorumlu olduğu bilincinin yerleşmesine katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Alkan A. (2009). *Vergi Bilinci Uygulamaları Karşısında Mükellef Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Altun, N., Gürdal, T. ve Beşel F. (2017). “Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları: Sakarya İli Alan Araştırması” *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(1):39-48.
- Altay, A. (2019). *Kamu Maliyesi*. Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Akbulut, E. (2014). *Mükelleflerin Vergiyi Algılama ve Tutum Örneği*. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Akdoğan, A. (2014). *Kamu Maliyesi*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Akkara, Ö. (2016). *Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergi Olgusuna Yönelik Algıları: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Akkara, Ö. ve Gencel, U. (2016). “Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergiye Yönelik Algılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği”. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(1): 28-48.
- Aktan, C. C ., Ay, H. ve Çoban, H. (2007) “*Siyasal Karar Alma Sürecinde Çıkar Grupları*”, *Modern Politik İktisat Kamu Tercih*”. eds. Coşkun Can AKTAN / Dilek DİLEYİCİ, Ankara, s. 201-230.
- Aktan C.C. ve Vural İ., (2004). “Vergi Rekabeti”, *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı 22.
- Aktan, C. C., Dileyici D. ve Vural İ. Y., (2006). *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Aktan C. C. ve Çoban H. (2006). *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektiflerinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler*. Seçkin Yayıncılık. Ankara.
- Ay, H. (2008). *Vergi Politikaları ve Baskı Grupları*. Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Maliye ve Turhan Yayınları, Ankara
- Aybars, S., Selim, S. ve Arslan S. (2020). “Vergilendirme ve Demokrasi Arasındaki İlişkinin Analizi: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Örneği”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(TBMM’nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı), 241-266.
- Aydemir, D. (2013). *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İle Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Vergiyi Algılaması: Göller Yöresi Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek

- Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Isparta.
- Aydın, T. N. A. (2019). *Vergi ve Demokrasi İlişkisi:Türkiye Örneği*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Aydoğan D. S. (2017). “Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergiye Karşı Davranışları Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi”. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, (3):14-22.
- Ayrançöl, Z., Tekdere, M. ve Çadircı D. (2019). *Doğu Anadolu Bölgesi Mükelleflerinin Vergiye Bakışı Üzerine Bir Araştırma*, Ekin Yayınevi. Bursa.
- Bağdigen M. ve Erdoğan A. (2010). “Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği”. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*. 47 (548):95-112.
- Başdağ, G. C. (2017). *Vergi Bilinci Ve Vergiye Bakış Açısı Bağlamında Gönüllü Vergi Uyum: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Bayraklı, H.H., Saruç., T. ve Sağbaş, İ. (2004). “Vergi Kaçırmanın Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçakçılığının Önlenmesi: Anket Çalışmasının Bulguları”. 19. *Ulusal Maliye Sempozyumu*, Uludağ Üniversitesi, 204-254.
- Bilgin, K.H. (2011). “Vergi Ahlakının Teorik Çerçevesi”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20)2: 259-278.
- Bulu J. (2018). *Vergi Farkındalığı ve Vergi Bilincinin Vergiye Gönüllü Uyum Üzerindeki Etkisi: Gaziantep Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep.
- Canpolat Kaya, S. (2018). *Yükseköğretim Öğrencilerinde Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Üzerine Bir Araştırma: Ahi Evran Üniversitesi Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Cansız, Harun. (2006). “Vergi Mükelleflerinin Vergiyi Algılama Hakkındaki Görüşleri: Afyonkarahisar İli Örneği”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2):115-138.
- Çakar, P.E. (2013). “Vergiye Karşı Direnme Şekilleri ve Vergi İnzivası”. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17(1-2):1293-1313.
- Çataloluk, C. (2008).“Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20):213-228.

- Çelebi, A. K., Mıynat M., Canbay T., Bulut Z. A., Mastar Ö., P., Akyol B, Ö., Tunçay, B. (2019). “*Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilinci ve Vergi Algılarının Ölçülmesine Yönelik Ampirik Bir Araştırma: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Örneği*”, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Basımevi, Manisa.
- Çelebi, K. (2012). “Mali Sosyoloji Üzerine Denemeler”. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. Yayın no:418.
- Çelikkaya, A. ve Gürbüz, H. (2006). “Mükelleflerin Vergiye Uyumunu Etkileyen Faktörlerin Analizi: Bir Alan Araştırması”. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 21(247):122-139.
- Çiçek, H., Karakaş, M. ve Yıldız, A. (2008). “Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması”. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 381, Ankara.
- Çiçek, H. (2006). *Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri*. İSMMMO Yayınevi, İstanbul.
- Çiçek, S. ve Sabbağ, J. (2016). Mükelleflerin Vergiden Kaçınma Algısı ve Demografik Belirleyicileri Üzerine Bir Araştırma: Isparta Örneği . *Sosyoekonomi Dergisi* , 24 (28) :43-64.
- Çiçek, U. ve Bitlisli, F. (2017). “Vergi Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilinci ve Farkındalığı Üzerindeki Etkisi: Bir Araştırma”. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 10(2):261-277.
- Çoban, H. (2004). *Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Demir, İ.C. (2016). “Katlanabilir Vergi Yüğü ve Belirleyicileri: Türkiye Üzerine Bir Araştırma”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2):79-87.
- Demir, H. İ. (2018). “Kültür, Vergi Kültürü ve vergi Anlayışı”. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2):99-111.
- Demir, M. (2009) “Toplumun Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Faktörler”, *Akademik Bakış Dergisi*:1-10.
- Dileyici, D. (2006) “*Vergileme, Algılama ve Mali Aldanma*” der. Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici, İstiklal Y. Vural, Seçkin Yayıncılık, Ekonomi Kitapları Dizisi: 21.
- Doğan E,(2019). *Vergi Bilinci ve Vergi Algısı: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.

- Dökmen, G. ve Ova, C. (2016). “Vergilerin Seçmen Davranışları Üzerine Etkisi: Sakarya İli Örneği”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(15):20-37.
- Durmuş, M. A. (2015). “Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilinç Düzeylerinin Fiş- Fatura Duyarlılığı ile İlişkisi: Aksaray Üniversitesinde Bir Araştırma”. *Journal of Social and Humanities Sciences Research* ISSN: 2459-1149 5(1):29-47.
- Edizdoğan N. ve Çelikkaya A. (2012). *Vergilerin Ekonomik Analizi*, Dora Yayınları.
- Edizdoğan N., Çetinkaya Ö. Ve Gümüş E. (2011). *Kamu Maliyesi*, Ekin Yayınları, Bursa.
- Edizdoğan, N. ve Gümüş, E. (2013). “Vergi Afları ve Türkiye’de Vergi Aflarının Değerlendirilmesi”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 164, s.99-119.
- Ekici, Z. ve Türkmen E. (2020). “Yüksek Performanslı Çalışma Sistemleri Ölçeğinin Türkçe’ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. SHYD. 7(1):1-16
- Erginay A. (1979). *Kamu Maliyesi*, S Yayınları, Ankara.
- Erol, A. (2011). “Vergi Felsefesi: Devlet ve Vergi”. İSMMMO; İSMMMO yayınları; 140
- Gergerlioğlu, U. (2015). “Vergi İsyanlarının Psikolojik ve Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi: “Poujade Hareketi”, “Viski İsyanı” ve “Erzurum Vergi İsyanları” Örnekleri”, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları içerisinde* (58)2:95-108.
- Giray, F. (2022). *Osmanlı ve Batı Toplumu Özelinde Vergi İsyanlarının Karşılaştırılması. İlkesiz Vergilere Tepkiler: Vergi İsyanları*. Bölüm 29. Editörler; Gamze Yıldız Şeren ve Özgür Saraç.
- Güler, M.A. (2017). “Giresun Vatandaşlık Bilinci ve Vergi”.Giresun İİBF E- Kitap sayı:3
- Gürçam Ö.S. ve Moç T. (2019), “Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Iğdır Üniversitesi İktisat Ve İlahiyat Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, *BMIJ*, 7(4): 1405-1426.
- Göde, B. (2022). “Mali Anestezi ve Mali Aldanma Bağlamında Kamu Harcamalarının Finansmanının Vergi Bileşenleri Açısından Analizi”, *Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1):12-27.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar, Sosyal Psikolojiye Giriş*. 16. Baskı. Evrim Yayınları, İstanbul.
- Karacan C. İ. (2019). *Ön Lisans Öğrencilerinin Vergiye Bakışı ve Vergi Bilinç Düzeyi: Sakarya İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Kargı, V. ve Yüksel, C. (2010). “Türkiye’de Vergi Aflarının Vergi Adaleti ve Mükellefler Üzerine Etkileri”. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (54): 23-44.

- Kayan, A. (2000). “Verginin Tarihsel Gelişimi ve Sebep Olduğu Bazı Önemli Olaylar”. *Maliye Dergisi*, 135, 80-87.
- Kılıç, S. (2004). “Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Faktörler”. *Vergi Raporu*, sayı:68:81-90.
- Kıral, E. (2018). “Vergi Ahlakı ve Vergi Bilincini Etkileyen Faktörler: Çukurova Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Analiz”. *Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2):150-167.
- Kitapçı, İ. (2015). *Vergi Etiği ve Vergi Psikolojisi*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Kitapçı, İ. (2017). “Vergiye Psikolojik Bir Bakış: Gelir İdaresi Başkanlığı Tarafından Yayınlanan Vergi Afişlerinin Vergi Psikolojisi Açısından Değerlendirilmesi”. *Maliye Dergisi*, Temmuz-Aralık, 173:439-466.
- Koç, E.Ö. (2019a). “Vergilemenin Mükellefler Üzerindeki Psikolojik Etkileri: Vergiden Kaçınma ve Vergi Kaçırma Üzerine Bir Alan Araştırması”. *Business and Economics Research Journal*, 10(4):1015-1027.
- Koç, E. Ö. (2019b). “Vergi Denetiminin Vergiye Gönüllü Uyum Üzerindeki Etkisi” Hitit Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü.
- Mersinli, M. (2019). *Trabzon İlinde Demografik Faktörlere Göre Mükelleflerde Vergi Algısının Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Mert, M. (2016). *SPSS Stata Yatay Kesit Veri Analizi Bilgisayar Uygulamaları*. 1. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Nerre, B. (2001). “The Concept Of Tax Culture”, Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association, Vol.94, s.289
- Nerre, B. (2004). “Modeling Tax Culture” European Public Choice Society Annual Meeting, April 15(18):1-22, Germany.
- Orhaner, E.(2000). *Kamu Maliyesi*, 3. Baskı, Gazi Kitapevi, Ankara.
- Öğdüm, P. Ve Arslaner, H. (2021). “Türkiye’de Vergi Mükelleflerinin Eğitim Düzeyi ile Vergi Bilinci İlişkisi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (39):154-180.
- Ömercioğlu, A. (2017). *Montesquieu Paradoksu Çerçevesinde Vergi Demokrasisinin İncelenmesi*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kırıkkale
- Ömürbek, N., Çiçek, H. G. ve Çiçek, S. (2007). Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları. *Maliye Dergisi*, 153, 102-107.

- Özcan, F. (2020). *Ortaöğretimde Muhasebe ve Finansman Eğitiminin Vergi Bilinci Üzerine Etkisi: Gebze Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Sakarya.
- Özevin, O., (2020). “Türkiye’de Ücretler Üzerindeki Bireysel Vergi Yüğü”. Mali Çözüm. (30)161:221-244.
- Özgüven, V. A., (2018). “Vergi Etiği Açısından Vergi Afları”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(Etik Özel Sayı): 34-46.
- Özgün, Z. (2017). *Maliye Disiplininde Alternatif Bir Yöntem Olarak “Mali Sosyoloji”: Vergi Algısı ve Bilinci Üzerine Sosyolojik Sosyolojik Bir Analiz*. Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, S. ve Ülger, Ö. (2016). Vergi Cennetlerinin Küresel Finansal Kriz Üzerine Ekonomik Etkileri: Vergi Kaçırma, Vergiden Kaçınma ve Kara Para Aklamadaki Rolü”. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (1): 237-254.
- Öztürk, N. (2019). “Vergi Bilincini Şekillendiren En Etkili İç ve Dış Faktörler”. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2):792-802.
- Sağbaş, İ. ve Saruç, N. T. (2003). “Vergi Politikalarının Seçmenlerin Parti Tercihi Üzerindeki Etkisi: Ankete Dayalı Bir Araştırma”. *Vergi Sorunları Dergisi*, s.180, ss.130-146.
- Sağbaş, İ. ve Saruç, N. T. (2010). *Vergi Teorisi*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Maliye Lisans Programı, E-Kitap.
- Sağbaş, İ. ve Başoğlu, A. (2005). “İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergiyi Algılaması”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2):123-144.
- Sağlam, M. (2013). “Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci”. *Sosyoekonomi*, 19(19).
- Saraç, Ö. ve Şeren, Y. G. (2022). *İlkesiz Vergilere Tepkiler Vergi İsyanları*, Bölüm 29. Efeakademi Yayınları, İstanbul.
- Saraçoğlu, F. (2006). “Katma Değer Vergisinde Oransal Yapı ve Vergi Oranlarında Yapılan Değişikliklerin Tüketim ve Tasarruflar Üzerindeki Etkisi”. *Sayıştay Dergisi*, 62:67-81.
- Savaşan, F. (2011). *Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomi ve Kayıt Dışılıkla Mücadelenin Serancamı*, Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, SETA Analiz,1-40.
- Savaşan, F. (2006). “Vergi Afları: Teori ve Türkiye Uygulamaları (Vergi Barışı Uygulama Sonuçları)”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1):41-65.

- Savaşan F. ve Odabaş, H. (2005). “Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakçılığı Üzerine Ampirik Bir Çalışma’. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (5)10:1-28.
- Sayar, N. (1975). *Kamu Maliyesi*, Sermet Matbaası, İstanbul.
- Saygın, Ö. (2013). *Vergi Uyum ve Vergi İdaresinin Vergi Uyumuna Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Saygın, Ö. (2020). “Vergi Gelirlerinin Değerinin Korunmasında Gecikme Zammı Oranının Rolü: Bir Optimal Oran Önerisi”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 63: 256-272.
- Serinkan, C. ve Erdoğan, M. (2017). “Vergi Bilinci Üzerine Ampirik Bir Araştırma: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Örneği”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(4) : 515-529.
- Sert, M. (2011). "Maliye"ye Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Mali Sosyoloji: Öncüler”. *Ekonomik Yaklaşım*, 22(81):1-16.
- Sofracı, İ.E. ve Güney, G. (2017). “Vergiye Gönüllü Uyum Etkileyen Faktörlerin Psikolojik ve Sosyolojik Yönleriyle İncelenmesi: Mersin İli Örneği”. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*,11(23):157-182.
- Şahbaz, K. İ. ve Saruç, N. T. (2012). “Vergi Ahlakını Etkileyen Faktörler: Sakarya Üniversitesi Örneği”. *Sakarya İktisat Dergisi*, 1(4): 57-81.
- Şahin, Aslıhan. (2010). *Yüksek Öğretim Öğrencilerinin Vergiyi Algılaması: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği*. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat
- Şahin, M. (2016). “Mükellef Psikolojisi: Teorik Bir İnceleme”, *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 5(10):52-53.
- Şenyüz, D. (1995). *Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi*. Bursa
- Şişman, G. (2009). “Demokratik Ülkelerin Anayasalarında Yasallık, Mali Güce Göre Vergilendirme ve Eşitlik İlkelerinin Vergi Hukuku açısından Değerlendirilmesi”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(2):31-38.
- Tabakan, G. ve Avcı, O. (2021). “Vergiye Gönüllü Uyum Etkileyen Faktörlerin Lojistik Regresyon Analizi ile Belirlenmesi”. *Sosyoekonomi Dergisi*, 29(48):541-561.
- Temel, R. (2019). “Poujade ve Sarı Yelekliler Hareketlerinin Vergi Grevi/ Verginin Reddi Olguları Etrafında Analizi”. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, (2)1:77-104
- Terzi, Y. (2019). “Anket, Güvenilirlik Geçerlik Analizi”. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü, Samsun.

- Teyyare , E. ve Kumbaşı, E. (2016). “Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakının Gelişmesinde Maliye Bölümü Öğrencilerinin Rolü”. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16):1-30.
- Tosun, C. ve Uçar, O. (2015). “Türkiye’de Vergi Cennetleriyle Mücadele Politikasında Mevzuat ve Politika Tezatlığı”. *Vergi Sorunları Dergisi*, sayı:326.
- Tosuner, M. ve Demir, C. (2009) “Vergi Ahlakının Sosyal ve Kültürel Belirleyenleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14,(1) : 1-15).
- Tuay, E. ve Güvenç, İ. (2007). Türkiye’de Mükelleflerin Vergiye Bakışı, ODTÜ Endüstri ve Örgüt Psikolojisi Yüksek Lisans Programı Stajı Çalışması, Gelir İdaresi Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı, Yayın No: 51, 3-153.
- Tunçer, M. (2002). “Vergilemeye Yaklaşım ve Türkiye”. *Vergi Dünyası*, sayı:249.
- Turan, E., Aydılek, E., Taban H. (2017). “Vatandaşların Güven Algılarının ve Vatandaşla Devlet Arasındaki Psikolojik Sözleşmenin Kamu Yönetimine Etkisine Yönelik Uygulamalı Bir Araştırma”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 13:25-44.
- Tuncer, İ. ve Yüksel, C. (2011). *Kamu Harcamalarının Ekonomik Analizi*. Abdulkadir Kökocak (Ed.), Kamu Ekonomisi içinde (s.211-275). Ekin Basım Yayın, Bursa.
- Tüfekçi, A. K. (2010). *Geçmişten Günümüze Kadar Vergiye Karşı Bireysel ve Toplumsal Tepkiler*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Türedi, S. ve Topal, H. M. (2016). “Vergilendirme ve Demokrasi Arasındaki İlişki: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Panel Nedensellik Analizi“. *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(1):63-86).
- Türk, İ. (2011). *Kamu Maliyesi*, Turhan Kitabevi. Ankara.
- Türk, İ. (2011). *Kamu Maliyesi*, 9. Baskı, Turhan Kitabevi. Ankara.
- User İ. (1992a). Vergi Psikolojisi ve Vergilemenin Psikolojik Sınırı. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*. Sayı 1-2:63-78.
- User, İ. (1992b). *Vergilemenin Sosyal Psikolojik Sınırı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul .
- Uruş, A. F. (2017). *Optimal Vergileme İlkeleri İle Vergilere Karşı Gösterilen Tepkiler Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Üstün, Ü. S. (2003). “Vergi Hukuku ile İlgili Anayasal İlkeler”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1-2): 253-271.

- Yenigün, Y. (2012). *Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Davranışları İstanbul Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Isparta.
- Yeniçeri, H. (2011). “Vergi Yükümlülerinin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması” . *Istanbul Journal of Sociological Studies* , 0 (31) , 279-299 .
- Yeşilyurt, Ş. (2015). “Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Maliye ve İlahiyat Bölümü Öğrencileri Örneği”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 12 (32):36-56.
- Yurdakul, A. (2013), *Vergi Ahlakı ve Vergi Ahlakını Belirleyen Faktörlerin Analizi: Bursa İli Örneği*, Dora Basım, Bursa.
- Yüksel C. (2021). Kamu Maliyesi Özel Ders Notları, Mersin Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü, Denizli.
- Yüksel, C. ve Tuncer M. (2011). *Kamu Ekonomisi*. E-Kitap.
- Zeren, G. (2019). “Türkiye’de ve Bazı Ülkelerde Vergi Karmaşıklığının Karşılaştırılmalı İncelenmesi”. *International Journal of Public Finance*, 4(2):145-165.

İnternet Kaynakları

- OECD (2013). What drives tax morale?, www.oecd.org/ctp/tax-global/what-drives-taxmorale.pdf (Erişim tarihi:1.9.2019).

EK 1- ANKET FORMU

TC
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI

**“YÜKSEKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ ALGISI VE VERGİ BİLİNCİ:
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ”**

TEZ ÇALIŞMASI ANKET FORMU

Bu anket, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Servet Akyol danışmanlığında Yüksek Lisans Öğrencisi Suzan Demir'in “Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergi Algısı ve Vergi Bilinci: Akdeniz Üniversitesi Örneği” konulu tez çalışmasında ve sadece akademik amaçla kullanılacaktır. Verilen tüm bilgilerin kullanımı çalışma ile sınırlı olacak ve bilimsel amaç dışında kullanılmayacaktır. Soruların tamamını gerçek durumunuzu yansıtacak şekilde cevaplamanız araştırmanın sağlığı açısından son derece önemlidir. **Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz.**

Doç. Dr. Servet AKYOL

**Akdeniz Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü
Öğretim Üyesi**

Suzan DEMİR

**Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Maliye YL Öğrencisi**

DEMOGRAFİK BİLGİLER

Cinsiyetiniz?	☐ Erkek	☐ Kadın	
Uyruğunuz	☐ TC	☐ Diğer	
Medeni durumunuz?	☐ Evli	☐ Bekâr	
Yaşınız?	☐ 18-20 yaş	☐ 21-24 yaş	☐ 25 yaş ve üstü
Okuduğunuz Yüksekokul/Fakülte/Enstitü			
Okuduğunuz Bölüm			
Öğrenim Türü ve Düzeyiniz? ☐ Ön Lisans Örgün ☐ Ön Lisans İkinci Öğrenim ☐ Örgün Öğrenim Lisans ☐ İkinci Öğrenim Lisans ☐ Tezli Yüksek Lisans ☐ Tezsiz Yüksek Lisans ☐ Doktora			
Kaçıncı Sınıfsınız?	☐ Hazırlık	☐ 1.Sınıf	☐ 2.Sınıf ☐ 3.Sınıf ☐ 4.Sınıf ☐ 4.Sınıf Üzeri
Burs/Kredi alıyor musunuz?	☐ Burs	☐ Kredi	☐ Burs ve kredi almıyorum
Burs/Kredi Türü?	☐ Kredi Yurtlar Kurumu	☐ Kamu Kurumu	☐ Özel (Vakıf-Dernek-Şirket vb.)
Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır	
Daha önce herhangi bir işte çalıştınız mı?	☐ Evet	☐ Hayır	
Ortalama(sizin) aylık gelir düzeyiniz? (Aile yardımı + burs +tüm diğer gelirleriniz)			
☐ 1000 TL Altı ☐ 1000-1500 TL arası ☐ 1501-2000 TL arası			
☐ 2001-2500 TL arası ☐ 2501 TL ve üzeri			
Gelir vergisi mükellefi misiniz?	☐ Evet	☐ Hayır	
Öğrenci olarak nerde kalıyorsunuz?			
☐ Aile yanı ☐ Devlet Yurdu ☐ Özel Yurt ☐ Kirada ☐ Kendi evim ☐ Diğer			
Annenizin eğitim düzeyi			
☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar ☐ İlköğretim ☐ Ortaöğretim ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ YL ☐ DR			
Babanızın eğitim düzeyi			
☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar ☐ İlköğretim ☐ Ortaöğretim ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ YL ☐ DR			
Ailenizin toplam aylık geliri			
☐ Asgari Ücret ve altı ☐ 4500-6000 TL arası ☐ 6001-7500 TL arası ☐ 7501-9000 TL arası ☐ 9001 TL ve üstü			
Ailenizin ikamet ettiği yer?			

☐ Büyükşehir	☐ İl	☐ İlçe	☐ Kasaba	☐ Köy
Annenizin Mesleği	☐ Ev Hanımı ☐ Serbest Meslek	☐ Çiftçi ☐ Emekli	☐ Memur ☐ İşsiz	☐ İşçi ☐ Diğer
Babanızın Mesleği	☐ Çiftçi ☐ Serbest Meslek	☐ Memur ☐ Emekli	☐ İşçi ☐ İşsiz	☐ Esnaf ☐ Diğer

Lütfen diğer sayfaya geçiniz

Md. no.	Lütfen aşağıdaki her bir cümleye ya da yargıya ne derece katıldığınızı ya da katılmadığınızı “ Kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum ” şeklinde ilgili kutucuğa X işareti koyarak cevaplayınız.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Vergi bir vatandaşlık görevidir.					
2	Vergi ödemek ahlaki bir sorumluluktur.					
3	Vergi karşılıksız ve zorunlu yapılan bir ödemedir.					
4	Vergi devletin vatandaşlarına sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin ve yaptığı kamu harcamalarının bir karşılığı olarak alınmaktadır.					
5	Vergi devletle vatandaş arasındaki ekonomik ilişkinin temelidir.					
6	Bir mükellef olarak hangi vergileri ne oranda ödediğimi biliyorum.					
7	Ödediğim vergilerin tam olarak karşılığını aldığımı düşünüyorum.					
8	Ülkemizdeki vergi oranları hakkında yeterli bilgiye sahibim.					
9	Yüksek oranlarda vergi ödediğimi düşünüyorum.					
10	Bir harcama yaparken kendimi vergi ödemiş gibi hissetmiyorum.					
11	Ülkemizde vergi, ödeme gücü olan herkesten alınmaktadır.					
12	Türkiye’de adil bir vergi sistemi olduğunu düşünüyorum.					
13	Türk vergi sistemi hakkında yeterli bilgiye sahibim.					
14	Vatandaş olarak vergi ödediğim için gurur duyuyorum.					
15	Vergi kaçakçılığının yaygın olması vergi ödeme isteğini azaltır.					
16	Başka mükelleflerin vergi kaçırması benim vergiye bakışımı olumsuz etkiler.					

17	Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksayacaktır.					
18	Vergi afları vergisini ödeyen dürüst mükellefin vergiye karşı tutumunu olumsuz etkiler.					
19	Vergilerin ne amaçla harcandığını bilmek vergi bilincini artırır.					
20	Vergi kaçırırsam ve bunu yakın çevrem öğrense çok utanırım.					
21	Yüksek vergi oranları bireylerin vergi kaçırmasına neden olur.					
22	Devlet daha iyi hizmet sunmak için vergi alır.					
23	Ülkemizde vergi bilincinin düşük olduğunu düşünüyorum.					
24	Vergi oranları düşürülürse bireylerin vergi ödeme isteği artar.					
25	Vergi verme ile demokrasi arasında bir ilişki olduğunu düşünüyorum.					
26	Desteklemediğim bir parti vergileri azaltacağını söylerse bu partiye oyumu veririm.					
27	Savaş, salgın hastalıklar, deprem vb. olağanüstü durumlarda vergi ödeme isteğim artar.					
28	Bugün ödenen vergiler gelecek nesillerin borç ve vergi yükünü azaltacaktır.					
29	Toplumun eğitim, kültür ve gelir düzeyinin artması vergi bilincini artırır.					
30	Desteklediğim siyasi parti vergileri artıracığını söylerse, yine de aynı partiye oy veririm.					
31	Bireyler ödedikleri vergilerin nereye harcandığını ayrıntılı bilseler daha fazla vergi öderler.					
32	Ülkemizde yapılan vergi denetimlerinin etkili ve yeterli olduğunu düşünüyorum.					
33	Desteklediğim siyasi partinin ekonomik ve mali politikalarını öğrenmek isterim.					
34	Bir mükellef olarak vergi yükümü azaltacak partiye oy veririm.					
35	Vergi aflarının sıkça uygulanması vergi ödeme isteğini olumsuz etkiler.					
36	Vergi kaçakçılığının önlenmesi için denetim ve cezaların daha ağır olması gerektiğini düşünüyorum.					
37	Vergi bilincinin artırılması için okullarda vergi eğitimi verilmelidir.					
38	Ödediğim vergilerin doğru kullanıldığından şüphem yoktur.					
39	Aylık gelirinizin ne kadarı vergiye gidiyor?					
	☐ Bilmiyorum ☐ Yaklaşık biliyorum ☐ Tamamen biliyorum					

EK2- VERGİ ALGISI VE VERGİ BİLİNCİ ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki her bir cümleye ya da yargıya ne derece katıldığınızı ya da katılmadığınızı “ Kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum ” şeklinde ilgili kutucuğa X işareti koyarak cevaplayınız.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Vergi Algısı					
Vergi bir vatandaşlık görevidir.					
Vergi ödemek ahlaki bir sorumluluktur.					
Vergi devletin vatandaşlarına sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin ve yaptığı kamu harcamalarının bir karşılığı olarak alınmaktadır.					
Vergi devletle vatandaş arasındaki ekonomik ilişkinin temelidir.					
Vergiler ödenmezse kamu hizmetleri aksayabilir.					
Devlet daha iyi hizmet sunmak için vergi alır.					
Vergi Bilinci					
Bir mükellef olarak hangi vergileri ne oranda ödediğimi biliyorum.					
Ülkemizdeki vergi oranları hakkında yeterli bilgiye sahibim.					
Türk vergi sistemi hakkında yeterli bilgiye sahibim.					
Türk Vergi Sistemi	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Ödediğim vergilerin tam olarak karşılığını aldığımı düşünüyorum.					
Türkiye’de adil bir vergi sistemi olduğunu düşünüyorum.					
Ülkemizde yapılan vergi denetimlerinin etkili ve yeterli olduğunu düşünüyorum.					
Ödediğim vergilerin doğru kullanıldığından şüphem yoktur.					
Vergi Affı- Kaçakçılık					
Vergi kaçakçılığının yaygın olması vergi ödeme isteğini					

azaltır.					
Başka mükelleflerin vergi kaçırması benim vergiye bakışımı olumsuz etkiler.					
Vergi afları vergisini ödeyen dürüst mükellefin vergiye karşı tutumunu olumsuz etkiler.					
Vergilerin ne amaçla harcandığını bilmek vergi bilincini arttırır.					
Yüksek vergi oranları bireylerin vergi kaçırmasına neden olur.					
Vergi- Seçmen Davranışı					
Desteklemediğim bir parti vergileri azaltacağını söylerse bu partiye oyumu veririm.					
Bir mükellef olarak vergi yükümü azaltacak partiye oy veririm.					

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Suzan DEMİR
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Elazığ Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Antalya, 2017
Yabancı Dil	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	